

Ба 10688

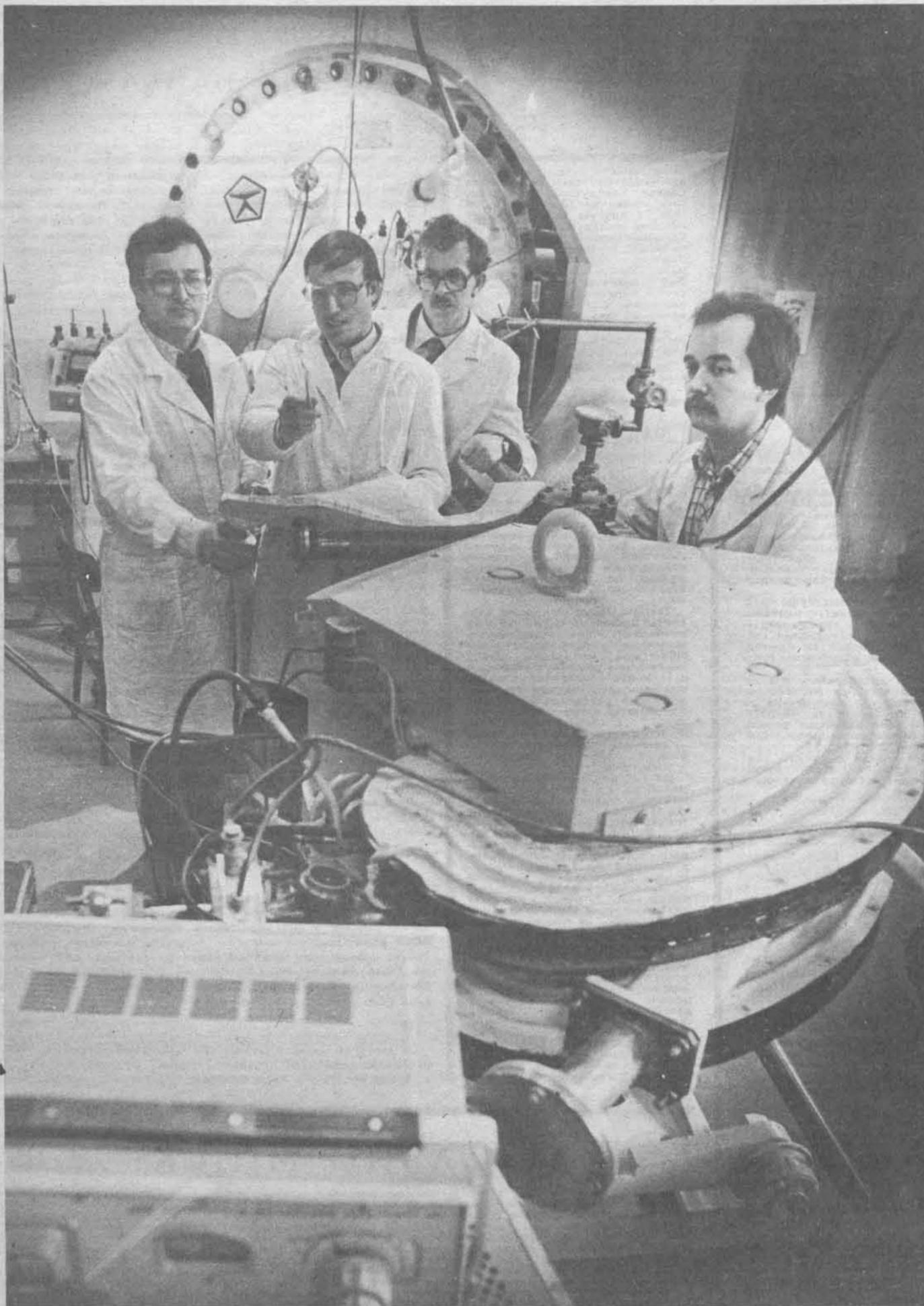
Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

ПЯТНІЦА, 4 студзеня 1985 г. № 1 (3255) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Многія распрацоўкі навукова-даследчага інстытута прыкладных фізічных праблем імя А. Н. Сеўчанкі пастаўлены на службу на роднай гаспадарцы. Эканамічны эфект ад іх за гады 11-й пяцігодкі склаў больш чым 1 мільён рублёў. Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ПРА ЛАЎРЭАТАЎ ДЗЯРЖАўНАЙ ПРЭМІІ БССР 1984 ГОДА

расказвае **Максім ТАНК**, стар. 3

РЭПАРТАЖ

з адкрыцця Літаратурнага музея **Петруся БРОЎКІ**, стар. 4

АБ ПРАБЛЕМАХ СУЧАСНАЙ ВЭСКІ ГУТАРАЦЬ

нарысісты **Міхась ГЕРЧЫК** і **Уладзімір ГЛУШАКОУ**, стар. 5-7

Новыя вершы **Уладзіміра НЯКЛЯЕВА**, стар. 8-9

Пра палымянскую нізку вершаў **Пімена ПАНЧАНКІ** гаворыць **Васіль ЗУЕНАК**, стар. 6-7

СА СТАРОНКАМІ СВАЕЙ БУДУЧАЙ КНІГІ чытачоў знаёміць **Янка БРЫЛЬ**, стар. 8-11

Вершы са спадчыны **Анатоля СЕРБАНОВІЧА**, стар. 14-15

ЗАПРАШАЕ АГІТЦЭНТР

Падоўгу свецяцца вонны ў гэты зямны вечары ў Доме культуры Барысаўскага заводу аўтатранспартнага электраабсталявання імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. У дні падрыхтоўкі да выбараў у Вярхоўны Савет БССР і мясцовыя Саветы народных дэпутатаў у прасторым фэа адкрыўся агітцэнтр, а ў канферэнц-зале арганізаваны тэматычны паказ фільмаў, чытанне лекцыяў і дакладаў аб саваецкай выбарчай сістэме і іншых.

Да паслуг выбаршчыкаў свежыя газеты і часопісы, палі-

тычная, эканамічная, тэхнічная літаратура, брашурны па розных пытаннях саваецкага будаўніцтва, важнейшыя рашэнні і дакумента партыі і ўрада. Цікаваць выклікаюць тэматычныя раздзелы «Куток маладога выбаршчыка», «Радзіма Саваецкая», «Сёння ў свеце», «Выкрываем імперыялізм».

Сярод актывістаў ідэалагічнага фронту і культасветработнікі. Значную работу ў гэты дні праводзіць Р. Навічонок, А. Кудзін, Т. Ельман, Н. Лістратова.

П. БАРОДКА.

УДАСКАНАЛЬВАЦЬ МЕТАДЫЧНУЮ РАБОТУ

Пытаннем удасканалення сістэмы метадычнага кіраўніцтва дзіцячымі бібліятэкамі быў прысвечаны чарговы семінар, які правяла Гомельская абласная дзіцячая бібліятэка з намеснікамі дырэктараў ЦБС па рабоце з дзіцячым чытаннем. Удзельнікі семінара праслухалі даклады і кансультацыі «Стан і шляхі паліпшэння метадычнай работы ў дзіцячых бібліятэках вобласці», «Метадычная дапамога ў арганізацыі даведча-набібліяграфічнай і інфармацый-

най работы ў дзіцячых бібліятэках», «Аб удасканаленні нестэцінальнага абслугоўвання дзіцячага насельніцтва ў бібліятэках» і іншыя, з якімі выступілі работнікі бібліятэкі М. Рэйзіна, Л. Страх, Н. Шыцікава і іншыя, а таксама даклад «Міжнароднае становішча ССРСР», што прачытаў член абласнога аддзялення арганізацыі таварыства «Веды» М. Камлянецкі.

Адбыўся абмен думкамі па ўзнятых пытаннях.

І. ЦАРЫК.

СТВОРАНА АБЛАСНОЕ ЛІТАБ'ЯДНАННЕ

Пры Гомельскім абласным аддзяленні Саюза пісьменнікаў БССР і абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна створана абласное літаратурнае аб'яднанне «Маладзін».

Адбылося першае пасяджэнне, на якім абмеркаваны планы работы, абраны літсавет, створаны секцыі паэзіі, прозы і драматургіі, дзіцячай літаратуры, мемуарнай літаратуры. Іх узначалілі: паэзія — П. Касьяненка, проза і драматургія — В. Ткачюк, дзіцячая літаратура — У. Шварц, мемуарнай літаратуры — былы намандзір партызанскага атрада А. Духанін, Старшыня літб'яднання аб-

раны М. Башлакоў.

Намечана ўстанавіць творчы сувязі з літб'яднаннямі вобласці, а таксама абласнымі аб'яднаннямі Магілёва, Бранска, Чарнігава, праводзіць сустрэчы з рабочымі, служачымі, калгаснікамі, студэнтамі і школьнікамі.

Да 40-годдзя Перамогі над фашысцкай Германіяй будзе праведзены ўрачысты літаратурны вечар. У Гомелі і Ветцы адбудзецца свята паэзіі, прысвечанае 70-годдзю з дня нараджэння вядомага паэта і перакладчыка Д. Кавалёва.

М. ЗОРЫК.

ЮБІЛЕЮ КІНО

У канферэнц-зале Дома кіно разгорнута вялікая выстаўка работ мастакоў-пастаноўшчыкаў студыі «Беларусьфільм», якая прысвечана 60-годдзю беларускага кіно. Больш як 50 эскізаў дэкарацый, касцюмаў да нарцін прадставілі мастакі розных пакаленняў.

Увагу наведвальнікаў прыцягваюць эскізы дэкарацый заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Я. Ігнацьева да фільма «Людзі на балоце».

Старэйшы майстар беларускага кіно Я. Ганнін прадставіў свае лепшыя палотны, пастановачную распрацоўку кадраў да фільмаў народнага артыста БССР В. Турава «Вайна пад страхамі» і «Я родам з дзяцінства».

З мастакоў ветэранаў студыі, выставілі свае работы В. Дзямнеў — да фільмаў «Культпаход у тэатр», «Трэцяга не дадзена», «Бацькі і дзеці»; В. Кубараў — да тэлевізійнай стужкі «Дзяржаўная граніца»; Ю. Альбіці — да фільмаў

«Дзень вяртання» і «Вазьму твай болі».

З цікавасцю наведвальнікі сустрэлі работы маладых мастакоў А. Верашчагіна — эскізы да фільмаў «Белы бусел ляціць» і «Пошук працягваецца»; А. Чартовіча — да фільма «Рыжы, сумленны, закаханы»; В. Гаўрылава — да тэлевізійнай стужкі «Як я быў вундэркіндам».

Упершыню на выстаўцы прадставлены мультыплікатары. Асабліва шмат у гэтым раздзеле малюнкаў, раснадрэван і эскізаў В. Тарасова да прыгодніцкай стужкі «Каўбойскія гульні».

Дзевяць акаварэльных малюнкаў, якія з'явіліся эксплікацыяй мастака А. Мацвейчука да рамана Ю. Бондарова «Бераг», знайшлі сваё далейшае развіццё ў эскізах да нарцін «Меншы сярод братоў».

На юбілейнай выстаўцы таксама ўпершыню дэманструюцца работы мастакоў па касцюмах.

І. КРУПЕНЯ.

СОТЫ СПЕКТАКЛЬ ПА П'ЕСЕ «ПАРОГ»

Здаецца, зусім нядаўна мінчане і госці беларускай сталіцы ўпершыню знаёміліся са сцэнічным варыянтам п'есы Аляксея Дударова «Парог», пастаноўленай заслужаным дзеячам мастацтваў БССР В. Раеўскім, а нядаўна адбыўся со-

ты паказ спектакля.

Дудароўская драматургія нарыстаецца аўтарызмам у купалаўцаў. Акрамя «Парога», на галоўнай сцэне рэспублікі ідуць таксама спектаклі «Вечар» і «Радавыя».

В. УСОЛЬЦАУ.

ПЛЕНУМ МІНСКІХ КНІГАЛЮБАЎ

Адбыўся II пленум праўлення мінскай гарадской арганізацыі таварыства кнігалюбаў. З дакладам выступіў старшыня праўлення, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР В. Казько.

Даклады і выступы ўспрымаў электраманіфестр сургантатарыянага фабрыкі імя Куйбышава А. Байкоўскі, дацэнт Мінскай вышэйшай партыйнай школы Р. Напраў, старшыня клуба кнігалюбаў «Слава» Ю. Неліхаў і іншыя — падкрэслівалі, што аматары кнігі правялі вялікую работу па прапагандзе і распаўсюджанні грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай, мастацкай, дзіцячай літаратуры. Адбылося многа літаратурных вечараў, канферэнцый, дыскусій, пасяджэнняў клубу кні-

галюбаў. У іх прынялі ўдзел народныя пісьменнікі БССР І. Шамякін і В. Быкаў, маскоўскія паэты А. Вазнясенскі і Р. Казакова, іншыя дзеячы культуры, мастацтва. Кнігалюбы ўдзел ва ўсеазаўняных і рэспубліканскіх аглядах-конкурсах, месячніках, дэкадах, тыднях, днях кнігі.

Разам з тым адзначалася, што неабходна весці большую работу непасрэдна ў брыгадах, цэхах, працоўных калектывах, прыцягнуць да прапаганды кнігі шырокія колы насельніцтва.

Пленум прыняў сацыялістычны абавязальствы кнігалюбаў на 1985 год.

А. ПАШКЕВІЧ.

СВЯТА «БЯРОЗКІ»

У Доме літаратара адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 60-годдзю з дня выхаду першага нумара рэспубліканскага дзіцячага часопіса «Бярозка».

У снежні 1924 года ў адпаведнасці з рашэннем партыйных і камсамольскіх органаў Беларусі ў рэспубліцы павялічылася першае піянерскае перыядычнае выданне. Спачатку часопіс называўся «Беларускі піянер», а з кастрычніка 1929 года — «Іскры Ільіча». Пасля вайны часопіс пачаў выходзіць пад назвай «Бярозка».

У бібліятэцы Дома літаратара вачам гасцей урачыстага вечара паўстала шырока разгорнутая выстаўка гісторыі часопіса: першыя нумары дзіцячага выдання, шматлікія артыкулы, вершы, апавяданні вядомых майстроў мастацкага слова, узнагароды часопіса. Усе шэсць дзесяцігоддзю «Бярозка» была і застаецца верным сябрам беларускай дзяці-

на ўрачыстасць прыйшлі і тыя, хто заклаў фундамент піянерскага друку ў Беларусі, і тыя, хто сёння працягвае і развівае іх традыцыі, шматлікі аўтарскі антыў часопіса — пісьменнікі, вучоныя, педагогі, юныя карэспандэнты.

Адкрыў урачысты вечар даўні сябра «Бярозкі» А. Вольскі. Ён жа прадставіў слова сакратару ЦК ЛКСМ Беларусі З. Паршынай, якая зачытала тэкст прывітання калектыву супрацоўнікаў рэдакцыі, няштатным аўтарам часопіса «Бярозка» ад імя Цэнтральнага Камітэта ЛКСМБ і Рэспубліканскага Савета піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна.

Пра часопіс, яго ролю ў выхаванні падрастаючага пакалення гаварылі першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч, Э. Агняцет, намеснік міністра асветы БССР М. Крулей, сакратар праўлення Саюза журналістаў БССР Г. Загародні, мастак У. Басалыга, студэнтка БДУ імя У. І. Леніна Г. Ракоца,

юная карэспандэнтка з Хоўлаўскай школы Маладзечанскага раёна А. Дорская, піянерважата 126-й сярэдняй школы Г. Мінска Ж. Бічэўская, прадстаўнікі перыядычных выданняў і выдавецтваў.

На адрас часопіса «Бярозка» з нагоды 60-гадовага юбілею прыйшло шмат прывітальных тэлеграм: ад Цэнтральнага Камітэта ВЛКСМ, ад лётчыка-касманauta ССРСР, двойчы Героя Саваецкага Саюза У. Кавалёнка, старэйшага беларускага пісьменніка К. Крапівы, заслужанай настаўніцы БССР, Героя Сацыялістычнай Працы А. Казей, ад калектываў газет, часопісаў, ад шматлікіх аўтараў і чытачоў.

На вечары выступіў з канцэртаў Узорны фальклорны ансамбль песні і танца «Зорачка» Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў.

Г. ЧЫГІР.

ВЫДАДЗЕНА ДА ВЫБАРАЎ

Выдавецтва «Беларусь» у гэты дні выпусціла некалькі брашур. Адно з іх склаў тэкст «Закона Беларускай Саваецкай Сацыялістычнай Рэспублікі аб выбарах у Вярхоўны Савет Беларускай ССР», прыняты на адзінаццатай сесіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзевятага склікання 12 снежня 1978 года. У другую ўвайшоў тэкст «Закона Беларускай Саваецкай Сацыялістычнай Рэспублікі па выбарах у мясцовыя Саветы народных дэпутатаў Беларускай ССР» — ён, як вядома, быў прыняты на дванаццатай сесіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзевятага склікання 20 чэрвеня 1979 года.

Асобнымі брашурамі выпускаюцца таксама тэксты Канстытуцыі ССРСР і БССР.

Брашурны выдадзены масавым тыражом.

СЯРЭБРАНЫ МЕДАЛЬ — ГЕОРГІЮ ПАПЛАЎСКАМУ

Прэзідыум Акадэміі мастацтваў ССРСР прысудзіў чарговы штогадовы ўзнагароды саваецкім мастакам за лепшыя работы. Сярод адзначаных — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і прэміі імя Дж. Неру, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, вядомы графік і жывапісец Георгій Паплаўскі.

Г. Паплаўскаму прысуджаны сярэбраны медаль за ілюстрацыі да твораў Якуба Коласа,

што ўвайшлі ў аднатомнік «Выбранае», які выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння народнага песняра.

Афармленнем твораў Якуба Коласа Г. Паплаўскі займаецца даўно. У 1968 годзе на міжнародным конкурсе «Найпрыгажэйшая кніга свету», што праходзіў у Лейпцыгу, за ілюстрацыі да «Новай зямлі» мастак быў узнагароджаны ганаровым дыпломам.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровы званні работнікам Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР і Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа: народнага артыста Беларускай ССР — КАМІОВУ Уладзіміра Цярэнькевічу — артысту балета Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР, заслужанаму артысту Беларускай ССР, КОКШЫЦУ Тадэвушу Антонавічу — артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, заслужанаму артысту Беларускай ССР, ПЯТРОВУ Яраславу Фёдаравічу — салісту оперы Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР, заслужанаму артысту Беларускай ССР, ШЫПІЛУ Яўгену Патафеевічу — артысту Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, заслужанаму артысту Беларускай ССР, МАЗЫНСКАМУ Валерыю Яўгенавічу — галоўнаму рэжысёру Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа; заслужанаму артысту Беларускай ССР — БАРКОУ СКАМУ Мікалаю Нічыпаравічу — артысту аркестра Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР, ЯРШОВАЙ Таццяне Міхайлаўне — артыстцы балета Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР, КАЗЛОВАЙ Ніне Іванавне — салістцы оперы Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР, МАРХЕЛЬ Таццяне Рыгораўне — артыстцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, ПЕТРАЧКОВАЙ Валентыне Цімафееўне — артыстцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа.

За шматгадовую плённую літаратурную працу і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў пісьменніку АЛЕКСАНДРОВІЧУ Сцяпану Хусейнавічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

За поспехі ў развіцці навуковых даследаванняў у галіне грамадскіх навук, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў дырэктара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларускай ССР, члена-карэспандэнта Акадэміі навук Беларускай ССР МАРЦАЛЕВА Станіслава Віктаравіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За актыўны ўдзел у рабоце «Літаратурнай газеты» ў 1984 годзе рашэннем рэдакцыі адзначаны шэраг аўтараў. Сярод тых, хто атрымаў прэмію, — Таіса БОНДАР.

Г. ЛЯВОНЧЫК.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 6

Пад заслону 84-га года тэатральных атрапаў апошні нумар інфармацыйнага выдання «Тэатральны Мінск», які завяршае гаворку пра найбольш значны леташні з'яў і сцэнічным мастацтвам Беларусі. У прыватнасці, намеснік галоўнага рэжысёра па літаратурнай частцы ДАТВА БССР А. Саламаха знаёміць чытачоў з арыгінальнымі і часта адметнымі ацэнкамі спектакляў тэатра сталічнай крытыкай і слухачамі (артыкул «Беларускі оперны — вачамі маскіражы»). Уро-

нам гастрольнага жніўня прысвечаны нататкі В. Каратая пра творчую дзейнасць Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР. Часопіс знаёміць чытачоў з прэм'ерамі нашых тэатраў, якія ўжо заваявалі прызнанне грамадскасці рэспублікі (рэцэнзія К. Кузнецова на спектакль купалаўцаў «Вечар»), з творчымі партрэтамі вядучых майстроў нацыянальнай сцэны (артыкулы Б. Святлова і А. Астапенкі пра Г. Гарбука і В. Тарасова), з новымі кнігамі

(Т. Гаробчанна аналізуе кніжку Р. Смольскага «Пазначана часам» пра сучасную беларускую рэжысуру). Арыўныя старонкі гартая Г. Барышаў, на бліжэйшы да нас далёкае мінулае, у прыватнасці, традыцыі Слонімскага тэатра, на сцэне якога ў XVIII стагоддзі і пазней ставіліся цікавыя спектаклі, што мелі шырокі рэзананс.

«ТМ» змяшчае праграмы спектакляў і шмат здымкаў.

К. ЛЯШЧЭНЯ.

Лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі БССР 1984 года

Данута БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА.

Пятрусь МАКАЛЬ.

Дзмітрый БУГАЕУ.

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ.

Анатоль ГРАЧАНИКАУ.

Генадзь БУДАЯ.

Міхаіл КАЗІНЕЦ.

Соф'я ГУРЫЧ.

Валянцін БЕЛАХВОСЦІК.

Галіна АРЛОВА.

Марыя ЗАХАРЭВІЧ.

Зінаіда ЗУБКОВА.

Вінктар ШАТАЛАУ.

Гаўрыла ВАШЧАНКА.

Юрый ШПІТ.

Архадзь КАРАТКОУ.

Уладзімір ЛАЗАНОВІЧ.

Вілен ЛЕВІН.

Леанід МЯДЗВЕДСКІ.

Вінктар ЧАРНЫШОУ.

Макс ШЛЯЙМОВІЧ.

ЗДАБЫТКІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

У мінулым годзе дзеячы літаратуры і мастацтва, усёй савецкай культуры адзначылі ўрачыстую і памятную дату — 50-годдзе з дня ўтварэння Саюза пісьменнікаў СССР, яго баявога атрада — Саюза пісьменнікаў Беларусі. У прамове Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР К. У. Чарненкі на ўрачыстым пленуме праўлення СП СССР дадзена высокая ацэнка здабыткаў савецкай літаратуры, выкладзена праграма яе далейшага развіцця, паглыблення яе сувязей з жыццём, з практыкай камуністычнага будаўніцтва, адзначана яе роля ў барацьбе за мір на нашай планеце.

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з 50-годдзем Саюза пісьменнікаў СССР Прэзідыум Вярхоўнага Савета Саюза ССР узнагародзіў вялікую групу пісьменнікаў, у тым ліку дзевяць беларускіх, ордэнамі.

Узнагароды Радзімы натхняюць. Яны сведчаць пра клопат партыі, Савецкай дзяржавы аб развіцці нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай культуры.

Напярэдадні 66-й гадавіны з дня ўтварэння Беларускай Са-

вецкай Сацыялістычнай Рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі групе дзеячаў літаратуры і мастацтва, архітэктараў рэспублікі прысуджаны Дзяржаўныя прэміі БССР за 1984 год.

Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы ўдастоена паэтка Данута Бічэль-Загнетава за кніжку «Дзе ходзяць басанож». Творам Д. Бічэль-Загнетавай уласцівая высокая культура верша, у іх шмат роздуму, прывабнай і строгай жаночасці. Гісторыя і краса нашага краю, мужнасць і шчырасць нашых людзей знайшлі належнае ўваабленне ў радках паэтыцы. Дарэчы будзе сказаць, што Д. Бічэль-Загнетава першая наша паэтка, якой прысуджана ўзнагарода такога рангу. Гэта яшчэ адно сведчанне дасягненняў беларускай «жаночай» паэзіі наогул.

Прэмія імя Янкі Купалы прысуджана таксама Петрусь Макалю за кніжку паэзіі «Смак яблыка». Чытацкая і літаратурная грамадскасць рэспублікі даўно ацаніла арыгінальны паэтычны дар П. Макаля, ён быў удастоены Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова. Ягонныя творы — гэта грамадзян-

скі водгук на актуальныя пытанні нашага часу.

Прэмія імя Якуба Коласа прысуджана крытыку Дзмітрыю Бугаеву за кніжку артыкулаў «Талент і праца». У кніжцы Д. Бугаева разглядаецца творчасць Кандрата Крапівы, Уладзіміра Дубоўкі, Платона Галавача, Пімена Панчанкі, Васіля Быкава, Міколы Лобана, Івана Навуменкі і іншых празаікаў і паэтаў. Работы крытыка вызначаюцца глыбінёй думкі і арыгінальнасцю погляду на літаратурныя з'явы.

Творы Уладзіміра Караткевіча, яго імя сталі любімымі ў нашай рэспубліцы і за яе межамі. Дзяржаўная прэмія БССР імя Якуба Коласа прысуджана яму за раман «Чорны замак Альшанскі», які толькі летась выйшаў вялікімі тыражамі на рускай, украінскай, балгарскай мовах. Гэты раман — арганічны працяг усёй папярэдняй творчасці У. Караткевіча: пісьменнік вучыць чытачоў шанаванню мінуўшчыну роднай зямлі і яе сённяшні дзень, любіць Беларусь, з павагай ставіцца да іншых народаў, бараніць гуманістычныя ідэалы.

За творы для дзяцей прэмія прысуджана паэту Анатолію Грачанікаву. У кніжках «Палесе», «Валерка і лятаючая талерка», «Казка пра Івана-ганчара і пачвару-цара» знойдзены спосаб аднолькава даступна і цікава раскаваць дзецям і дарослым пра сур'езныя рэчы.

Прэмія імя П. М. Лесяўскага адзначана кніжка Генадзя Будая «Свінцом і словам». Гэта запіскі журналіста, аднаго з удзельнікаў і арганізатараў падполля і партызанскага руху

на Беларусі ў час Вялікай Айчыннай вайны. Кніжка страсная, гнеўная, «Свінцом і словам» выйшла другім, дапоўненым выданнем, у ёй раскаваецца, якой вялікай сілай было ў час вайны і журналісцкае слова.

Міхаілу Казінецу, галоўнаму дырэктару Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя І. І. Жыновіча прэмія прысуджана за канцэртныя праграмы гэтага калектыву, асноўным месцам якіх з'яўляецца прапаганда беларускага музычнага мастацтва. За той час, калі М. Казінец узначаліў калектыву музыкантаў, аркестр не толькі не страціў атрыманых у спадчыну традыцый, але і памножыў, убагаціў іх.

Рэжысёр-пастаноўшчык Дзяржаўнага камітэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні Соф'я Гурыч даўно з'яўляецца прапагандыстам беларускай літаратуры. За радыёспектаклі «Хамуціус» па паэме Аркадзя Куляшова і «Рыбакова хата» па паэме Якуба Коласа яна і калектыву артыстаў — Валянцін Белахвосцік, Галіна Арлова, Марыя Захарэвіч і Зінаіда Зубкова — удастоены Дзяржаўнай прэміі 1984 года.

За публіцыстычныя дакументальныя фільмы «Ад імя дзяцінства», «Барацьба не спыняецца» і «Дарога ў пастку» Дзяржаўная прэмія БССР прысуджана рэжысёру — аператару Віктару Шаталаву. Ягонныя фільмы вызначаюцца палітычнай страснасцю, яны непрымырым да вайны, гнеўныя і патрыятычныя.

У галіне выяўленчага мастацтва лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР стаў заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Гаўрыла Вашчанка — за цыкл карцін

«Дума аб Радзіме». Цэнтральная карціна цыкла — грандыёзная палатна «Прарыў» — як памяць страшных дзён мінулай вайны, перажытай нашым народам. Як сведчанне нашых мірных планаў і памкненняў два паэтычныя палотны: «Мір зямлі маёй» і «Ліпеньскі мёд».

Выканаўчы камітэт Віцебскага абласнога Савета народных дэпутатаў прапанаваў адзначыць планіроўку і забудову горада Наваполацка. Дзяржаўная прэмія БССР 1984 года прысуджана групе архітэктараў і інжынераў гэтай будоўлі: Юрыю Шпіту (кіраўнік творчага калектыву), Аркадзію Караткову, Уладзіміру Лазановічу, Вілену Левіну, Леаніду Мядзведскаму, Віктару Чарнышова і Максу Шляймковічу.

Усе гэтыя творы і працы, адзначаныя Дзяржаўнай прэміяй БССР, значна папоўнілі скарбніцу нашай культуры, сведчаць аб яе далейшым росце і росквіце. Сярод лаўрэатаў мы бачым прадстаўнікоў розных жанраў і розных пакаленняў, чый культурны даробак адлюстроўвае веліч подзвігу нашага народа, які пад кіраўніцтвам роднай Камуністычнай партыі пераможна крочыць да новых і новых перамог.

Камітэт па Дзяржаўных прэміях у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры горада віншуе новых лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі БССР і зычыць ім здароўя і новых поспехаў.

Максім ТАНК,
старшыня Камітэта па
Дзяржаўных прэміях у
галіне літаратуры, мастацтва
і архітэктуры.

Есць асабліва прывагальная сіла да ўсяго, што звязана з імёнамі знакамітых людзей. Хоцца пабываць у мясцінах, дзе нарадзіліся яны і жылі, прайсціся сцэжамі, што вывядзілі іх у вялікі свет жыцця, творчага гарэня і неспакою. І, вядома ж, па магчымасці наведаць іх у вялікі час быў іхнім прытулкам. Асабліва, калі дом гэты — паэтова кватэра, дзе сямі сцены адчувалі прысутнасць печна маладой і непаўторнай музы.

чуванне часу, які абудзіў невычэрпную творчую энергію ўчарашніх дзяцей непісьменных і абяздоленых сялян, якія дзякуючы перамоце Вялікага Кастрычніка змаглі далучыцца да актыўнага творчага жыцця, каб праз гады стаць яркімі прадстаўнікамі нацыянальнай культуры. Сярод іх быў Пятрусь Броўка — сялянскі хлопец з вёскі Пуцілкавічы цяперашняга Ушацкага раёна.

Мастак П. Драчоў паспрабаваў перадаць у малюнках асоб-

ва сведчаць аб тым, як упэўнена ўваходзіў П. Броўка ў літаратуру, сцвярджаючы сваё творчае «я».

З цікавасцю знаёмяцца першыя наведвальнікі з экспазіцыяй, падоўгу затрымліваючыся то ля аднаго, то ля другога экспаната. І ў першую чаргу старэйшыя пісьменнікі — яны ж самі былі сведкамі шмат якіх падзей, паасобныя ўваходзілі ў літаратуру разам з Петрусём Усцінавічам і сёння прыйшлі ў гэціны паэтова дом, каб вяр-

Першая экскурсія.

ЗАПРАШАЕ ДОМ ПАЭТА

Дом народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі Петруся Броўкі знаходзіўся па вуліцы Карла Маркса ў Мінску. Докладны адрас сваёй пастаяннай прапіскі гаспадар яго ўказаў некалькі гадоў назад, калі ў вершы «Дзяржынскі ў Мінску» пісаў:

Жыву я ў старадаўнім Мінску.
Мне вызначыў прытулак ён
У доме тым,
Дзе жыў Дзяржынскі,
Няхай не многа, колькі дзён...

Выступае І. ШАМАКІН.

І не толькі Дзяржынскі, але і «беларускі стараста» А. Р. Чарвякоў. Сёння гэта ведаюць многія: мемуаральныя дошкі напамінаюць і аб Ф. Э. Дзяржынскім, і аб А. Р. Чарвяковым, і аб П. У. Броўку. А перад Новым годам ля ўвахода ў будынак з'явілася яшчэ адна: «Літаратурны музей Петруся Броўкі».

Суботнім, перадвагоднім марозным вечарам у новым музеі было асабліва людна і цёпла. На ўрачыстае адкрыццё яго прыйшлі вядомыя беларускія пісьменнікі, сярод якіх нямала сяброў паэта, шматлікія паклоннікі яго таленту, мастакі і артысты, кінадзеежы, прыйшлі, каб яшчэ раз адчуць прывагальную вабнасць яго паэзіі — пранікліва-мудрай і па-зямному простага, чалавечай і сонечнай. Дзесяцікі экспанатаў... І кожны з іх перадае непаўторнае ад-

няны моманты тагачаснага жыцця гэтага вабнага куточка беларускай зямлі. Вёска Пуцілкавічы пачатку нашага стагоддзя, горад Полацк у дваццатыя гады... Партрэты бацькі будучага паэта Усціна Адамавіча і маці Алены Сцяпанавы... А гэта сам Петрусёк у маленстве. Партрэты выкананы М. Карпюком. А Кашкурэвіч праілюстраваў кнігу П. Броўкі «Разам з камісарам», якая створана на аўтабіяграфічным матэрыяле і перадае шмат якіх момантаў з асабістага жыцця паэта — па-

нуцца і ў сваю маладосць, далучыцца да тых сцяжын, на якіх распачынала свой шлях маладая беларуская літаратура.

Пачынаецца ўрачысты мітынг, прысвечаны адкрыццю Літаратурнага музея Петруся Броўкі. Да прысутных звяртаецца міністр культуры Беларусі Ю. М. Міхневіч. Есць людзі, гаворыць ён, па якіх, як па вяршынях, можна і трэба вызначыць тое, што здзейснена нацыянальнай культурай. Гэта — Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч. Да іх належыць і Пятрусь Усцінавіч Броўка. Яго імя ўвекавечана ў назвах вуліц, школы, калгаса, выдавецтва. І вось яшчэ адно сведчанне ўсенароднай памяці аб слаўным сыне беларускага народа. Стварэнне Літаратурнага музея П. Броўкі, падкрэслівае прамоўца, вялікая падзея ў культурным жыцці рэспублікі. У той жа час гэта даніна ўдзячнай памяці паэту і грамадзяніну, чые творы гучаць і сёння далёка за межамі яго роднай Беларусі.

Выступае віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі рэспублікі, вядомы пісьменнік І. Навуменка. Пятрусь Броўка, зазначае прамоўца, выдатны летапісец нашай савецкай эпохі. Імя яго непарыўна звязана менавіта з сацыялістычнымі здзяйсненнямі нашага народа, з духоўным ростам савецкага чалавека, са станаўленнем беларускай савецкай нацыянальнай літаратуры і культуры. П. Броўка быў удзячны вучань, а пазней сябар і паплечнік вялікіх народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа і любоў да іх пранёс праз усё жыццё.

Паэтычная дзяржава П. Броўкі, заўважае І. Навуменка, не абмяжоўваецца толькі роднай, любімай ім Беларуссю, а сягае далёка за яе межы, бо ён быў палымным песняром дружбы савецкіх народаў, іх непарыўнага братняга яднання пад сцягамі сацыялізму і інтэрнацыяналізму. Яшчэ ў сярэдзіне дваццатых гадоў лірычны герой П. Броўкі прыйшоў у нашу паэзію і яго зычны, бадзёры, паграмадзянску мужны голас не змаўкаў на працягу больш як

пяці дзесяцігоддзяў. Голас гэты натхніла Кастрычніцкая рэвалюцыя і тая радасная, паказачнаму прывабная, цудоўная ява і будучыня, якую адкрыў перад пакаленням паэта Савецкая ўлада.

Усход успыхнуў ясны і прыгомы,
Спылілі далёка моракі начы,
Не буду я стаць на раздарожжы,
Вачамі сумнымі глядзець удалычы.

Гэта сказаў дваццацігадовы паэт і гэтую пазіцыю ён павердаў усім сваім жыццём, дзесяткамі кніг, што выйшлі з-пад яго пера. Ён заўсёды займаў выразную, акрэслена партыйную пазіцыю, пранёс у сваёй паэзіі трапяткую любоў да роднай зямлі, вернасць рэвалюцыі і справе Леніна. У той жа час паэзія П. Броўкі, асабліва ў пару ягонай творчай спеласці, не была адналінейнай. Яе паілі крыніцы народнай творчасці, мелодыя беларускай песні і танца, пошум роднага лесу і журчанне ручая. Гэтая паэзія была паграмадзянску мужнай і заклікальнай, радаснай і баявой, але яна магла быць і інтымна-даверлівай, па-чалавечы шчырай, мяккай і мілагучнай, умела плакаць, смуткаваць і смяцца. Уся гама чалавечых пачуццяў — радасць, смутак, дружба, каханне, захапленне прыродай, жаночай красой — усё гэта ёсць у паэзіі П. Броўкі.

Адкрываючы сёння музей П. Броўкі, гаворыць у заключэнне І. Навуменка, хоцца сказаць, што гэта будзе музей, які з'явіцца правобразам будучых падобных асяродкаў нашай літаратуры і культуры.

Галоўны рэдактар выдавецтва «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы І. Шамякін нагадае пра ўклад П. Броўкі ў развіццё беларускай навукі, энцыклапедычнай справы ў рэспубліцы, яго ўважлівае стаўленне да тых, хто працаваў поруч з ім. І сёння, заўважае І. Шамякін, нашы выдавецкія работнікі часта задаюць сабе пытанне: «А як бы гэта зрабіў Пятрусь Усцінавіч?» Не задаваць яго нельга. П. Броўка быў першым нашым энцыклапедыстам, чалавекам, які валодаў не толькі талентам паэта, а і талентам трыбуна, публіцыста, арганізатара любой

справы. Па сутнасці, не было такой праблемы, за вырашэнне якой бы ён не браўся і якую б не мог вырашыць. Адкрыццё музея Петруся Усцінавіча Броўкі — выражэнне клопату нашай партыі і ўрада аб людзях, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё нацыянальнай культуры, клопат аб усёй літаратуры.

Ідуць гады, змяняецца жыццё, але заўсёды з намі лірычная, трапяткая паэзія П. Броўкі. Аб гэтым напамінае лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Я. Янішчыц, якая называе Петруся Усцінавіча вечна маладым. Ён сапраўды заўсёды быў поруч з маладымі літаратарамі, умеў і падтрымаць іх у патрэбную хвіліну, і акрыліць добрым, спагадным словам.

Дарагі Пятрусь Усцінавіч, звяртаецца Я. Янішчыц да паэта, як да жывога, сёння ў вашым доме так не хапае вас, вашага голаса, ваших вачэй, дабрый, спагады. Вы не можаце пабачыць, колькі людзей прыйшло да вас. Але з намі ваша слова, з намі біяграфія народа, якую пісалі вы ўсё жыццё. І з усіх канцоў нашай краіны сюды будзе весці харашае паэтычнае сцяжына. Той, хто аддаў усё сваё жыццё народу, Радзіме, партыі, заўсёды жыве ў памяці людзей.

Партыі і ўраду рэспублікі за праўленне клопатаў аб увекавечанні памяці Петруся Усцінавіча, прысутныя за тое, што прыйшлі яны ў паэтова дом у гэты ўрачысты дзень, дзякуе дырэктар Літаратурнага музея Петруся Броўкі Ю. Броўка і запрашае да далейшага знаёмства з экспазіцыяй.

Сёлетні год у беларускай літаратуры з поўным правам можна назваць годам Петруся Броўкі: у канцы чэрвеня спаўняецца 80 гадоў з дня нараджэння паэта. Адкрыццё літаратурнага музея — пачатак шэрагу мерапрыемстваў, што адбудуцца ў рэспубліцы ў сувязі з гэтай знамянальнай датай.

У адкрыцці музея прыняў удзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін.

А. МАРЦІНОВІЧ.
Фота Ул. КРУКА.

ВІТАННЕ З БРАТНЯЙ ЛІТВЫ

Аднатомнікам «Вяснянка», у які ўвайшлі лепшыя творы для юных чытачоў, напісаныя беларускімі аўтарамі ў розныя часы — пачынаючы ад заснавальніка літаратуры па сённяшні дзень.

выдавецтва «Юнацтва», распачало ў 1982 годзе выпуск «Бібліятэкі дзіцячай літаратуры народаў СССР». Летась у ёй пабачыў свет чарговы том «Калы дзяржаўнага кружы», змест якога складалі творы

ры ўкраінскіх паэтаў і празаікаў. І вось новы зборнік — «Бурштынавыя пацеркі». Ён лёг на паліцы кнігарня літаральна ў перадвагоднія дні, а змешчаны ў ім вершы, апавяданні, казкі, урывкі з апавесцей літоўскіх пісьменнікаў.

Складальнікі тома І. Лінкавічус і П. Марціновіч адабралі для перакладу творы 77 аўтараў, прадстаўляючы розныя эпохі і пакаленні. Аб складаным шляху, які прайшла літоўская літаратура для дзяцей і юнацтва, расказвае ў прадамове «Слоўрам літоўскай дзіцячай літаратуры» лаўрэат Ленінскай прэміі Я. Авіжус. А папярэднічае ёй урывак з верша лаўрэата Ленінскай прэміі Максіма Тамка «Братняй Літ-

ве», што гучыць своеасаблівым эпіграфам да зборніка.

Спачатку змешчаны творы тых, хто стаў ля вытокаў братняй літаратуры для дзяцей — урывак з паэмы «Чатыры пары года» К. Данелайціса, вершы А. Страздаса, С. Станявічуса, П. Армінаса-Трупініліса і іншых аўтараў. Яны, як правіла, не пісаліся спецыяльна для юных чытачоў, але ў цяжкіх умовах, калі літоўская мова была афіцыйна забаронена як мова друкавання, усё ж рабілі сваю добрую справу ў выхаванні.

Пазнаёміцца чытач і з творами К. Алкнявічуса і М. Валанчуса, кніжкі якіх, што адпаведна былі надрукаваны ў 1861 і 1864 гадах, сталі па сутнасці першымі літоўскімі зборнікамі для дзяцей. Прадстаўлена таксама творчасць вядомага педагога і пісьменніка П. Машоўтаса — апавяданне «Зайка-зладзюжык» і урывак «Зімою» з апавесці «І я быў малы».

Большую ж частку тома займаюць творы сучасных літоўскіх пісьменнікаў — як тых, хто актыўна пачаў выступаць у літаратуры пасля аднаўлення Савецкай улады ў 1940 годзе, так і тых, хто плённа працуе сёння, — Э. Межэлайціса,

Я. Авіжуса, Ю. Марціновічуса, К. Саі, В. Пальчынскайтэ, В. Пятявічуса і многіх іншых.

З ілюстрацыямі да твораў пісьменнікаў выступаюць Н. Юодзікайтэ, А. Сургайтэ, Д. Нарвідайтэ, А. Макунайтэ, І. Жвілюовене, А. Сцеланавічус, Р. Дачнутэ і Л. Барысайтэ.

Над перакладамі працаваў вялікі калектыў аўтараў, найбольшы — Р. Бардуліні, П. Марціновіч і А. Разанаў.

У наступным годзе ў «Бібліятэцы...» выхадзіць чарговы таям — «Дружына з сонцам» (Грузія), «Песня Даўгавай» (Латвія), «Вясёлка над арыкам» (Узбекістан).

Л. ЯРАШЭВІЧ.

З вялікай увагай і зацікаўленасцю працоўныя нашай рэспублікі, як і ўсе саветыяны людзі, вывучаюць рашэнні настрэччынскага (1984 г.) Пленума ЦК КПСС. У яго матэрыялах бачны манкрэтны клопат нашай ленинскай партыі аб далейшым няўхільным павышэнні дабрабыту саветскага народа.

Сёння на старонках штотыднёвіка праблемы, пра якія гаварылася на настрэччынскім Пленуме, абмяркоўваюць пісьменнікі Міхась Герчык і Уладзімір Глушакоў.

Уладзімір ГЛУШАКОЎ. Міхась Навумавіч, на Пленуме было разгледжана жыццёва важнае на сённяшняе дзень пытанне «Аб даўгачаснай праграме меліярацыі, павышэнні эфектыўнасці выкарыстання меліярацыйных зямель у мэтах устойлівага нарошчвання харчовага фонду краіны». Памітаецца, гадзі два назад вы з запалам і перакананасцю расказвалі аб цікавым вопыце меліярацыйнага гаспадарання, які на той ужо час быў набыты ў шэрагу гаспадарак Пастаўскага раёна... Выходзіць, спраўдзіліся намаганні пастаўчан? І не толькі іх.

Міхась ГЕРЧЫК. Глыбока ўпэўнены, што гэтая Пленума чакалі ўсе працаўнікі сельскай гаспадаркі. Праблема вялікая і надзвычай важная, і тычыцца яна не толькі Палесся, дзе праводзіцца грандыёзная работы па пераўтварэнні зямлі, але і літаральна кожнага калгаса і саўгаса на Беларусі.

У прамове на Пленуме Генеральны сакратар ЦК КПСС К. У. Чарненка сказаў: «Мы маем права разлічваць таксама на тое, што калгасы і саўгасы не будуць пасіўна чакаць, калі да іх нехта прыедзе і пачне работы. Яны павінны праявіць ініцыятыву, выкарыстаць унутранае магчымасці, прыцягнуць уласныя сілы і сродкі для правядзення сумесна з водагаспадарчымі арганізацыямі работ па меліярацыі сваіх зямель».

Я чытаў і перачытваў гэтыя словы і думаў пра гаспадарскую прадбачлівасць многіх маіх знаёмых старшын калгасаў, і ў першую чаргу пра Алега Адольфавіча Валодзьку з Пастаўшчыны. За два гады да кастрычніцкага Пленума ЦК КПСС ён стварыў у калгасе імя Суворова сваю меліярацыйную брыгаду. Зрабіць гэта было складана і цяжка: не хапала тэхнікі, асабліва экскаватараў, кваліфікаваных спецыялістаў, самых неабходных матэрыялаў. Але Валодзька не мог і не хацеў чакаць. Ён разумеў, што кожны страчаны год — гэта недабраны кармы і збожжа, пабітыя машыны. Ён ведаў, што ў ПМК людзей і сіл малавата, памагаць яны будуць, а адны не возьмуцца. Цвярозы разлік падказваў яму другое: меліяратары зацікаўлены ў глыбокай меліярацыі. Ім плошчы патрэбны, аб'ёмы і адпаведныя грошы. А ў калгасе такіх плошчаў небагата, найбольш пільная патрэба ў культурна-тэхнічных мерапрыемствах. Трэба не балоты астатнія асушваць, а прыводзіць у парадак зямлі, што гадамі, стагоддзямі родзяць хлеб.

Мінулі два гады, і калгасныя меліяратары літаральна падарылі гаспадарцы 160 гектараў добрай зямлі. Як след правапанаваная, угноеная, узбагачаная мінеральнымі тукамі, сёлета яна ўжо дала добры ўраджай збожжа і кармоў. У бліжэйшыя гады гэтая работа будзе завершана — сваімі, практычна, сіламі, за свой, за калгасны кошт. І такіх прыкладаў гаспадарскага клопату пра зямлю, пра тое, каб яна выкарыстоўвалася найбольш эфектыўна, я ўпэўнены, можна прывесці дзесяткі.

У. Г. Безумоўна. Узяць, напрыклад, Карэліцкі раён. Гадоў пяць назад там вельмі востра стала праблема рацыянальнага выкарыстання зямлі. Межы раёна, як вядома, не расунеш. А карэліцкі палетак складае

ўсяго 44,6 тысячы гектараў. Восі і давялося вызваляць аблогі ад намення, хмызнякоў, ліквідуючы лішнія дарогі, сцяжынікі, прагоны для жывёлы... Навучыліся тут знаходзіць рэзервы, разворваючы закінутыя хутары, няўдобоіцу. Дзякуючы гэтым удалося ўключыць у севазароты каля 100 гектараў урадлівай зямлі. У раёне, назаў мне сёлета старшыня райвыканкома Я. Вырно, спадзяюцца «знайсці» яшчэ 200—300 гектараў. А то ж, бывала, едзе і бачыш: стаіць пасярод выгану ні табе гумно, ні табе ёўня. Ды

З думкай ПРА ЖЛІБ

гэта ўжо стары малюнак. Праблема сцялення практычна вырашана: з 2000 хутароў засталася каля 200. Ды і якія гэта хутары? Леснікова сідзіба, хата пчаляра ці бакеншчыка. Наогул, нажа Вырно, з «неперспектыўнымі» вёскамі з чыйбысьці лёгкай рукі перагнулі палку, а час засведчыў: няма неперспектыўных вёсак!

М. Г. Усе мы ведаем, што сёння галоўная задача не толькі ў тым, каб зберачы і памножыць адноўленую зямлю, але не даць ёй абзлюднець. К. У. Чарненка ў сваёй прамове з задавальненнем адзначаў, што ў апошнія гады пачалося скарачэнне адтоку сельскага насельніцтва ў гарады, значна больш стала нараджацца ў вёсцы дзяцей. У першую чаргу гэта звязана з мерамі па сацыяльным пераўтварэнні вёскі, што так мэтанакіравана і з такім размахам праводзіцца нашай партыяй і ўрадам. Новыя дамы для калгаснікаў з усімі камунальнымі выгодамі, спартыўныя комплексы, лазні, механічныя пральні — усё тое, што робіць жыццё чалавека зручным і ўтульным, зберагае час і здароўе, дае магчымасць для цікавага і змястоўнага адпачынку. К. У. Чарненка прывёў такія лічбы: за гады пяцігодкі на вёсцы будзе здадзена ў эксплуатацыю жылых дамоў агульнай плошчай 132 мільёны квадратных метраў, што дазволіць палепшыць жыллёвыя ўмовы больш як 10 мільёнам чалавек.

Так, гэта многа — 132 мільёны квадратных метраў жылля. Але ж рэальныя патрэбы куды большыя. Тут рашаючым становіцца фактар часу: дамы вёсцы патрэбны сёння, ну, заўтра, а не паслязаўтра. Паслязаўтра можа сям-там быць і позна. Шматлікім нашым калгасам для будаўніцтва не хапае матэрыяльных рэсурсаў, асабліва цэглы, цэменту. Нават у багатых калгасах, што здабываюць цэглу і цэмент усімі праўдамі і няпраўдамі, улетку прастойваюць дзесяткі будаўнічых брыгад. На жаль, у многіх калгасах будуць шабашнікі, а яны літаральна рабуюць гаспадаркі...

У кнізе «Час гаспадароў» я ўжо закранаў гэту праблему. Яе вырашэнне, на маю думку, сёння патрабуе надзвычайных

мер. Трэба, відаць, скараціць будаўніцтва ў гарадах і перакінуць больш рэсурсаў і магутнасцей на вёску. За некалькі год становіцца можна рашуча выправіць, даць вёсцы столькі жылля, колькі ёй трэба, каб захаваць людзей і прыняць новых, у якіх яна адчувае такую роўную патрэбу сёння.

І будаваць на вёсцы трэба не шматпавярховыя гмахі, а дамы сядзібнага тыпу. Няхай нават не такія шыкоўныя, як у пасёлку Жамчужны, што ў Баранавіцкім раёне, але асобныя, з хлявамі і гаражамі, з надзеямі зямлі пад агарод і сад... Сёння ўсе з гэтым, здаецца, згадзіліся, а на практыцы, як грыбы, растуць чатырох-пяціпавярхоўкі, змяняючы аблічча вёсак далёка не на лепшы лад.

Хачу адразу сказаць, што такіх кватэр было не дужа багата, у асноўным у Навасёлках жывуць цудоўныя, працавітыя людзі, якім сумленне не дазволіць ператварыць кватэру ў хлеў. Але ж былі і такія факты, якія я прывёў, — з песні слова не выкінеш. Што з такімі людзьмі рабіць? Восі тут і задумаліся старшыня з партаргам. Трэба выходзіць. Як? А напачатку — рублём: вельмі дзейны сродак, хоць далёка, вядома, не адзіны. Абмеркавалі пытанне на партыйным сходзе, на агульным — зноў увялі кватэруную плату. Але што зрабілі? Стварылі камісію. Год чалавек акуртаны плаціць за кватэру, затым камісія прыдзірліва аглядае яе. І калі ты, гаспадар, яе захаваў як мае быць, калі ўсё ў цябе адрамантавана, усё блішчыць і ззяе, растуць кветкі

пункт уключылі ва ўмовы сацыялістычнага спароніцтва іншых нашых раёнаў. Пабольшала б клопату пра маладыя сем'і, бо нават самы багаты калгас без дзяцей сёння не мае будучыні.

У. Г. Я даволі часта наведваюся ў саўгас «Матарова», што на Міншчыне, і прынеціў вось што.

Гаспадарна ў званнівога механізаванага зьяна па вырошчванні бульбы і Кацько на сённяшняй мерні самавітая. Карова з цялушнай, свінні, дзясціць авечак, розная птушка... Трымае таксама гаспадар трусюў, нутрыў, пчол. Каб пранарміць і даглядаць усю гэтую жывёнасць, уставаць трэба не пазней пяці, а класціся не раней дзясці.

— Вядома, мароні хапае, — прызнаўся мне нека Іван Алксеевіч. — Ды толькі не прагнасьць кіруе мною, як сільныя лічыць некаторыя, хто жыве ў вёсцы, а ў магазіне купіць усё, аж да кансерваванага ўкраінскага баршча ў бляшанках. Які ж ты селянін пасля гэтага? Гультай ты, а не гаспадар.

Я слухаў Івана Алксеевіча і згаджаўся з ім. З падворка вясковага жыхара не павінны знікнуць карова, конь, певень. Няпроста сёння механізатару выкраіць гадзіну-другую на падсобную гаспадарку, але ж пры жаданні практыка Івана Алксеевіча Кацько гаворыць сама за сябе. І ў прамове К. У. Чарненкі на настрэччынскім Пленуме ЦК КПСС пераканаўча сказана: «Пасля прыняцця вядомага пастаноў аб развіцці асабістых падсобных гаспадарак колькасць наленкачай насельніцтва буйной рагатай жывёлы павялічылася на адзін мільён 600 тысяч галоў, на столькі ж узрасло і пагалоўе свіней. Больш стала гадавацца авечак і птушкі. Гэта істотнае дапаўненне да нашай жалгасна-саўгаснай вытворчасці».

Але вось які атрыжліваецца парадокс: здавалася б, сільнікі падворак прызваны вырашыць частку нашых праблем па хутчэйшым выкананні Харчовай праграмы, а ён, наадварот, абрастае ўсё новымі, ужо сваімі, праблемамі... Восі толькі некаторыя з іх, што паўстаюць з лістоў, надрукаваных на старонках «Звязды» за 1 лістапада пад рубрыкай «Дзень адкрытага пісьма Зеляноцкага сельсавета Калінкавіцкага раёна».

«Свіней не трымаем — клопатна, не хапае часу. Карову маем ужо восем гадоў. Нарыхтоўна кармоў — справа даволі нервова. Было б добра, каб калгас забяспечваў гэтым сенам. Дырэктар Зеляноцкай васьмігадовай школы А. Ф. Ярмоленка».

«Трэба вёсці механізаваным і хімічным метадам барацьбу са шноднімамі не толькі на калгасных палетках, але і на асабістых агародах. Калгасніца У. Р. Прышчэп».

«Агарод ёсць, а саду няма. Добра было б арганізаваць продаж у саўгасах саджанцаў садовых дрэў і кустоў. Механізатар, 27 гадоў».

«Было б добра больш інтэнсіўна праводзіць работу па замене малапрадуктыўных кароў на высокапрадуктыўныя. Настаўнік-пенсіянер».

«Ад каровы далёка не паедзеш, тым больш усёй сям'ёй. А хочацца правесці водпускі разам. Чаму б не стварыць на час масавых водпускаў у калгасе своеасаблівы «інтэрнат» для вясновых рагуль? Трактарыст».

«Карову трымаю з горам папалам. Хлеў нельга пабудоваць, бо так няручна размясцілі калгасныя дамы». — піша ў сваім лісце ў рэдакцыю калгасны тонар М. Краўцоў з вёскі Навасічы.

Зноў, як бачыць, праблема ўпіраецца ў дом з падворкам. На жаль, дваццаць такіх дамоў пабудавалі і здалі пад ключ у Навасічах — без хлявоў, без печуў... Дарэчы, наспярэжвае такая дзатля: чаму пры праектаванні дамоў для сельскіх жыхароў будаўнікі чамусьці «забываюць» пра зручнасць для асабістай гаспадаркі печ? Адкуль пайшла гэтая «мода»?

М. Г. Згодзен. Аднак я б хацеў шырэй зірнуць на гэтую праблему, якая сама па сабе сёння не можа існаваць.

(Зананчэнне на стар. 6—7).

Кніганіс

ШЛЮБНАЯ НОЧ Зборнік.
На нямецкай мове. Берлін,
1984.

Змест гэтага зборніка
склалі творы дваццаці вядо-
мых пісьменнікаў свету, якія
аб'яднаны адным зместам:
расказваюць аб тым, як у
суровых і драматычных аб-
ставінах барацьбы з фашыз-
мам, нягледзячы ні на што,
сумленныя людзі захавалі
здольнасць па-сапраўднаму
нахаць, пранесці неастрэ-
чанасць сваіх пачуццяў.

Вайна і каханне — так у не-
калькіх словах можна вы-
значыць змест твораў Анны
Зэгерс, Ханса Браннера, Се-
врыны Шмадлеўскай і ін-
шых. А назву ўсёй нізе да-
ла аповесць народнага пісь-
менніка Беларусі Івана Ша-
мякіна «Шлюбная ноч» —
адзін з лепшых твораў аўта-
ра, у якім праўдзіва і псіха-
лагічна-дакладна раскрыва-
ецца характар галоўнай ге-
раіні, паказваецца яе здоль-
насць не толькі змагацца з
ворагам, а і любіць на супе-
рак смерці.

Ю. ЗУБАУ.

Надрукавана ў «Польмі»

І ЖАЎРАНАК,
І ЦЭЛЫ СВЕТ...

Пачну з аксіёмы: паэзія — перш
за ўсё — канкрэтная бачаньня,
адчування і перажывання, дзі-
цячае здзіўленне перад рэчамі
і з'явамі. Без гэтага свет наўко-
ла робіцца будзённа-здакучлі-
вым, посным і прэсным.

Што ж датычыцца жартулі-
ва-іранічнай заўвагі Пімена
Панчанкі з яго новай палымян-
скай падборкі: «Пішы праўдзі-
вай прозаю пра юныя гады»...
— то як была, так і застаецца
яна ўсяго толькі гіпатэтычнай.
Паэзія дыктуе свае законы. І
сэрца, падуладнае ёй, не па-
ражае застацца адно толькі
функцыянальнай, фізіялагічнай
помпаю для перакачкі крыві,
каб у лагодным спакоі пра-
цягнуць пачатую ўжо на гэтым,
прыжыццёвым, безразе сваю
вечнасць. Не пагражае, бо яно
застаецца сэрцам паэта. Сэр-
цам, дзе нячуе жаўранак.

Засведчыўшы аднойчы — з
вышынні свайго натхнення — гэ-
ту незвычайна ёмістую і дак-
ладную характарыстыку паэ-
тычнага стану, Пімен Панчанка
зусім не меціў аформіць тым
самым анкету і заяўку ў раз-
пад мэтраў-тэрэтыкаў. Бо гэта
была не кабінетная формула,
а палявая, кажучы словамі

П. Панчанка з новай кнігі.
Вершы. «Польмя», 1984. № 12.

геолагаў-разведчыкаў. І, хут-
чэй, не формула, а знак сэрца.

Ім, гэтым знакам, адкарба-
ваны, свеціцца радкі Пімена
Панчанкі. Чытаеш і бачыш —
паэт з добрай хітрынкай у ва-
чак, па-дзіцячы блакітна ўсі-
хаецца: птушка прылятае!

Прабачце, аднак: «добрая»,
«блакітная» — гэта што даты-
чыцца, найперш, паэтычнага
стану, і далёка не вычэрпвае,
не вызначае паэтычнага пафасу
Пімена Панчанкі. Цэлы свет —
не толькі з яго радасцямі і вя-
сёлкамі ды ўсмешкамі, але і з
болею, з трагедыямі і бараць-
бой — месціцца ў сэрцы паэта.

Чым хвалюе, знаходзіць су-
гучка ў нашых пачуццях, дум-
ках — як заўсёды, так і на гэты
раз — паэзія Пімена Панчанкі?

З адказу на пытанне, бадай,
і пачынаецца гэтая нататка:
канкрэтнасцю. Канкрэтнасцю
светаразумення, светаўспры-
няцця. Канкрэтнасцю народнага
ладу. Канкрэтнасцю адчування
канкрэтнага чалавека. Канкрэ-
тнасцю той, з якой бяра ў руку
ратай вясновую трукку зямлі
ці ўзважвае на далоні жнівень-
скую — з аднаго коласа — сямей-
ку зярнят. Той канкрэтнасцю, з
якой слухае каваль звон мета-
лу. Канкрэтнасцю, з якой хлап-
чук-свавольнік спрабуе на зуб

марозную крохкась сакавітага
ледзяша.

Бялініскі зазначаў: «Паэзія
ёсць выяўленне жыцця, ці, лепш
сказаць, само жыццё». А яно,
жыццё, ва ўсёй сваёй паўнаце і
паўстае якраз — адчувальна, яр-
ка, непасрэдна — у вобразах
канкрэтных. Калі мы скажам:
«чалавек» — мы яшчэ нічога не
скажам. Мы павінны ўявіць
яго ў пэўным вобразе — жывым і
канкрэтным, — ці сабе гэта бу-
дзе герой ці здраднік — ён здоль-
ны выклікаць нашы эмоцыі за-
хаплення ці агіды толькі ў кан-
крэтнай праяве сваіх учынкаў і
дзей. Каб рэчаіснасць стала
катэгорыяй эстэтычнай, уключа-
лася ў сферу мастацкую, «мы
павінны ахопліваць яе ў цэла-
сці і прытым прадметна».

Радок Пімена Панчанкі зям-
ны, непасрэды, непадробны, ня-
змушана-натуральны менавіта
сваёй канкрэтнасцю, — і ў гэтым
яго паэтычная непаўторнасць.

І што вельмі важна — сказанае
тычыцца не адно толькі рэаль-
нага прадмета-адчування, але і
катэгорыі духоўных, можна
сказаць, абстрактных, прынамсі
ад той канкрэтнасці, якую мы
можам успрыняць непасрэдна,
фізічна. Гэтыя дзве стыхіі ў
паэзіі Панчанкі жывуць у не-
раз'емным адзінстве, яны —
плоць і душа.

Панчанкаў радок заўсёды з
чалавечым характарам, ён так-
сама «з тых беларусаў», «якія
лічыліся ціхімі»; з тых, «што
Леніну лёс уручылі і яго «дэ-
крэты чыталі пры цьмянай лу-
чыне»; з тых, што «з бэрнаў
ясновых прасторных хаты зру-
білі. Фашыст спалілі іх, а мы і
фашыста разбілі»...

Верш «Мы з тых беларусаў»,
бадай, самы характэрны, хрэ-
стаматыйна-панчанкаўскі арга-
нічным спалучэннем, узаемавы-
свечаннем агульнага праз кан-
крэтнае і канкрэтнага праз
агульнае: лёс чалавека — у лёсе

народа, лёс народа — у лёсе
кожнага чалавека. Вось яны —
гэтыя паралелі:

А наша зямля ўся
У барах і крыніцах —
Цудоўная наша старонка!
Смарыны зямлі і Купалы.
Зямля Клімука, Кавалёнка.

Якія ўраджаі мы росцім,
Якія пасёлкі будзем!
Пра гэта расказуе
Ралько, Старавойтаў, Бядуля.

Які чалавек
Мне, паэту,
У будучым сніцца?
Такі, як Шуляк і Лапанік.
Як Клімчанка наш і Сініці.

Бачыце — якое ідзе чаргаван-
не: тэзіс — і яго канкрэтнае, на-
ват дакументальна персаніфі-
каванае падмацаванне, паэты-
чнае. Прыём быццам бы рэ-
парціёрскі. І, натуральна, сме-
лы, нават рызыкаваны для
ўжытку паэтычнага... Аднак жа
— колькі б ні перачытваў — ёсць
усхваляванасць, ёсць паэзія! І
ў гэтым сакрэт Панчанкі.

Як ёсць яна, паэзія праўды,
соль праўды, і ў гэтых далёка
не паэтычных па сутнасці сваёй
фактах і з'явах:

Мы вечно сплянем!
У людзей панядзелак,
А ў нас серада,
І многа ў нас развядзёна,
І многа панінутых дзевак...

...Мы радасць і гора
З вялікіх карцоў запіваем.
Мы родную мову
Патроху ўжо ўсе забываем...

Нас век спажывецці
Таксама ірануе!
Мы ўпоравен з вёскам,
І рыбы ў нас мала ў рэках,
Закусваем хенам.

Зноў жа — не ўяўна-паэтыч-
ны, з патугай на падтэкст
цямняны рэмінісцэнцыі, — а кан-
крэтная названні, тыя ж, пан-
чанкаўскія, успышкі малаанак:
з'ява фіксуецца дакладна і не
двухсэнсоўна.

І яшчэ адна адметная асаб-
лівасць: паэт упэўнена падключ-
чае да «лініі высокага напру-
жання» чытацкае ўяўленне.
Ідзе, як пры двухбаковай пра-
біўцы тунеля, сустрачны штурм
паэтычнай народы. «Сілавое по-

ЗДУМАЙ
ПРА ХЛЕБ

(Заканчэнне. Пачатак
на стар. 5).

Рост пачуцця адказнасці ў
вясковага чалавека, безумоўна
ж, звязаны з арганізацыйнай пра-
цы. Высокая арганізацыйная пра-
ца — гэта не толькі добрыя
заробкі, а таксама добры на-
строй, пільны клопат не пра
сам працэс, а найперш пра кан-
чатковы вынік. І цяпер самы
час успомніць пра брыгадны
падрад, які сёння ўжо вызначае
характар арганізацыйнай працы ў
сельскай гаспадарцы. Вы, як
мне вядома, займаецеся гэтай
тэмай...

У. Г. У верасні — у самы
разгар уборачнай — я сустрэ-
ўся з Іванам Аляксеевічам
Кацько. Хацелася пачуць мер-
каванні на гэты конт звенняво-
га механізаванага зьяна па вы-
рошчванні бульбы: з якімі па-
казчыкамі падышла брыгада,
якая працуе на адзіны нарад,
да рашаючага этапу?

— Другі год закругляем на
ўласным падрадзе, — сказаў
мне Іван Аляксеевіч. — У бры-
гадзе пляць звенняў. Звенні
ўзаемазамыняемыя. Гэта зна-
чыць, зьяна па нарыхтоўцы
кармоў для фермы можа «пера-
кваліфікавацца» на нарыхтоў-
ку арганікі, зьяна па вырошч-
ванні бульбы перасеці па нор-
маборачны камбайны КСК-
100... Карацей, брыгада, якая
пачала працаваць не на тоны і
кіламетры, а на канчатковы вы-
нік, стала адзіным арганізмам,
павялічылася не манеўранасць,

эфэктывней пачала выкары-
стоўвацца тэхніка. Раней, калі
ў цябе здаралася паломка, ста-
навіўся на рамонт — гэтым ты
і гаспадарку ставіў на калені,
і сам зарабляў капейкі. Іншая
справа сёння, калі адзін за
ўсіх, а ўсе за аднаго! Сёння та-
бе дапамаглі, а заўтра ты му-
сіш адказаць тым жа. Сакрэт
поспеху брыгаднага падрада ў
тым, што ён нарэшце падказаў
выхад гаспадарскай энергіі...

Аднак калі дасягнуты даклад-
ны ўзаемаадносны паміж
унутрыгаспадарчымі звеннямі,
то ў маштабе раёна часам яш-
чэ востра адчуваецца неа-
дзейнасць адносін з ведамства-
мі ці, як сёння прынята іх на-
зваць, партнёрамі земляроба.

— Адносін з «Сельгастэхні-
кай» ўжо даўно агорлі ўсім
нам. Мне здаецца, — з горач-
чу прызначае Іван Аляксе-
віч, — што галоўная мэта гэ-
тай арганізацыі — набыцца за
кошт гаспадаркі. За апошнія
гады матэрыяльная база там
паманцела, і рамонт тэхнікі,
здавалася, павінен абыходзіць-
ца намнога танней, чым у га-
спадарцы. Атрымліваецца наад-
варот. Капітальны рамонт тра-
ктара Т-74 у майстарні «Сельгас-
тэхнікі» каштуе 1020 рублёў,
цяжучы — 840, камбайна «Ніва»
— 1131 і 749 рублёў. Ва ўмо-
вах гаспадаркі адпаведна 890 і
622, 750 і 450. Пераплаты за ра-
монт аграгатаў складаюць ад
130 да 300 рублёў.

— Дык, можа, якасць рамон-
ту лепшая? — не ўцярпел я
пасля вуснай арыфметычнай
выкладкі Кацько.

— Наадварот, горшая. У гэ-
тым годзе мой напарнік, тран-

тарыст Васіль Панацэўны адмо-
віўся аддаць свайго «Беларуса»
на рамонт у «Сельгастэхніку».

М. Г. Думаецца, мы не вы-
падкова выйшлі ў нашай гутар-
цы на перадавыя метады кіра-
вання сельскай гаспадаркай...
Пасля майскага (1982 г.) Плену-
ма ЦК КПСС, які прыняў
Харчовую праграму краіны, у
нас былі створаны новыя орга-
ны кіравання аграпрамысловым
комплексам — РАПА. Сёння
асноўная форма інтэграцыі
сельскай гаспадаркі і прамыс-
ловасці ў цэнтры ўвагі ўсіх
публіцыстаў, якія займаюцца
проблемамі сяла.

Калісьці Іван Васільеў налі-
чыў у райцэнтры аж сорак з
гакаў арганізацый, якія з'яўля-
юцца партнёрамі нашых калга-
саў і саўгасаў. Да стварэння
РАПА ўсе гэтыя партнёры пра-
цавалі пераважна на сябе, іх
зусім не цікавіла, што там вы-
расце ці выгадуецца ў тым
калгасе. Галоўнае — аказаць
паслугу і ўзяць грошы. Прычым
нярэдка здаралася так, што
грошы бралі, а паслуг не аказ-
валі. Або аказвалі так, што са-
мі старшынні ад іх адхрышчвалі-
ся. Што змянілася за гэтыя
гады? Вопыт лепшых раённых
аграпрамысловых аб'яднанняў
рэспублікі сведчыць: многае.

Большай стала эканамічная за-
лежнасць і зацікаўленасць
партнёраў у канчатковых вы-
ніках гаспадарання ў калгасе
і саўгасах. З большай павагай
да вясковых працаўнікоў сталі
ставіцца райсельгастэхніка і
райсельгасхімія, хоць скаргі на
дрэнны рамонт машын і ня-
хватку запасных частак яшчэ
можна пачуць ледзь не ў ко-
жным калгасе.

Мы ў выдавецтве «Мастацкая

літаратура» рыхтуем кнігу «Вя-
сёлка над полем», прысвечаную
выкананню Харчовай праграмы.
Там рабоче РАПА будзе пры-
свечаны вялікі артыкул карэ-
спандэнта «Правды» А. Сцепа-
ненкі (у многіх, відаць, на па-
мяці яго цікавыя артыкулы пра
работу Вілейскага РАПА, на-
друкаваныя ў мінулым годзе ў
«Правде»). Таму мне не хоча-
цца падрабязна спыняцца на гэ-
тым пытанні. Асноўнае, чаго
яшчэ трэба дамагчыся, — гэта
пераадолець да канца ведамас-
ную адасобленасць. Тую самую
адасобленасць, што вымушае
калгас ператварыцца ў «дзяр-
жаву ў дзяржаву». Бо чым яш-
чэ, як недаверам да партнёраў,
можна вытлумачыць тое, што
сёння амаль кожны калгас ім-
кнецца завесці хоць маленькую,
але сваю цагельню, хоць ма-
ленькі, ды свой асфальтавы за-
водзік, растворны вузел, леса-
пілку і г. д.? Вытворчасць пра-
цы на такіх «прадпрыемствах»
мізэрная, якасць не самая леп-
шая, сабекошт высокі, але... Але
хоць што, а робіш, бо, спадзе-
ючыся на партнёраў, не будзеш
мець нічога.

У. Г. Сапраўды, вопыт рабо-
ты Вілейскага РАПА заслугоў-
вае зместовае разгляду, таму
з нецярпеннем будзем чакаць
выходу ў свет кніжкі «Вясёлка
над полем», дзе пра гэта пад-
рабязна расказваецца...

М. Г. У прамове К. У. Чар-
ненкі на кватэрышнікім Плену-
ме ЦК КПСС ёсць і такія сло-
вы: «Калі раней гаспадаркі ат-
рымлівалі разрозненую і да та-
го ж малапрадукцыйную тэх-
ніку, то цяпер машынабуда-
ванне пераходзіць на вытвор-
часць самых сучасных комплек-
таў і сістэм машын». У кнізе
«Вясёлка над полем» будзе ра-
сказана і пра гомсельмашаўскі
камбайн, якога з такім нецяр-
пеннем чакаюць у вёсцы.

У. Г. Ідэя стварэння самаход-
нага нормаўборачнага камбай-
на ўзнікла не адразу. Пошукі

вяліся ў розных напрамках,
але канчаткова мэта зводзіла-
ся да аднаго: даць сельскай
гаспадарцы прынцыпова новую
машыну, якая б дапамагла ра-
шыць праблемы нарыхтоўкі
кармоў.

Вядома ж, якасць сена, се-
нажу, сіласу залежыць ад се-
часовай уборкі траў. Выра-
шыць гэтую праблему за кошт
далейшага павелічэння парка
машын, якія меліся ў сельскай
гаспадарцы, практычна немаг-
чыма. Патрэбна было вынай-
сці самаходны нормаўборачны кам-
байн — «фабрыку на колах».

Што ж уяўляе сабой КСК-
100? Гэта самаходны блок з
рухавіком магутнасцю 200 кон-
скіх сіл, камплектам жняўра-
к і здрабняльным апаратам. Ма-
шына прызначана для касьбы,
здрабнення і закладкі ў сянаж-
ныя ямы, траншэй, вежы травы,
кукурузы, сланечніку, а такса-
ма для падбору падвяленай
травы.

Сёння на палетках краіны
працуе ўжо каля 36 тысяч са-
маходак.

«Камбайн апраўдаў спадзя-
ванні», — сказаў пра КСК-100
А. Гіталаў, двойчы Герой Са-
цыялістычнай Працы, брыгадзёр
трактарнай бонгады калгаса
імя XX з'езда КПСС Кірава-
градскай вобласці. І гэта са-
праўды так. Нягледзячы на
асобныя недахопы, КСК-100
ужо зрабіў значны ўклад у вы-
кананне Харчовай праграмы.

М. Г. На Пленуме ЦК КПСС
шмат тансама гаварылася пра
выкарыстанне мінеральных уг-
наенняў. Іх выпуск, як вядома,
няспынна павялічваецца, але
тукаў усё яшчэ не хапае. І ві-
наваты тут не толькі прамыс-
ловасць, але і тыя, хто дрэнна
захоўвае гэты скарб, дрэнна
выкарыстоўвае яго.

Тут мне хочацца звярнуцца
да вопыту Алега Валодзькі.
Усім вядома, што асноўную до-
зу мінеральных угнаенняў мы

Мікалай Паўлавіч ЛОБАН

28 снежня 1984 года на 74-м годзе жыцця пасля цяжкай і працяглай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік і вучоны-мовазнаўца, таленавіты педагог, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, заслужаны работнік культуры БССР, персанальны пенсіянер рэспубліканскага значэння Мікалай Паўлавіч Лобан.

Нарадзіўся Мікола Лобан 27 кастрычніка 1911 года ў вёсцы Чаплічы Слушкага раёна ў сялянскай сям'і. Скончыўшы двухгадовыя педагогічныя курсы, настаўнічаў у сельскіх школах у Любанскім і Рудзенскім раёнах. У 1939 годзе паступіў на філалагічны факультэт Кіеўскага ўніверсітэта, а праз год перавёўся ў Беларуска-дзяржаўны ўніверсітэт. У час Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічаў у баях на Волжаўскім фронце, быў двойчы паранены.

Пасля заканчэння ўніверсітэта больш за дваццаць гадоў аддаў працы на ніве беларускай лексікалогіі, загадваў рэдакцыяй у Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, сектарам у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба

Коласа Акадэміі навук БССР. Яму была прысуджана ступень кандыдата філалагічных навук. М. П. Лобан — укладальнік шматлікіх слоўнікаў: руска-беларускага, беларуска-рускага. Кіраваў падрыхтоўкай першага ў гісторыі беларускай лінгвістыкі тлумачальнага слоўніка і быў рэдактарам яго першага тома. Яшчэ ў 30-я гады Мікола Лобан пачаў займацца літаратурнай творчасцю — пісаў вершы, апавяданні. У пасляваенны час

М. М. Слюнькоў, І. Я. Палякоў, У. І. Бровікаў, Г. Г. Барташэвіч, А. Т. Кузьмін, Н. Л. Сняжкова, І. І. Антановіч, С. Я. Паўлаў, Г. С. Таразевіч, М. А. Барысевіч, М. І. Дзюлец, Г. М. Бураўкін, В. А. Пячэннікаў, А. П. Мартысюк, Я. І. Скурко [Максім Танк], Н. С. Гілевіч, І. Я. Навуменка, М. В. Бірыла, А. І. Жураўскі, К. К. Атраховіч [Кандрат Крапіва], І. А. Брыль, В. У. Быкаў, П. Е. Панчанка, І. П. Шамякін, В. Ф. Карамзаў.

СЛОВА РАЗВІТАННЯ

Памёр вялікі цяжкі чалавек і рэдкае мужнасці чалавек. Пры ягоным жыцці мы не вельмі ўдумліваліся ў факты і падзеі біяграфіі пісьменніка, а многія з гэтых фактаў ён і сам не паспеў асэнсаваць як мастак, аддаўшы ўвагу сваёй галоўнай кнізе, якую цяпер складаюць тры ягоныя раманы пра сям'ю Шэметаў.

Трылогія «Шэметы» па праву зойме сваё месца сярод вядомых беларускай мастацкай літаратуры.

Цяпер з вялікім болей можна пашкадаваць, што ў Мікалая Паўлавіча не хапіла ні здароўя, ні сілы напісаць яшчэ адну кнігу — кнігу аўтабіяграфічную.

Само жыццё, у якім адбіўся час ва ўсіх сваіх драматычных і трагічных супярэчнасцях жорсткай зацятай барацьбы савецкага народа за канчатковую перамогу над карычневым цемрашэствам, вымагала ад пісьменніка такой кнігі. І ён гэта добра разумее і адчувае сам. Мікалай Паўлавіч рыхтаваўся да такой кнігі з першых дзён вайны. І на фронце паміж баямі, і ў шпітэлях пасля цяжкіх раненняў занатоўваў свае развагі і назіранні, бачнае і перажытае. Дзёнікі Лобана яшчэ ў рукапісах, якія ўжо нялёгка было расчытаць і самому аўтару. Даследчыкаў ягонай творчасці чакаюць немалая цяжкасць, ашчадная работа і, напэўна, удзячныя набыткі для нашай літаратуры.

Цяжка ў такіх хвілінах, калі развітваешся з чалавекам, якога знаў і любіў усё жыццё. А

нашаму сяброўству роўна шэсцьдзесят год. Знаёмыя мы з падлеткавых дзён, з тае пары, калі ў чалавеку абуджаецца прага да адкрыцця свету, таёмніц жыцця. Зьяля нас цікаваць да друкаванага слова, да кнігі, якая тады была не вельмі частай гошчэй у хаце. У яго вёсцы пасля скасавання воласці заснаваўся наш агульны сельсавет. Майму другу даверылі бібліятэку. І хоць кніг там было на дзве-тры невялічкія паліцы, якім багаццем яны былі для нас! Са сваёй у яго вёсцы напярэці цераз балота я бегаў амаль штодня. Тоўстых тамоў там не было, і кожную ўзятую кніжачку я прачытваў яшчэ па дарозе да дому. Няёмка было па тым жа часе бегчы па дружку. Таму, як радаснага свята, чакаў я наступнай сустрэчы з ім, маім бібліятэкарам, маім аднагодкам, першым другом з тых незабыўных дзён.

Я ўдзячны лёсу ўжо за тое, што з таго часу дарогі нашы не разышліся ні разу, што ў вочы друга я заўсёды глядзеў з адчуваннем шчасця і радаснага здзіўлення: якія мы жывучыя, якія ж мы трывушчыя! Пачалася вайна, студэнт Коля Лобан прасіцца на фронт, але яго, непрыгоднага да вайскавай службы, не бяруць. З Мінска да Магілёва, з Магілёва да Рослаўля, з Рослаўля да Арла

з'явілася яго аповесць «Іркуцянка», якая была прыхільна сустрэта чытачамі і крытыкай. Затым пісьменнік працуе над цыклам раманаў, прысвечаных адлюстраванню жыцця беларускай вёскі на працягу ледзь не стагоддзя нашай гісторыі. У раманах «На парозе будучыні», «Гарадок Устрынь», «Шэметы» паўстае шырокая панарама духоўнага росту цэлых пакаленняў, якія ладзілі сваё шчасце працай і змаганнем за надыход светлага жыцця, азоранага Вялікім Кастрычнікам.

Сёлета выйшла арыгінальная кніга Мікалая Лобана «Пяць раніц тыдня», дзе сабраны эсэ, артыкулы — плён роздумаў над праблемамі жыцця, літаратуры, мовазнаўства.

Усё сьведомае жыццё Мікалая Паўлавіча Лобана было ў нястомнай працы.

Баявыя і працоўныя заслугі Мікалая Лобана адзначаны ордэнам Чырвонай Зоркі, медалямі.

Ад нас адышоў вядомы празаік, таленавіты даследчык роднага слова, чалавек багатай душой, чужы і шчыры таварыш. Светлая памяць аб ім назаўсёды застанеца ў нашых сэрцах.

і аж да Ліпецка ён дабіраецца, галодны, абдэрты, і дамагаецца свайго — становіцца салдатам.

Позняй восенню на Волжаўскім фронце — першае цяжкае раненне: асколак ручной гранаты трапляе ў шыюны пазванок. Санітары зносяць цяжкапараненых у поезд для адпраўкі ў шпіталь. Дзве маладыя дзяўчынкі ўзялі на насілікі яго першым. І, як пасля ўспамінаў Мікалай Паўлавіч, прынеслі ў яшчэ зусім пусты вагон, але паклалі не адразу пры ўваходзе, а чамусьці пасярэдзіне вагона. Выходзячы, раптам спалхіліся, аярнуліся і забралі назад, перанёшы на месца ля ўваходу. Хто ім даў такую каманду? Ніхто. Сам лёс так распарадзіўся, каб ён, будучы пісьменнік Мікола Лобан, застаўся жывы, бо па дарозе ў вагон, паўнюці раненых, трапіла варожая бомба. І адзіны ён выпайз з-пад кучы жалеза і ламача — жывы, але з растрousчанымі касцамі абедзвюх ног.

Яго мы і помнім такім: з глыбокім рубцом цераз увесё твар і з паходкай чалавека, ступаць якому па зямлі было не заўсёды лёгка. Хоць хадок ён быў няўтомны і няўрымслівы, сцісё ад болю зубы, але ідзе. Ідзе зацята, упарта.

Такім ён ішоў па жыцці, вялікі цяжкі чалавек і жыццёлюб.

Такім ён уойдзе і ў людскую памяць.

Васіль ВІТКА.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смутнае з прычыны смерці пісьменніка, заслужанага работніка культуры БССР, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны ЛОБАНА Мікалая Паўлавіча і выказвае спачуванне родным і блізім нябожчына.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 12

Пад рубрыкай «Беларускаму кіно — 60 гадоў» змешчаны выступленні старшын Дзяржкіно БССР У. Мацвеева («Быць вартым высокага прызначэння»), Е. Бондаравой («Ад імя паналення» і вядучых кінематографістаў) («Слова — кінематографістам»).

Прэм'еры тэлеэкрана асвятляюць В. Нячай («У свеце тургеніўскіх вобразаў») і Н. Фральцова («Белых росаў чыціня»).

Першай пастаноўцы оперы «Алеся» Я. Ціцюкага ў вызваленым Мінску прысвечаны матэрыял А. Брагіца («Опера Пе-

рамогі»). Штрыхі да партрэта заслужанага дзеяча мастацтваў БССР С. Ванара падае Ф. Лейтман («Любімы вобраз»). Праблемам фальклору і развіццю самадзейнага харэаграфічнага мастацтва адрасуецца публікацыя Н. Валодавай — «У віры кадрыяў Гродзеншчыны». Творчы партрэт жываліца А. Кроля стварае А. Сурскі — «Чуйны да подыху часу». Спектаклі года аналізуе А. Ганчароў — «Для каленцы», або Чаму я усё ж хаджу ў тэатр». Да 50-годдзя анцэра выступленне Л. Брандаўскай — «Вінтар Тарасаў. Год 1984. Па закону чалавечнасці».

Праблемы народнага мастацтва разглядае ў артыкуле «Гліняны «звярынец» Я. Сахута. Роздумам пасля прэм'еры дзельца В. Сізно — «Калі кропку ставіць рана...».

З рэцэнзіямі выступаюць Т. Мушынская — «Шлях ад вяткоў да сталасці» (Ю. Чурно «Белорусский балетный театр») і Б. Бур'ян — «Вернасць прызнанню» (аўтабіяграфічная аповесць Т. Цулукідзе «Всёго адна жыццё»).

Друкуюцца «Старонні календара» і «Хроніка мастацкага жыцця».

ле» падвойваецца вопытам чытача. Пэст па-добраму давярае яму, і таму зусім не выпадкова ў Панчанкавых вершах мы сустракаем столькі рэальных, канкрэтных людзей, чые імёны, жыццё і подзвігі ўжо самі па сабе прасякнуты высокай паэзіяй, пра многае гавораць чытацкаму сэрцу. Тут і ўсе, хто загаварыў з намі ў вершы «Мы з тых беларусаў», і Тая Баўэр, і Ліля Карастаянава, «дзіця будапешцкіх муроў», і «кветка балгарскага парніа», — мужныя беларускія партызанкі з верша «Сёстры мае», і папелінікі-пабрацімы Куляшоў, Мележ, Лынькоў, Броўка, Глебка, чые імёны сёння сталі ўжо імёнамі вуліц (верш «Вуліцы сяброў»), і «друг малодшы па імені Рыгор» — пэст Барадулін (верш «Выратавальны круг») ... Глыбокім разуменнем паэтычнай прыроды жывога, дакументальнага факта, з'явы, штрышка адзначаны згаданыя творы. На гэтым грунце пэст вырошчвае важкія каласы:

Адзін ў нас на лодцы
Выратавальны круг.
Той круг — жывое слова
І прадаў пачуцця,
Ён зроблен адмыслова
З паэзіі жыцця.
Ён з ільняных, жытнёвых
І матчыных замоў, *або ў хвіліцы*
Паэзіі аснова —
Сумленне і любоў...
(«Выратавальны круг»)

Не люблю ўспамінаць
Пра людзей
Ненадзейных і чэрствах,
Што заўсёды адседзяцца
У бядзе за чужою спіной...
(«Сёстры мае»)

Жыццё як сонца,
Ды канец сляпы...
Пранеслі гады, як тыя коні,
І на шляхах улёгся чорны пыл...
(«Вуліцы сяброў»)

Сапраўды: сплаў вечнасці і чалавечнасці (карыстаемся зноў жа радкамі Пімена Панчанкі, што зрабіліся ўжо крылатымі: «... без чалавечнасці не будзе і вечнасці»).

Тры часткі верша «Здзіўленне» як бы вядуць нас па гэтым бясконцым (бо невычэрпным, як жыццё) коле пытанняў: прырода — чалавек — грамадства: «Старых загадак — мільёны, і свежаствораных — не менш» і нікому іншаму — толькі самому чалавеку дадзена адказаць на іх. А паміж іншых перш за ўсё на гэта: «Няўжо усё, што бралі кроўю, згарыць у атамным катле?» І кола пытанняў — няхай самых адвечных, самых мудрых — разрываецца, каб ударыць крыкам у чалавечнае сэрца: «Пакуль трывожна, ды не позна — ратуйце, людзі, неба, космас... Ратуйце, людзі, усё жывое, ратуйце ўласную душу».

Сапраўдная паэзія мае тую асаблівасць, што яе трэба цытаваць і цытаваць — да апошняга радка... Новая публікацыя Пімена Панчанкі не выключэнне з гэтага правіла. А значыць, выснова адна: чытаць і перачытваць.

На заканчэнне — штрышок аб майстэрстве. Рыфмы: яны настолькі ёсць — арганічны, не напаказ, — што іх як бы і няма, яны не высюваюцца, не крычаць аб сабе. Вось, скажам, жывапіс сугучаў аднае страфы: «Мележа — меліся», «шала-сцяць — у гасцях»... Сапраўды, нейкімі жывымі істотамі ўяўляюцца гэтыя рыфмы — яны гавораць з табой, шчыра, даверліва. Як дзеці, што «на зямлі маёй смююцца, не думаюць пра вечнасць і пра смерць...»

Так, жыццё не думае пра вечнасць, не заўважае і не знае на яе. Юнае, маладое, у руху, у хадзе і кіпенні — яно само вечнасць.

І ў гэтым яго несканчонасць. І ў гэтым надзея на будучыню.

Такія думкі прыносіць паэзія Пімена Панчанкі.

Васіль ЗУЕНАК.

Уносім у зямлю пры веснавым ворыве, у час слябы. Многім вядома і другое: столькі туману ў гэты час раслінам не патрэба. Зярынткі ляжаць у глебе, пра-растаюць, слабыя карэньчыкі могуць засвоіць мінімум азоту, калію, фосфару. А астатні? Астатні вымываецца дажджамі, атручвае рэкі і рэчкі або прымае такія формы, пры якіх становіцца для раслін недаступны. Вось і атрымліваецца, што поле, здаецца, мае ўсё, што трэба, а расліна ў час развіцця, калі спажываюць рэчывы ёй проста неабходны, галадае. Што рабіць? Падкормліваць? Але як? З самалёта? Вялікія машыны, вялікая хуткасць... Кормім, але значная частка наштоўных тукаў па палі не трапляе, зноў-такі губіць жывое. А між тым на Украіне даўно ўжо ёсць вопыт мэтанакіраваных падкормак: тэм на палях пакідаюць для трантара тэхналагічныя дарожкі. Рухаючыся па іх, трантар, не псууючы збожжжа, прылада можа расейваць мінеральныя туні тады, калі гэта патрэбна расліне, каб лепш расці і спець. А ёй гэта, як сведчаць падлікі, патрэбна шэсць разоў за вегетацыю.

У гэтага метадзе ёсць свае праціўнікі (дарэчы, сярод іх і Валодзька) — мнагавата марнуецца зямлі. Аднак падлікі паказалі, што прыбаўкі ўраджаю пакрываюць гэтыя стра-ты, і вельмі значна. Ну, а хто не хоча губляць нават лапкі зямлі, можа задумацца над тым, што робіцца ў гэтым напрамку ў А. Валодзькі.

У калгасе імя Суворова сёлета пад дрэбнае ўнясенне мінеральных угнаенняў прыстасавалі... дэльтаплан. Гэта вельмі цікавая гісторыя, і я яшчэ нека раскажу яе. Пакуль што варта адзначыць наступнае. Дэльтаплан лятае над полем на вышыні тры метры. У адзін рэйс ён бярэ, акрамя плота, 100 кі-

лаграмаў тукаў. Кожны грам кладзецца ў цэль проста пашнайперску. Сёлета на асобных палях калгаснікі зрабілі трычатыры падкормкі, ураджай там значна вышэйшы, чым у сярэднім у калгасе, а выдаткавана тукаў значна менш. Гэта ж датычыцца не толькі тукаў, але і гербіцыдаў, і пестыцыдаў, і наваколле не забруджваецца.

Спадзявацца на тое, што заўтра ў кожнай майстэрні пачнуць ударнымі тэмпамі «кляпаць» дэльтапланы, вядома, на іўна — Валодзька са сваім амаль год пакутаваў, цялая група энтузіястаў-дэльтапланерстаў Маскоўскага інстытута грамадзянскай авіяцыі яму дапамагала, дык і то я заплюшчываў вочы ад страху, калі ён узлятаў, — дужа ж несамавітая машына, хоць раве, што реактывы самалет. Тэхналагічны дарожкі — вось над чым, відаць, сёння варта думаць, вось дзе трэба эксперыментаваць, каб і ўраджай павысіць, і тукі ашчадна выдаткоўваць. Ну, і яшчэ, вядома, складаць трэба будаваць, але пра гэта мы столькі пісалі і гаварылі, што болей не хочацца: усё роўна то там, то тут горы чыстага золата пад дажджом і снегам ператвараюцца ў каламатную грязь, а толькі і чуюць: тукаў не хапае, дайце тукаў! Вельмі своечасова сказана ў пастанове Пленума ЦК КПС: «Строга прытрымлівацца ўстаноўленага парадку аб поўным забеспячэнні меліяраваных угоддзяў чынімі меліяраваных угоддзяў мінеральнымі ўгнаеннямі, хімічнымі меліярантамі і пестыцыдамі, тэхнікай, насеннем высокапрадуктыўных сартоў і гібрыдаў». І можна быць упэўненым, што калі па-гаспадарску паставіцца да захавання, да ўнясення, дык мінеральных угнаенняў і пестыцыдаў хопіць на меліяраваныя палеткі.

На гэтым пакуль што хаце-лася б паставіць кропку.

Уладзімір НЯКЛЯЕУ

Кажух

Серп згубіла жняя.
Парэзалася змяя.
Не змяя — змейка.
Не жняя — жнейка.

Дзяцінства.

Не страшна мядзянікі,
А страшна вядзьмаркі.
Яна жыве за рэчкаю
З ваўком і авечкаю.
Воўк авечку не дзярэ,
Ляжыць на баку:
До дзяцей на дварэ —
Хоціць ваўку.
— Як воўк вые?
— У-у-у!..

Не страшна.

Лугі гудзелі восамі,
Дзе бегалі мы босыя.

Грамы маленяк кованкі
Кавалі перунамі,
А мы гулялі ў кованкі
З маланкамі, з грамамі.

Бярэ лімонку Лёнька:
— Вось гэта чэка.
...Пакласці на касцёр лімонку
І чакаць.

Лёнька — глянь! — пры рэвальверы:
«Збочі! Не падыходзь!..»

Першыя піянеры
Мацук і Гродзь.

На іх чырванакрыла
Гальштукі палююць.

— Лёньку забіла!!!

...Хаваюць.

Пласты сырой зямлі
Зрываюцца з лапат.

— Яны яго звалі!
А-а-а!.. Быў бы аўтамат!

— Ты што! То ж дзеці!!! Гнат!!!

...Я вырастаў з дзіцячых апранах
Хутэй, чым травы ў лета вырасталі.
Ды не ў дакор за рост не па гадах
Абновы мне гады ў рады спраўлялі.

Ну што пашыеш з лахманой вайны?
Якія ў вёсцы зрабаванай грошы?
А дзед бухтарыў: «Поліўка... Бліны...
Някепская яда — то й рост харошы».

Як ні зіма — так звычайна бяда:
Што апрануць, каб халады агорэць?
Маўчаў я злосна: «Добрая яда!
У Лёнькі Ігнатовага не горай.
Але ў мяне палалены кажух,

А Лёньку на зіму спраўляюць новы...»

Дзед уздыхнуў, дзе пераводзіў дух,
Казаў: «У Лёнькі бацька не вясковы.
І старшыня. З тваім не параўнаць».

«Кульця ў яго! — злаваў я. — Скаваны.
Хіжы.
А старшыня — дык заўтра могуць зняць.
Ён рыжы. П'е. У нас не любяць рыжых».

Ім шчасце Чорт
варажыць на рэжах!
Вядзьмак ліе
Алей ім у маслёнку...»

Патроны мы шукалі ў бліндажах —
І тут лімонкай і забіла Лёньку.

Ягоны бацька з п'яных слёз апух,
А вечарам, памінкамі дабіты,
Прынёс да нас пад пахаю кажух
І кінуў: «На!.. Хоць не табе пашыты».

Я закрычаў. Я ўрос плячыма ў печ,
Да кажуха баяўся дэкануцца.
Ігнат прасіў: «Вазьміце... Гэта ж рэч...
Вазьміце, людцы! Ну вазьміце, людцы!..»

Знямеў мой крык. Папльў у вочы змрок.
— Ачуйся ты! — Ігната ў спіну білі.
А ён сваё: «Харошы кажухок...
Прымерайся... Навыраст Лёньку шылі.
Табе, бадай што, будзе ў самы раз,
Ты: ўзяўся ростам!.. Вунь які ты
выйшаў!..»

І белы свет перада мной пагас.
Дзед плакаў ранкам:
«Малайчына... Выжыў...»

...Я выжыў. Мне хапае апранах.
І час не той. І музыка не тая.
Ды колькі ні жыў — у страшных снах

На кажусе

на Лёньчыным
лятаю.

Воблака над школай

— Воблака гэтае хоць пастрыжы:
Пасецца на небе авечкаю воблака.

— Ага. Пастрыжы — і адрэзу бяжы:
Яно на мядзвездзя падобнае воблікам.

— Не, у яго плаўнікі, як у рыб.
— На выбух падобна.
— На атамны грыб.

— Дурань!.. Яно — як капа на мяжы:
Бяры і складай у рэзгіны.

— Як грыб, я кажу!
— Сваёй мамцы скажы!..

Гульні дзіцячыя... Сны... Міражы...

Воблака гэтае на віражы
Чатыры стрыжы, як чатыры нажы, —
Зрэзалі.

Балада гусляў

Кажуць людзі: у год раз ночкай
з гуслямі дзел
З кургана, як снег, белы выходзе.
...І ўсё нешта пая, што жывым не
паняць.
Янка КУПАЛА.

У краях,
да якіх ад нашых дуброў
Тры гады на кані скакаць,
Цар Арых зваў суседніх цароў
І пачаў адзін
цараваць.

Два законы
народам скароным
Арых

ПРОЗА

МАЛАДЗЕЙШ А -
МУ вераб'ю вель-
мі блага. Ён ця-
пер далёка, у ці-
хай глыбінцы,
пад роднай апекай, што ча-
лавеку ой як патрэбна ў жа-
лобе і дэпрэсіі.

І вось якраз цяпер мне хо-
чацца нагадаць яму адно на-
ша агульнае, што было ўжо,
як і шмат чаго, даўно або
вельмі даўно, што не-не ды
зноў усплывае ў памяці ней-
кай палёгкай.

Нічога асаблівага, толькі
нібыта светлы сігнал, які,
зноў атрымаўшы яго, можна
перадаць другому нават не ў
пісьме, а ў адкрытай пашто-
вачцы. Вось так:

Ты памятаеш, як мы з та-
бой, на цэлых пятнаццаць год
маладзейшыя, ішлі па вясно-
вай вуліцы далёкага, утуль-
нага гарадка, ішлі ўдвух да
нашага трэцяга, што жыве ды
працуе тут, на сваім месцы.
Пра штосьці мы гаварылі,
ужо не памятаю, пра што, —
можа, вясёлае, можа, талко-
вае, а то і так сабе, — от,
ішлі, гаварылі. А потым заў-
важылі страшнае. Каля старо-
га мастка, у завадзі невялі-
кай рачулкі моўчкі тапіўся
хлопчык. Так, так, — ён не
крычаў, відаць, яшчэ не ве-
рачы, што гэта — канец, што
трэба клікаць на дапамогу.
Мы яго выцягнулі, кінушы-
ся туды, і — мокры, перапа-
лоханы, белагаловы — ён
патрусіў па абочыне вуліцы
ў патрэбны яму бок, паспеў-
шы нам ці самому сабе, а то
адразу і сабе, і нам сказаць
праз губнюю-зубную дрыгот-
ку:

— Паб-бяг-гу д-да цёт-кі
В-ван-ды!..

Мы тады паразважалі на
хаду, што, можа, да цёткі ма-
лему проста бліжэй, а можа,
яна будзе менш крычаць,
чым крычалі б адразу дома...
Яму відней.

А нам — успамін на двух.

Я ўжо бачу, як ты, мой
горкі, трохі ўсміхаешся.

Прайшлі, прагулі камбай-
ны, агалілася і смачна запах-
ла вільготна-травяністае
ржышча. І адразу — буслы,
бо жыта было каля луга, ад-
куль сюды хаваліся жабы.

Два хлопчыкі пад'язджалі
ў кузаве грузавіка, які браў
ад камбайна жыта. Як толькі
яно сухне з трубы ў кузаў,
малыя лезуць пад зерневы
вадаспад, як пад душ, і кры-

нымі яблынямі ў бульбе.
Восем градусаў. Росна. Азля-
бля вярціні і драбнейшыя,
але вышэйшыя, для нас і для
самой гаспадыні безыменныя
кветкі, бледна-ружовыя, у
якіх учора, у апошнім сонцы,
працавалі пчолы, чым я па-
любаваўся на ганку, зблізку.

На карце загараецца яшчэ
адзін агеньчык таленту. І як
гэта важна, што ў яго ёсць

Чытаючы, успомніў суст-
рэчу з Траепольскім у Маск-
ве, на Кутузаўскім праспек-
це, светлай красавіцкай раі-
цай. Як ён па-народнаму про-
ста і самавіта распавіў сівыя
вусы, каб павітацца са мной,
як я спытаўся ў яго пра Яў-
сеенку, ужо знаёмага тады
па апавяданнях, і як Гаўрыла
Мікалаевіч назваў яго «хо-
рошым парнем» ці нават зу-
сім па-бацькоўску «хорошим
мальчыком».

вяртаецца, да мовы сваёй, у
прозе — па добрану прыкла-
ду Івана Мележа. Узбагачай-
ма яе, нашу літаратурную
мову, голлем, лісцем, кветка-
мі, пладамі, насеннем мясо-
вых гаворак, але ж памятай-
ма, дбайма і пра ствол, і пра
карэньне дрэва нашай роднай
літаратурнай мовы.

У пісьмах Карамзіна згад-
ваецца памеранскі горад
Штаргард.

У памяці маёй ажыў той
дажджлівы, халодны і галод-
ны ранак 21-га верасня 1939
года, калі нас, абаронцаў
Гдыні, у тым Штаргардзе вы-
пусцілі з таварнякоў і пагна-
лі праз увесь горад у лагер.
Змрочна-суровыя гмахі ў ра-
нішняй імглістасці, наша
ацэпласць, хто без шыняля,
як я, мокрая блакітна-шэрая
форма канвой і нешматслоў-
ная, рэзкая строгаць — орд-
нунг!..*

Гэтай раніцы, сустрэчы з
нямецкім тылам, я ў «Птуш-
ках і гнёздах» не паказаў.

Амаль ужо дзвесце год та-
му назад малады Карамзін
пісаў пра сваю гутарку з не-
дзе там, каля Штаргарда, су-
стрэтым прускім афіцэрам:

«Ему крайне хотелось, что-
бы королю мир наскучил.

— Пора снова драться, —
говорил он, — солдаты наши
пролежали бока, нам нужна
экзерциция!»

Миролюбивое сердце мое
оскорбилось. Я вооружился
против войны всем своим
красноречием... Немилости-
вый мой капитан смеялся и
кричал:

— Нам нужна экзерциция,
экзерциция!»

Дзвесце гадоў, а чым не
сучаснасць?..

* Парадак (нямецк.).

Янка БРЫЛЬ

ЗАПИСЫ
З НОВАЯ КНИГИ

чаць ды смяюцца. А што і
пыл, і гораца — нічога: блі-
зка Нёмані!..

Так было учора пад вечар.
А цяпер васьмі ранішні тун-
ман не знізу падняўся, а спус-
ціўся зверху, з невысокай,
лёгкай хмарнасці. Ён захапіў
верх лясное «плы», а над ім,
на цёмным фоне недалёкага
лесу, хораша бачыцца і не-
дажатае учора жыта, і два
камбайны, што пазней даро-
чаць учарашняе, і сад з «сл-

сваё месца на Зямлі, адкуль
ён і сігналіць.

Учора, працятаўшы апо-
весці Івана Яўсеенкі, «Крик
коростеля» і «Шапку Моно-
маха», знайшоў на карце яго
куток на паўночным усходзе
Чарнігаўшчыны, дзе рэчка
Сноў і няма вёскі Займішча,
і нейкае асаблівае адчуванне
літаратурнай абжытасці яшчэ
і гэтых мясцін зацэплілася ў
душы. Хоць ён, Яўсеенка, і
жыве цяпер у Варонежы.

Як гэта важна, дарэчы, —
добрае слова ў падтрымку,
слова чалавека, які не проста
старэйшы, а паважаны.

Нам трэба літаратурная мо-
ва. Як у рускіх — «великий,
могучий, правдивый и свобод-
ный русский язык!» Пішам.
Хто адкуль сюды, у цэнтр на-
шай зямлі, прыйшоў, прынёс
сваю мову, мову родных мяс-
цін. Куды і цяпер ён часта

Абвясціў
скрозь лямант і крык:
«Той, хто будзе спяваць
песні продкаў сваіх —
На калодзе
пакіне язык».

А каб сілай сваёй
за ўсе царствы мацней
Было царства яго —
Арых
Асудзіў на страту
слабых дзяцей
і нямоглых
старых.
Ён васалаў-царкоў
пасадыў на транкі,
Загадаў ім
выконваць закон.

«Ты мудрэйшы з мудрэйшых, —
сказалі царкі, —
Прыйдзе свет
да цябе
на паклон».

І паклікаў Арых
ваяводу свайго,
І сказаў яму:
— Слухай, Яман!
Над законам няма
ні цароў, ні багоў,
Ваяводы —
таксама няма.

А таму, — усміхнуўся Яману Арых, —
Ты цара, ваявода,
усцеш...

Па закону
на страту нямоглых старых
Першы
бацьку свайго
павядзеш.

Пахіснуўся ад слоў гэтых
волат Яман,
Здэяр даспехі з сябе,
як кару...
Але дыхавіцы

праглынуўшы туман:
«Павяду», —
адказаў ён цару.

Потым з катам дзяржаўным
адзін на адзін
Так Арых размаўляў:
— Верны кат!
Па закону на страту
нямоглых твой сын
Хай адкрые мне
спіс гэтых страт.

Кат ад слова царова
прырос да сцяны,
Але ўкленчыў
і вышптаў ён:
— У мяне, уладар,
два
нямоглых сыны,
Над абодвама
роўны закон.

І паклікаў Арых
да сябе гуслара,
Ды не граць
і не песні спяваць,
А сказаць,
што няма над законам цара,
І ўсе гуслі
спаліць загадаць.

Не здзівіў гуслара
цар загадам сваім,
Доўгі век жыў на свеце гуслар,
Быў ён белым, як рунь,
як легенда — сівым...
І сказаў ён цару:
— Уладар!
Прад законам схіляюцца смерд і кароль,
І не мне перад ім бунтаваць.
Гуслі заўтра спалю...
Толькі сёння
дазволь
Мне апошняю песню зайграць.
Я магутнае царства тваё апяю,
Ваяводаў і катаў тваіх,
Я вялікую мудрасць услаўляю тваю...

І кінуў
галавою
Арых.

І крануў
свае гулікі гуслі гуслар
Так, што неба,
як звон, загуло...
Устрывожыўся цар:
то бялеў царскі твар,
то чарнеў,
хоць у песні было
Толькі тое,
на што найвышэйшы дазвол
Паслухмяны пясняр папрасіў...
Але ПЕСНЯ
хістала
і горы, і дол!
Як па мёртвых,
гуслар галасіў
Па смялейшых за ўсіх
ваяводах цара,
Па адданейшых катах.
і па ў...

І маланкай
мільгнуў
над плячом
гуслара
Катаў меч —
і на шыю
упаў!

Царскі суд — правы суд.
Царскі гнеў — скоры гнеў.
Меч у царскай дзясніцы — Пярун!
...А гуслар
перасечаным горлам
хрыпеў

І цягнуўся...
рукамі...
да струн...

Роднае

Вясновы першы гром
Скаціўся, як з гары,

І рэха ля крыніц дубы хістае.
Бусліная зямля. Азёры ды бары.
Акопы ды палыні. Зямля святая.

Тут не забыты плач.
І не забыты смех.
Не аціхае спеў чарод птушыных.
Тут дождж не проста дождж.
І снег не проста снег.
Бо гэта дождж і снег
над берагам
Айчыны.

Браня

Раскоша сонечнага дня
Сярод пахмурных дзён
Прасека,
Дзе небяспека авадня —
Адна на свеце небяспека.

Такі ўжо люты авадзень,
Хоць ты на дзень браню надзень.

Назаўтра — грому таўкатня.
Маланкамі зрасла прасека.
О, як трывожна чалавеку!
Што там — за далаглядом дня,
Далей — на далаглядзе веку:
Няўжо апошні дзень жыцця!..

Баліць трывога, як калеку
Баліць нацёртая кульця.

Стаў небяспекай
чалавек!
Бранёю бараніся, век!

Але жыццё
жыццю радня.
Яно — на далаглядзе дня,
На змрочным далаглядзе веку —
Расчысціць між трывог прасеку.
Яно збароніць чалазека.

Адно жыццё
жыцця браня.

Зноў Карамзін:

«Солнце закатилось. Я по-жал руку бедной старушки и возвратился в Париж».

Гэтая фраза помніцца мне з малалейства. Найлепшы доказ, што і «Пісьма русскаго путешественника», няхай сабе і фрагменты з іх, я чытаў. Запомнілася гэтае месца свайго сентыментальнасцю. Шмат чаго я тады, вядома, не разумей і ў яго, але здаровае адчуванне смешнага было.

Чытаючы пра «строгаю чэстнасць» яго слугі, успомніў, як тыдні ўжо са два таму назад малады таксіст з рэдкім прозвішчам Варава даў мне доказ **свабоднай** сумленнасці. Завёз мяне з жонкай і дачкой на пахаванне сваячкі, на далёкую ўскраіну, а мінут праз дзесяць, ці нават і больш, пасля таго, як мы расплаціліся і ўвайшлі ў жалобную кватэру, ён ціха зайшоў туды і, ветліва знайшоўшы мяне сярод людзей, шапнуў: «Прабачце, вы забыліся ў машыне парасон».

Не надта звычайна гэта звычайнае...

Над рукапісамі Гарэцкага. Першы шэптак «Камароўскай хронікі». У касую лінейку.

Людзей шмат, іх яшчэ не запамінаеш, а жыццё іх ужо бачыш, усяму ўжо верыш.

Як голле на дрэве, дзе кожная галіна ды галінка ідзе ў свой бок, так і ў яго людскія лёсы разыходзяцца, кожны па-свойму, не паўтараючыся, не падобныя адзін да аднаго.

Мова — народным голасам расказвае.

У гісторыю, хроніку ўплываюцца залацінкі, мастацкія

дэталі, унесеныя туды чутым сэрцам пісьменніка. Стары аддзяліў сына з нявесткай, а назаўтра, сустрэўшы іх на дварэ, паміж сваёю хатай і іхняй, новай, сам першы павітаўся: «Добры дзень, дзеткі!» і заплакаў. У другім месцы — пра тое, як ездзілі на агледзіны ў сям'ю жаніха, вельмі ж набожную, і бацька нявесты сказаў: «Не аддам, бо замоляць»...

Неўзабаве пайду па полі даўно знаёмай сцежкі, мінаючы ціха-гудзівыя слупы, яшчэ без ластвак на дратах. І калі нават хмарна будзе і далей, буду бачыць нізка над лугамі і лесам за ракою сонца, вялікае сонца яшчэ адной ранняй раницы. Буду бачыць — успамінаючы мой першы сёлета праход па тым, што натупанай сцежцы, першае сонца ў гэтых родных мясцінах, першую рунь не зводдаль, не з дарогі, а пад сабой і навокал сябе, ідучы пасярэдзіне маладзенька-зялёнай ячнай прасторы. Успамінаючы радасць жыцця, свабоды, здольнасці на патрэбнае людзям. Дарма, што ў свеце столькі сумнага, жахлівага, балючага, — што ўжо было, што ёсць, што можа быць...

Тры таміны па пяцьдзсят аркушаў — «Русские очерки», якія высока і, здаецца, нескранута стаялі сабе ў шафе санаторнай бібліятэкі. Што перачытваю, а што чытаю ўпершыню. Радзішчаў, Карамзіна, адзін з братаў Вястужавых, Марлінскі, з яго цікавымі, грунтоўнымі нарысамі пра Сібір. Цяпер чытаю зусім дагэтуль незнаёмага М. А. Воранава, спачатку вучня, потым сакратара Чарнышэўскага.

Думаў і думаю над гэтымі старонкамі пра веліч рускай

літаратуры яшчэ і з такога боку, — глядзячы на яе не праз генію, не праз тых «сярэдных», што ў некаторых іншых літаратурах лічыліся б вялікімі, а праз тых, што так і засталіся ў сваім часе, прыпаяныя да яго, прапусцішы наперад, у вечнасць, вялікіх.

Ці варта было ім, «прыпаяным», думаць пра як найлепшую апрацаванасць, дабротнасць свайго слова? (Была, відаць, узнікала ў наго-небудзь і такая недарэчная думка?) І падумалася пра тых, чья работа ў іншых галінах чалавечай дзейнасці таксама была дабротнай, і не магла не быць такой, нават калі яна не разлічвалася на вечнасць, а на пэўную даўгавечнасць, патрэбная была, перш за ўсё, у сваім часе. Былі ў іх, у тых «прыпаяных», таксама і зародкавыя адчуванні, і абдумванні, і чарнавікі, і цензура, і хваляванні, і промахі, і ўдачы. І гэта зноў жа павінна вучыць нас, новых прыпаяных да свайго часу, сціпласці, адчуванню абавязку.

Дзве лічбы — 6.45 раницы і 4 вышэй нуля. Церпка і сонечна. Вельмі звычайнае, будзённае — сцяна ельніку, дарога, ячменнае поле, за ім дубы і аleshыны над Нёманам, а над ракой і зарэччымі лугамі — густы туман. Калі крыху дакладней, дык яліны, што стаяць узбоч дарогі густа і высока, асветлены сонцам неак нібы незвычайна, па-святлонам; дарога пасля ўчарашняга ліўня яшчэ не пыліць, а стракаціць пратэктарнымі ўзорамі, ісці па ёй лёгка і спорна; ячмень, яшчэ зялёны і нашчацінены калосам угару, мігціць безліччу халодных, сонечных расінак на вусіках; туман, з якога вытыраюцца за Нёманам кроны дубоў, нібы спецыяль-

на выдзеліў для агляду ячменнае поле, дарогу і ельнік. І гэтага, выдзеленага, так нямала, што я спыніўся і нават сказаў: «Як хораша!» Нагадалася — Фёдар Абрамаў, які ўжо не любіцца халаднаватай красой роднай поўначы, і словы Льва Мікалаевіча пра тое, што назначэнне жыцця — радавацца. Радавацца і працаваць.

Дажджлівым вечарам пачаў раман Давыдкава * «Рифы далёкіх звезд». Пагасла святло, лёг трохі раней і прачнуўся ў чатыры з мінутамі. Праверыў — святло ёсць. Дачытаў.

Гэта ўжо трэцяя для мяне яго рэч у прозе. Першую чытаў у «Всесвіті», «Кусень хліба для падарожнаго», другою па-беларуску, «Белы конь ля акна». Не памятаю фабулы, герояў, надоўга не запомню гэтага, відаць, і ў трэцяй рэчы. Запомніцца і помніцца галоўнае — мужны лірызм, натуральная паэтычнасць, культура пісьма і шчырая чалавечнасць.

Хацелася б сказаць гэта і самому Івану.

Можа, гэта і правільна: пасля жыцця таго ці іншага сапраўднага пісьменніка — аднатомнік найлепшага, што ён зрабіў. Як тыя тры, пра-чытаная за лета, аднатомнікі, у якіх заключана жыццё, душа Юрыя Казакова, Шэрвуда Андерсана і Іва Андрыча, рускага, амерыканца і серба, сыноў розных народаў, з розных куткоў Зямлі, сыноў адной чалавечай сям'і, якая павінна ж хоць неяк, хоць прыблізна дайсці да прыстойнага ладу...

* Іван Давыдкаў — балгарскі паэт і празаік (нар. у 1926 г.).

Добра так пераходзіць — са свету ў свет, добра так перагортваць няспешна працыванія, культурна выдадзеныя старонкі, удзячна ўзяўшы з іх тое, што яны даюць. Добра паставіць такую кнігу на сваёй паліцы, каб потым вярнуцца да яе з прыемным успамінам і з абноўленай патрэбай кантакту, добра яе і пазычыць, а то і падароваць каму-небудзь вартаму.

Гартаючы адзін з тамоў «60 лет советской поэзии», мінаю многае, як нецікавае, прыблізнае, сухое ды глухое чаргаванне таго, што з многіх моў нацменшасцей не да-носць, а толькі рэгіструе так званы пераклад з падрадкоўніка.

Потым — Рыльскі. Колькі ж было Максіму Тадэвічу ў пяцьдзсят васьмым, калі ён гасцяваў у нас на Свіцязі? Толькі шэсцьдзсят тры! А ў маі пяцьдзсят трэцяга, калі ён сустракаў нашу дэлегацыю ў кіеўскім аэрапорце і ўзяў Вялюгіна і мяне ў сваю машыну, упершыню наблізіўшыся ўважліва ды прызнаў? Яшчэ на пяць гадоў менш. Як дзіўна і якае прыемна паглядзець у такое люстра, прымерыцца ўзростам да ўзросту. Чамусьці без суму, з адчуваннем абавязку, думаючы: а ці так ты паводзіш сябе — і наогул, і ў адносінах з маладзёжымі...

І нікуды не дзенешся ад таго, што — па Талстому — «стихи тогда лишь хороши, когда они очень хороши». Запісваю пасля добрага верша Барыса Алейніка «Память о матери».

...З усіх бакоў аднагодні ды й маладзёжныя нагадваюць, што ты ўжо стары.

(Заканчэнне на стар. 10—11).

НОВЫ ДОМ — НОВЫЯ НАДЗЕІ

У Акадэмічным тэатры імя Я. Купалы
адкрылася малая сцена

З МАЛЕНСТВА помню кіна-тэатр па вуліцы Энгельса, з неонавай сціплай шыльдай: «Детский», з насценнымі плакатамі аб апал увахода. Пазней (пабудавалі ў Мінску «Піонер») яго перайменавалі ў «Навіны дня», наладзіўшы паказ хранікальна-дакументальных фільмаў. Зала яго нагадвала шыракаваты калідор з лямпнымі плафонамі на столі, з двума радыятарамі ў сцяне, з радамі стандартных драўляных крэслаў... Потым знікла і тая шыльда. Казалі, «Навіны» — на капітальным рамоне. Праз год-другі фасад наогул схаваліся за вулічнай метрабудаўскай агароджай.

Цяпер адшукаць знаёмы ганак колішняга кіна-тэатра нялёгка. Зрэшты, першым разам я і не шукала той ганак. Збочыла проста ў двор, дзе сядоць амаль аднолькавых у прыцемках пад'ездаў шматкватэрнага дома заўважыла патрэбныя мне дзверы. Заўважыла «па слядах»

рамонтна-будаўнічых работ. І па няярка падсвечаных вітражах у сцяне. Былыя «Навіны дня» цяпер — як флігель сталага тэатральнага дома купалаўцаў.

Зараз пачнецца рэпетыцыя новага спектакля, прызначанага для адкрыцця малой сцены тэатра, — «Жанчына з мора» паводле Г. Ібсена. Ды яшчэ пастукваюць малаткамі рабочыя, абліцоўваюць сцены фэе. Яшчэ ўдакладняюцца штрыхі светлавой партытуры. На прыступках самога «камернага амфітэатра» (у зале налічваю 77 крэслаў) незварок, ды па-карціннаму кінутыя букет яркіх бутэфорскіх кветак, мяккія цёмны капялюш, пухлы сакваяж і парасонік. Акцёры, абліччам ужо ў мінулым стагоддзі (кашчым, грывам), па-свойску абмяркоўваюць заўтрашняе жыццёвыя справы... У партэры сядзе пастаноўшчык М. Пінігін, разгортвае свой рэжысёрскі «грос-

бух», заціскае ў далонях мікрафончык — спектакль пачынаецца.

Уражанне ад першай пабачанай рэпетыцыі? Кожны акцёр па-свойму захоплены матэрыялам, нават у час звычайнага прагону спектакля імкнецца напоўніць тэкст класічнай ролі дыханнем блізкага яму, сённяшняга жыцця. А пасля спектакля разам з рэжысёрам і партнёрамі ў які ўжо раз паглыбіцца ў псіхалагічны падтэкст слоў і ўчывкаў, з якіх сплятаецца драма ібсенаўскіх герояў. Памеркаваць, паспрачацца, удакладніць лінію сцэнічных паводзін...

УДЗЕНЬ на вуліцы Энгельса працуюць метрабудаўцы. Пакой, у які заходжу, — на другім паверсе асноўнага памяшкання купалаўцаў. І тут адчуваецца, як пужліва ўздрыгвае ад «падземных штуршоў» стары будынак гарадскога тэатра.

— Неспакойна мы жывём, праўда? — вітаецца дырэктар тэатра І. Вашкевіч. — Але ўявіце сабе, як зручна стане глядачу менавіта нашага тэатра, калі адкрыецца другая чарга метра і новая станцыя. Дарогі з усю горада будуць весці да нас! Ну, а кануль глядачы асвойваюць новую сцэніку да купалаўцаў. Праўда, наша малая сцена чыста «унутрытэатральнае званно». Не якісьці самастойны тэатр і не філіял. У штатным раскладзе змены адбыліся нязначныя, абумоўленыя патрэбай у дадатковых работніках вытворча-тэхнічных службаў.

Дадаткова сцэнічная пліцоўка дае магчымасць забеспечваць акцёраў работай больш ра-

цыянальна. Яна таксама — база для мастацкіх эксперыментаў. Камерная абстаноўка спрыяе ўвасабленню драматургіі малых форм, падрыхтоўцы і паказу самастойных работ моладзі, раскрыццю новых творчых граней маладых рэжысёраў, акцёраў, сцэнографістаў. Камсамольцы тэатра працуюць ужо над кампазіцыйнай да Дня Перамогі. Маладыя акцёры З. Белахвосцік і А. Гарцуеў стварылі і выконваюць цыкл песень. Малая сцена дазваляе наладзіць у нас стажыроўку выпускнікоў БДТМІ — рэжысёраў і сцэнографістаў. Малады мастакі выказалі жаданне афармляць у фэе выстаўкі сваіх работ. Пры малой сцэне можна і сфарміраваць спецыялізаваны клуб аматараў тэатра, і працаваць лабараторыя маладога драматурга...

Нашы акцёры, дарэчы, падтрымліваюць ідэю такога знаёмства з новымі п'есамі: наладжваць першае чытанне «з ліста» ўжо ў ролях і для глядачоў, а пасля супольна абмяркоўваць драматургічны твор.

Але ж і эксперыменты будуць

весціся не іначай, як у пэўных, купалаўскіх межах. У выбары драматургіі мы будзем кіравацца крытэрыямі акадэмічнага тэатра. Мануальна (даруйце рэзнію слоў) цягнуць на малую сцену не будзем. Тэатр павінен працаваць з драматургамі, але працаваць у творчай узаемасувязі, як бы ідуць насустрэчу адзін аднаму, а не проста перапісваць п'есы бездапаможных аўтараў.

Жыццёпіс нашага новага дома пачынаем класічнай, высокай літаратурай Г. Ібсена. У спектаклі, пастаноўку якога мы даверылі маладому рэжысёру М. Пінігіну, вядомаму па работах у іншых тэатрах (у купалаўскім ён дэбютант), заняты лепшыя артысты трупы... У рэпертуары малой сцены таксама «Тэатр — любоў мая...» В. Пятрова, спектакль падрыхтаваны ішчэ летась. Выбіраем сумасную п'есу для чарговай пастаноўкі.

Малая сцена, зразумела, спрыяе асабліваму эмацыянальнаму ўздзеянню тэатральнага мастацтва на глядача. Глядач і

ПРАБЛЕМЫ МЕРКАВАННІ

ЦІ Ё САЮЗЕ МУЗЫ?

Працягваем гаворку пра музыку
ў драматычным спектаклі

Не будзем паўтараць даўно вядомыя аксіёмы, наштаткі: «Музычнае мастацтва надзвычай блізкае мастацтву тэатра... Музыка — важны кампанент сучаснага драматычнага спектакля...» і г. д. Ужо неаднойчы «ЛІМ» змяшчаў агляды артыкулы, дзе галоўным прадметам гаворкі рабілася музыка, якая гучыць у тэатральных пастаноўках.

Прадоўжым гэтую гаворку, пабываўшы ў Рэспубліканскім тэатры юнага глядача.

Аксіёмы аксіёмамі, ды, як ні дзіўна, ёсць яшчэ нямала рэжысёраў, якія недацэнвяюць ролю музыкі ў драматычным спектаклі. Прычына? Думаецца, іх недастатковыя веды выразных і выяўленчых магчымасцей музыкі. Ці не таму ў некаторых работах музыка скарэй стоваецца як бы не на поўную сілу, а то і проста няправільна ўводзіцца ў партытуру відовішча? У выніку нярэдка ўзнікае супярэчнасць з асноўнай тэ-

дэнцыяй спектакля, а значыць — негатывны ўплыў на мастацкі, на прафесійны ўзровень сцэнічнага твора ў цэлым.

«Рэпартаж з пятлёй на шыі» (п'еса О. Зеленкі паводле аднайменнага твора Юліуса Фучыка) пастаўлены ў ТЮГу рэжысёрам К. Брындам. Музыка афармленне гэтага спектакля, невялікае па аб'ёме, асноўваецца на рэзкім проціпаставленні (па інтанацыі, рытме, інструментальнасці) тэм. Лірычна ўсхваляваная музыка сімфанічнай паэмы Б. Сметаны «Влтава» з вядучай трапяткой, чыстай мелодыяй скрыпак і апявае характар роднага краю Фучыка, і ўспрымаецца як своеасаблівая характарыстыка гэтага высакароднага і бяспрашнага нацыянальнага ге-

роя Чэхаславакіі, яго паплечнікаў. Два бравурныя, напорыстыя, але прымітыўныя па стылі музычнага пісьма фашысцкія маршы — характарыстыка гітлераўскіх акупантаў. У цэлым такое музычнае афармленне спектакля адпавядае яго рэжысуры, узбагачае змест сцэнічнага дзеяння. Аднак адзначу, што, відаць, перад паказам такога спектакля, дадаткова складанага для дзіцячага ўспрымання як па тэме, так і па сцэнічным увасабленні, патрабуецца невялікае тлумачальнае выступленне педагога.

Адзін з лепшых спектакляў гэтага тэатра па музычным афармленні, на мой погляд, «Залаты медаль». (П'еса І. Шамякіна, рэжысёр Б. Сапегін, музыка Ю. Семянякі). Тут выкарыстаны песні-характарыстыкі, вакалізы на тэмы гэтых песень, іх інструментальныя фрагменты. Ёсць лейтматыўныя, якія садзейнічаюць стварэнню дастаткова цэльнай музычнай драматургіі спектакля. Напеўная, мяккая па ха-

рактары музыка ў суладдзі з рэжысурай: спакойнае, лірычнае апавяданне пра юнацтва — так тракуе п'есу І. Шамякіна тэатр. Работа кампазітара падкрэслівае светлыя матывы твора. А вось акцёры, падаецца, мала падрыхтаваны да ўспрымання досыць насычанай музычнай атмасферы, каб арганічна існаваць у ёй.

Музыка «Паядынку» (п'еса М. Матукоўскага, рэжысёр У. Караткевіч, кампазітар І. Лучанок), адпаведна сцэнічнаму ўвасабленню, грунтуецца на прыняцце рэзкага проціпаставлення сіл добра і зла, гуманізму і жорсткасці. У ёй можна вызначыць два аспекты: лірычна-мяккі, напеўны і рытмічна-пруткі, трывожны. Своеасаблівае абрамленне спектакля — грамадзянскага гучання, з адценнем светлага смутку песня на вершы Г. Бураўкіна. Праніклінасць мелодыі, няспешны тэмп, гучанне цымбал у акампанеменце надаюць музыцы шчымлівую задушевнасць і ўносяць нацыянальную адметнасць. Песня ўспрымаецца як характарыстыка К. Заслонава

і яго паплечнікаў — беларускіх партызан і падпольшчыкаў. Атмасферу суролага часу дапамагае адчуць хуткая, рытмічна-чаканная аркестраваная тэма, гучанне якой суправаджаецца шумамі: грукатам выбухаў, скрыгатам металу. Водгукі гэтай тэмы чутныя і ва ўзрушанай, гераічна-ўзвышанай музыцы фіналу спектакля. У «Паядынку» музычнае афармленне і часам ілюструе відовішча, і робіцца драматургічным кампанентам. У цэлым жа музычна-гукавая партытура спектакля вымагае выканання ўдасканалення.

У спектаклі «Пяць вуголоў» (п'еса С. Какоўкіна, пастаноўка Л. Цімафеевай) выкарыстана музыка Ф. Шапэна, П. Чайкоўскага і сучаснага эстонскага кампазітара Я. Ратса, уся яна выконваецца на электраінструментах. Пэўная аднастайнасць інструментальнасці і адзіны аранжыраваны стыль як класікі, так і сучасных твораў выклікае супярэчлівае ўражанне. Калі класічная музыка выкарыстана з мэтай

ТОЛЬКІ БЛІЖЭЙ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

Падумаў так, чытаючы верш Гафура Гуляма «К нам прыезжайце погостить, друзья». Я пазнаёмлюся з гэтым акасакам у канцы сорак сёмага года, вяртаючыся з Таджыкістана. У Ташкенце ён прыйшоў у наш вагон і «в приливе нежных чувств» памяняўся з Ніліным галаўнымі ўборамі: даў гасцю сваю цюбейку, а забраў яго парывжскі капялюш. Павел Піліпавіч потым стагнаў ад такога абмену, а развітваючыся з Гафурам, шчыра-весела

запрасіў: «Будешь в Москве — милости прошу. Жена за-режет стакан чая...»

Добра гэта ў Гафура, паўсходняму:

Я растопил в чернильнице звезду, чтоб написать лучистые стихи.

...Зульфия.

Госці гаджыкскага з'езда пісьменнікаў, тады ж, у снежны сорак сёмага, пасля заключнага прыёму, у падораных халатах і цюбейках, на досвітку, яшчэ не нагаварыўшыся, мы, некалькі

мужчын, гулялі па садзе дачнага пасёлка, дзе жылі, і прыйшлі да акна таго дома, дзе ўжо яна, Зульфия, напеўна ж адпачывала. Нілі, Лукиці, Вялюгін, Кірзёнка, я — мы заталілі пад дрэвам, а Барадзін пачаў, арыентальным стылем, прасіцца:

— О Зульфия, о лучезарная звезда великолепного Узбекистана! Яви свой светлый лик твоим рабам, открой!..

І далей, і больш. А яна на ўсё гэта спакойна адказвала з ашклёнай цемры:

— Сергей Петрович, идите, пожалуйста, спать.

А ёй было тады трыццаць два, і было гэта праз тры гады пасля трагічнай смерці яе мужа, Хаміда Алмджана, якому яна, аўдавеўшы, пісала гэтыя — сёння чытаю — словы:

Горжусь, что ты писал при мне. Пусть каждая строка твоя Давно завещана стране. Но первой слушала их я.

Пра аднаго з праслаўленых і вельмі заклапочаных сваёй славай Іхні крытык сказаў мне — для большай аб'ектыўнасці, — што «шапку Манамаха ён насіць умее».

Можа, і так, але ж пісаць, не здымаючы гэтай шапкі, — не варта. А праз яго радкі яна даволі часта бачыцца.

У польскай кнізе, Шарль Гуно — маладзейшаму кампазітару:

«Чым больш мы паглыбляемся ў наша мастацтва, з тым большай пашанай думаем пра творы мінулага. Калі я быў у вашых гадах, дык гаварыў: «Я»; калі мне было дваццаць пяць, гаварыў: «Я і Моцарт»; у сорак гадоў:

«Моцарт і я»; а сёння гавару зусім ціха: «Моцарт».

Як бы я не ўзброіўся жыццёвым вопытам, якім бы не стаў падрыхтаваным чытачом, усё роўна са светлай журбой успамінаю сваё маладое чытанне. Скажам, «Братоў Карамазавых». Вясной трыццаць сёмага года, калі я араў, баранаваў і ад яснага рання не мог дакачацца веча, дакладней кажучы — ночы, каб чытаць далей...

Толькі са шчасцем, пакутліва чыстым шчасцем першай закаханасці чытанне тое і параўнаеш. Нават больш там было, бо іншая закаханасць, бывае, праходзіць, а гэтая — не. Іменна — з першага позірку і назаўсёды.

Яшчэ адна радасць чытання, — ведаць, што старонкі,

П'ЕСЫ, ЯКІЯ РАДУЮЦЬ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Валянціна ЗУБА

— Я вельмі вам удзячна, — шаптала яна ўзрушана, — вельмі удзячна... Усё было, як у сапраўднасці... І Марат нібы ажыў...

Былыя партызаны таксама згаджаліся: усё было, як у сапраўднасці, як у жыцці...

І гэта было найвялікшай узнагародай для Валянціна Андрэвіча.

Потым была яшчэ адна прэм'ера. Таксама ў тэатры юнага гледача. Па п'есе Валянціна Зуба «Юнацтва рыцара», прысвечанай маладым гадам Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага. Як уважліва праслухоўваўся аўтар да заўваг і прапанов рэжысёра, артыстаў. Як старанна вывучаў дакументы гісторыі... І зноў — поспех. Пospех не выпадковы. Пospех заслужаны. Пospех, які прыходзіць у выніку самаахварнай і напружанай творчай працы...

Але поспехі ніколі не адбіліся на характары Валянціна Зуба. Тая ж сціпласць і адначасна — жывасць думкі, дасціпнасць.

У час адной з нашых звычайных прагулак Валянцін, як заўсёды, не дужа смела прызнаўся:

— Ведаеш, я новую п'есу напісаў... Можна, прачытаеш?... І дадаў зусім ужо ледзь чуна: — А спадабаешца, дык і вершы для песень, магчыма, напішаш...

П'еса мне спадабалася. У аснову яе быў пакладзены смешны, нават кур'ёзны анекдот на вельмі жыццёвую і надзеёную — асабліва на той час, — тэму кватэрнага дэфіцыту. Нават сама назва адразу прыцягвала ўвагу — «Тыдзень вечнага каханя».

Незадоўга да гэтага я якраз даведаўся, што кампазітар Юрый Семяняка і рэжысёр Сямён Штэйн шукаюць п'есу, якая магла б легчы ў аснову сучаснай апэраты для нашага тэатра музычнай камедыі. Несці да іх сваю п'есу Валянцін Андрэвіч пасаромеўся. Даручыў мне. І я аднёс. Кампазітар і рэжысёр ўхапіліся за яе.

Ідэй, задум, намераў было ў яго шмат. Некаторыя з іх — амаль ужо ажыццёўленыя. У рукапісах. Я гэта добра ведаю...

Валянцін неаднойчы раскаваў пра сваё мінулае... Як працаваў да вайны на мінскім хлебавадзеле... Як паступіў у Дзяржаўны інстытут кінематографіі ў Маскве... Як абараняў сталіцу ад ворага, пайшоўшы з іншымі студэнтамі ў Маскоўскае апалчэнне... Ці пра першыя свае сустрэчы з надзвычай чутым чалавекам і выдатным рэжысёрам Канстанцінам Саннікавым, які, паставіўшы на купалаўскай сцэне яго п'есу «Злавацца не трэба», даў маладому тады драматургу пуцёчку ў вялікае творчае жыццё... Ці пра тое, як памагаў некалі маладому яшчэ літаратару Андрэю Макаёнку, які прыйшоў працаваць у рэдакцыю «Вожыка», дзе Валянцін Андрэвіч быў ужо, можна сказаць, ветэранам... Не, пра гэта ён ніколі не гаварыў. Пра гэта раскаваў мне сам Андрэй Ягоравіч...

Яшчэ і яшчэ раз гартую старонкі ягоных п'ес. І даю: — А да іх яшчэ вернуцца!.. Абавязкова вернуцца.

Такія п'есы, як «Марат Казей», «Злавацца не трэба», «Тыдзень вечнага каханя», «Юнацтва рыцара», не могуць адысці ў небыццё. У гэтых п'есах усё, каб вучыць добраму і радаваць не адно пакаленне гледачоў — і юных, і дарослых.

Артур ВОЛЬСКИ.

анцёр побач. Яной гэта вымагае апантанай аддачы эмоцый акцёра, яго грамадзянскай страснасці, калі ён праз сваю ролю сцвярджае акрэсленую ідэйную і эстэтычную пазіцыю, калі дае бой антыподам нашай маралі, калі выкрывае сутнасць мяшчанскага светапогляду, заган буржуазнага ладу жыцця! Словам, спецыфічная атмосфера такой сцэны ўздзейнічае, як допінг, на майстэрства акцёра.

Паглядзела я комплексны план работы, дакладней — падрабязны расклад жыцця тэатра, па ўсіх параметрах, на год. Акрэслена тут будучыня і малой сцэны. Будучыня бліжэйшая. А надалей ужо ўяўляецца дырэктару той, пакуль яшчэ няблізкі заўтрашні дзень, калі будзе мажлівасць праводзіць на базе тэатра ўсесаюзныя святыя малых сцэн. Запрашаць у Мінск гасцей з Прыбалтыкі, Расіі, Украіны. Суб'яднік мой удакладняе:

— Наколькі вядома, у іншых гарадах спектаклі, прызначаныя для малой сцэны, іграюцца пераважна ў фэа, на лесвічных маршах тэатра, у падвальных памяшканнях. У нашай малой сцэны ёсць свой дом. Дарчы, яго аблічча — таксама вынік пошукаў, сумненняў. Ператварыць у тэатр саму па сабе не надта ладную залу складана. Трэба было зрабіць памяшканне сучаснае і зручнае, а ў аздабленне ўнесці рысы нацыянальнага беларускага мастацтва. Афармленне інтэр'ера фэа, разба па дрэве (заўважылі дзверы?) выкананы пад кіраваннем мастака камбіната Мастацкага фонду БССР П. Галана. Адметны элемент інтэр'ераў — мастацкае шкло, вітражы і сцяпільнікі. Сцяпільнікі — работа мастачкі І. Кузняцовай, З

часам рэалізуем план рэканструкцыі асноўнага будынка, і ён і памяшканне малой сцэны дзякуючы адзінаму дэталю (тая ж разба на дзвярах) набудуць цэласнасць архітэктурна-мастацкага аблічча.

Гаворачы пра рэканструкцыю памяшкання пад новую сцэну купалаўцаў, І. Вашкевіч нагадаў, што агульнабудуўнічыя работамі кіравалі Рэспубліканскія навукова-рэстаўрацыйныя майстэрні. Наогул, працаваў добры дзесятка розных падрадных арганізацый. Сувязісты, электраналадчыкі, работнікі «Белсантэхмантажу» і інш. Добра выканалі заказ тэатра бабруйска мэблевікі.

— Заслона, як гаворыцца, ужо адкрыта, — прадаўжае Іван Іванавіч. — Галоўнае наперадзе. Спадзяёмся, што на працягу гэтага года аблічча малой сцэны акрэсліцца больш выразна. Практыка вызначыць, якія тэатральныя формы, сродкі найбольш «жыццёвыя» ў новых умовах, прыдатныя і для далейшай работы.

ТАДЫ на сцяне дырэктарскага кабінета я заўважыла афішу прэм'еры з анонсам: «Адкрыццё малой сцэны». Афіша змяшчала падрабязную інфармацыю: «Г. Ібсен. «Жанчына з мора». Драма ў 2-х дзеях. Пастаноўшчык — М. Пінігін, мастак — А. Шкаева, музычнае афармленне Т. Саберайскай, мастак па касцюмах Н. Рудзіна. Ролі выконваюць народныя артысты БССР Л. Давідовіч, М. Яроменка, заслужаныя артысты БССР Г. Талкачова, А. Мілаванаў, А. Памазан, М. Федароўскі, В. Філатаў, артысты Ю. Авяр'янаў, З. Бела-

хвосцік, Ф. Варанецкі, А. Ельняшэвіч, М. Кірычэнка, С. Краўчанка, А. Падабед, А. Сідарава, Т. Пузіноўская».

Аднаго не ставала ў той афішы: перад словам «снежня» яшчэ не была пастаўлена дата. А сёння мы ўжо можам удакладніць дзень прэм'еры — дзень нараджэння новай сцэны Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы: 30 снежня 1984 года.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

НА ЗДЫМКАХ:

1. Рэжысёр М. Пінігін вядзе рэпетыцыю.
2. Народны артыст БССР М. Яроменка (Арихольм) і заслужаны артыст рэспублікі В. Філатаў (доктар Ваггэль).

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

ілюстрацыі пачуццяў, учынкаў герайні п'есы — «балерыны класічнага стылю», дык скажонае гучанне класікі неадпаведнае і проста недапушчальнае! Калі ж стваральнікі спектакля хацелі такім прыёмам падкрэсліць душэўны разлад герайні, духоўную несумяшчальнасць і ненатуральнасць яе ўзаемаадносін з маладым мужам, які прызнаваў у музыцы толькі сучасныя рытмы, дык з самім прыёмам можна пагадзіцца. Аднак ён існуе як бы незалежна ад ігры акцёраў і таму не спрыяе драматызацыі сцэнічнага дзеяння.

Яшчэ адна з нядаўніх работ ТЮГа — «Гісторыя каханя Паласатага Ката і сеньярыты Ластаўкі» (інсцэніроўка В. Філатавай і Л. Еранькова паводле аднайменнай казкі Ж. Амаду, пастаноўка В. Філатавай, музыка Л. Еранькова). Гэта спецыфічны спектакль — мюзікл, ён складаны для пастаноўкі на драматычнай сцэне. Ды сам факт з'яўлення такога твора радасны, бо сцэнічнае асваенне

жанру, пакуль даволі рэдкага для беларускага мастацтва, пашырае творчыя магчымасці тэатра, уносіць разнастайнасць у рэпертуарную палітру. Музыкальная партытура гэтага спектакля, можна сказаць, разгорнутая, з лагічнай унутранай драматычнай, маляўнічай. Даволі ўдала выкарыстаны «любоўныя» інтанацыі блюза. Музыка і рэжысура суладныя ў задуме пастаноўшчыкаў: паэтычна і павучальна раскаваць самотна-кранальную, рамантычную гісторыю каханя. Аднак музыка — выканавачае ўменне акцёраў яшчэ вымагае сур'ёзнай шліфоўкі. Няроўнае і гучанне аркестра. Ансамблевасць выканання, належны баланс гучнасці спеваў і інструментальнага суправаджэння, нюансіроўка, «музычнасць» акцёрскай пластыкі, мізансцэн, відовішча ў цэлым, — усё трэба значна дапрацоўваць для паліпшэння мастацкай якасці новай работы. Гэта клопат і музычнага кіраўніка пастаноўкі і рэжысёра, і ўсіх удзельнікаў спектакля — мюзікала.

Такім чынам, некалькі «жывых» прыкладаў сведчаць, што магчымасці музыкі выкарыстоўваюцца ў спектаклях ТЮГа не заўсёды поўнасцю. І гэта праблема, як вядома, не абмежавана іншымі драматычнымі тэатрамі нашай рэспублікі.

Звяртаючыся да ўдзельнікаў і гасцей VIII Генеральнай асамблеі міжнароднай асацыяцыі тэатраў для дзяцей і юнацтва ў Маскве, Генеральны сакратар ЦК КПСС К. У. Чарненка падкрэсліў важную ролю тэатра ў справе эстэтычнага і маральнага выхавання людзей. Прадаўжаючы гэтую думку ў сваёй прамове на юбілейным пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, К. У. Чарненка адзначыў: «...Нішто не можа замяніць літаратуры, мастацтва ў выхаванні грамадскіх нормаў і пачуццяў людзей, у іх здольнасці ўздзейнічаць і на розум, і на сэрца... Партыя разлічвае ў гэтай справе на канкрэтную дапамогу творчых саюзаў, нашай мастацкай інтэлігенцыі».

Музыка робіць значны ўплыў на агульны ідэйна-мастацкі ўзровень тэатральнага мастацтва, і яе роля ў драматычным спектаклі — пытанне далёка не вузкае і не толькі чыста прафесійнае. Гэта істотны аспект важных пытанняў ідэйна-эстэтычнага выхавання тэатральнага гледача.

Л. ЛЯВОНАВА.

якімі ты захапляешся, радавалі і тых, што чыталі гэта да цябе, што над імі плакаў ад смеху Пушкін, задумваўся Талстой...

Ніколі столькі не шнурваў каля свае вёскі, як сёлет. Ці раз, ці два ўспамінаў, праязджаючы, а сёння вось зноў успомніў адну з даўніх раннях, познеасенніх ці зімовых, ад'езд пасля кароткага гасцявання.

Раніне снаданне. Гарачая бульба з парай, лепш прыкметнай у халаднаватай пасляночы кухні, апаноўка яечні з прысмажанымі скваркамі, хлеб тоўстымі лустамі, свой, з вялізнага бохана. Братняе: «Можна, па чарцы?» І мой неакрэслены поціск плячыма. Мы выпівалі і сапраўды па адной, бо мне ў дарогу, а яму на працу, да людзей.

Як гэта проста ўсё, як хо-

раша здалёк і як непаўторна!..

Сябру для новай рэчы спатрэбілася Індыя, Амерыка, а мне ўсё думаецца і далей, што я змагу яшчэ нешта вартае зрабіць толькі вярнуўшыся туды, адкуль я выйшаў, толькі стаўшы бліжэй да роднага кута.

«Міжнародныя правілы руху».

Над кнігай балгарына Хайтава («Дерево без корня») успомніў паляка Ружэвіча («На дыпламатычным пасту») і многа іншых падобных апавяданняў, таксама менш і больш таленавітых, якія ў маёй памяці страцілі сваё размежаванне назвамі ды аўтарамі, зліліся ў нейкую аднатэмную ці тэмападобную масу. «Дрэва, перасаджанае ў старасці» — бацька ці маці, прывезеныя дзецьмі з вёскі

ў горад, дзе старыя аніяк не могуць прыжыцца.

І гэта, як славуае апусценне вёсак, стала нашай, можна сказаць, міжнароднай тэмай, і адкрываць тут штосьці не прыходзіцца.

І сапраўды — патрэбны міжнародныя правілы руху ў літаратуры: начытанасць, ці што, каб не быць меншым ці большым міжнародным правінцыялам.

Днямі зноў думалася пра крыніцу — матчыну мову, якой служу і буду служыць як першааснове выхаду ў агульналюдскае. І не таму, што без гэтага мяне не будзе, а таму, што толькі так, толькі кожны ад свайго, ад сыноўняй любасці, ад мудрай пашаны да свае крыніцы, да свайго каранія па-сапраўднаму выходзяць да ўсіх людзей.

УРОК

Я прыйшла ў клас крыху раней. Урок спеваў у шостым «Б» яшчэ не пачаўся, і вучні ўзбуджана размахвалі рукамі, крычалі і тупалі нагамі пад празмерна бадзёрую музыку, якая лілася з рэпрадуктара. Як высветлілася, яны рабілі «раішніую гімнастыку». Узбуджэнне не знікла нават і тады, калі празвінеў званок. Дамагчыся цішыні не дапамаглі і актыўныя спробы настаўніка. Толькі праз некалькі хвілін стала крыху спакойней.

— Падрыхтуемся да спеваў, — звяртаецца да вучняў настаўнік і бярэ ў рукі баян. — Настроімся з дапамогай унутранага слыху...

Ён расцягвае мякі, і па класе мінуць дзве плыве працяжнае бязладнае ныццё. Але вось настройка скончана.

— Успомнім «Калыханку» Брамса, — прапаноўвае настаўнік.

Спяваюць, але, як кажуць, хто на што здатны. Бо надта цяжкі ў вакальных адносінах твор? Не, ён просты і мелодычны. Ды і ў «рэпертуары» класа «Калыханка», існуе ўжо даўно.

— Дзеці, сёння мы пачнём вучыць новую песню. Разгарніце падручнікі...

Разгортваюць і без усялякай падрыхтоўкі пачынаюць спяваць. «Ого!—падумала я,— як ведаюць сальфеджыю, чытаюць ноты адразу з ліста». Але потым зразумела: песню ўжо калісьці развучвалі. «Зноў у школе» І. Лучанка—твор добры, мелодычны, прагучаў таксама без усялякага настрою. Бачу, што думкі дзяцей былі ў той час вельмі далёка ад тэмы ўрока. Было сумна і мне.

— Дзеці,—раптам звяртаецца настаўнік да класа,—скажыце, у якім музычным ладзе напісана гэтая песня?

— У беларускім, — крыкнуў адзін з хлопчыкаў.

— Не, у задушэўным,—правіў яго другі.

Клас нават прыціх. Бачна, што гэтае пытанне застала іх знянацку. Настаўнік збянтэжана просіць:

— Дзеці, ну прыпомніце...— І пачынае найграваць нейкую песню, дзе куплет напісаны ў мажоры, а прыпеў у міноры. Калі мы развучвалі гэты твор, дык я гаварыў вам пра лады...

Але вучні маўчаць.

Потым пачынаецца размова пра оперу М. Рымскага-Корсакава «Садко». Настаўніку яўна не хапала неабходных слоў, каб зацікавіць вучняў вобразам чудоўнага спевака-гусляра Садко і падзеямі оперы. Яму відавочна было някавата ад таго, што рабілася вакол, бянтэжыла і мая прысутнасць. Бо чым растлумачыць тое, што настаўнік пастаянна блытаў Індыйскага гасця з Ведзянецкім, Індыю з Італіяй, а самога гусляра ахарактарызаваў як сучаснага... рацыяналізатара?

Тут ужо і мне стала не па сабе. Я пераканана ў тым, што выхаванцы гэтай школы яшчэ доўга па ўласнай ініцыятыўе наўрад ці пераступяць парог тэатра або канцэртнай залы, і радыё выключачь, калі пачуюць голас «індыйска-італьянскага» гасця.

Калі чытач думае, што я апісала нейкі рэдкі ўрок спеваў у «слабой» школе, дык ён памыляецца. Такія «нармальныя» ўрокі, паводле слоў мноства маіх знаёмых — дарослых і школьнікаў, праходзяць у большасці сталічных школ. Есць і горшыя. Каб пераканана, спытайце ўласных дзяцей-падлеткаў, дзяцей вашых знаёмых. Задайце і такое пытанне: ці патрэбны ім гэтакія заняткі музыкой? Не здзіўляйцеся, калі пачуеце, што не патрэбны. Больш таго, яны скажуць (і гэтак мне даводзілася чуць неаднойчы), што класічная музыка ім увогу-

ле не патрэбна і без усялякіх там Моцартаў і Бахаў яны добра пражывуць. Такое стаўленне да класікі бянтэжыць. Але і дзяцей можна зразумець: такі ўрок музыкі ў адной са школ Мінска, пра які я расказала, іншых адносін да сябе выклікаць не можа.

«А ДЗЕ ДАКУМЕНТ...
НА ЭКСПЕРЫМЕНТ!»

Карэнных змен у справе выкладання музыкі ў школе патрабуе само жыццё. Прычым, змен неадкладных. Відавочна, што сённяшнія выпускнікі школ маюць даволі грунтоўныя веды па фізіцы, матэматыцы,

Ну, а настаўнікі? Ці ведаюць яны пра гэтыя навуковыя пошукі? Адказам на пытанне з'яўляецца той факт, што і сёння выкладчыкі музыкі працуюць па састарэлых праграмах. Мо іх гэта задавальняе? Не. Таму і пачынаюцца амагарскія эксперыменты.

— Некалькі гадоў назад мне ў рукі трапіла праграма па музыцы для I—III класаў, распрацаваная ў Маскоўскім інстытуце мастацкага выхавання, — расказвае настаўніца сярэдняй школы № 1 г. Мінска Н. Фіалка. — Яна мне спадабалася сваім новым падыходам да метадыкі выкладання спеваў. Вырашыла па ёй займацца з дзе-

дзяпраектары, кінапраектар «Супер-8» і 2 кінапраектары для кінаплёнкі 16 мм, дзесяткі кінафільмаў пра музыкантаў, магнітафоны, радыёпрыёмнікі, тэлевізары, не кажучы ўжо пра друкаваныя дапаможнікі, камплекты магнітафонных запісаў і набораў грампласцінак. «Вось хоць бы невялікую частку з таго, што пералічана, ды ў кабінеты,—думала я!—Тады з іх вучняў за вушы не выпягнеш». Дарэчы, такое мне давялося бачыць у сярэдняй школе № 98, дзе працуе Алена Уладзіміраўна Мішына. Праўда, ёй проста пашанцавала, бо такі кабінет дастаўся школе, калі можна так сказаць, дзякуючы выпадку. Ад нашай рэспублікі па-

якасці эксперыменту, пачалі вучаць новы прадмет «Сусветная мастацкая культура». Прадмет сістэматычны, яго мэта — выкарыстаць уліў розных мастацтваў на развіццё асобы школьнікаў. Так, добрая справа. Пацікавілася я ў Міністэрстве асветы БССР, калі ж беларускія школьнікі будуць вучыць гэты прадмет? Інспектар міністэрства Г. Наполава адказала, што, магчыма, у далейшай будучыні: сёння выкладаць яго няма каму. А калі ўсё ж гэты прадмет увесці, канстатуе яна, дык час, адведзены на яго, будуць выкарыстоўваць для дадатковых урокаў па матэматыцы, фізіцы, але толькі не па сваім прызначэнні.

Словам, патрэбен настаўнік! Сапраўдны энтузіяст, захоплены мастацтвам чалавек, абавязкова прафесіянал, які б да таго ж свабодна валодаў усім багаццем метадаў педагогікі і веданнем дзіцячай псіхалогіі.

Мо яшчэ не такіх універсалаў, але падрыхтаваных спецыялістаў выпускае музычна-педагагічны факультэт МДПі імя А. М. Горкага. Ды, на жаль, я даведалася, што ў мінскіх школах працуе толькі 5—6 выхаванцаў гэтай установы. Крыху пазней пацвердзіла гэта і інспектар міністэрства Г. Наполава. Цікава, дзе ж працуюць сотні выпускнікоў факультэта і хто працуе сёння ў школах сталіцы, калі вакантных месцаў выкладчыкаў музыкі ў іх няма?

Настаўнік, пра ўрок якога я расказала ў пачатку, 25 гадоў назад скончыў музычнае вучылішча па класе баяна. Іншыя таксама часцей за ўсё маюць за плячамі сярэдняю спецыяльную адукацыю, якую атрымалі, як правіла, даўно—15—20 гадоў назад. Усе, з кім мне даводзілася сустрэцца,—людзі, што крытычна ставяцца да сябе. Яны разумеюць, што сёння патрабаванні ўзраслі, і ім не хапае сучасных прафесійных ведаў, навыкаў ігры на тым жа фартэпіяна. Дык што рабіць? Да пенсіі яшчэ час не падышоў. Трэба працаваць. І тут усе ў адзін голас скардзяцца на слабую якасць курсаў павышэння кваліфікацыі, якія пастаянна функцыянуюць пры інстытутах удасканалення настаўнікаў Міністэрства асветы БССР. З году ў год на гэтых курсах чытаюць адны і тыя ж лекцыі адны і тыя ж выкладчыкі. У міністэрстве мне казалі, што запрашаць каго-небудзь з іншых месц не дазволена. Мала таго, хоць і не вельмі карысныя курсы павышэння, дык і яны існуюць толькі пры гарадскім і абласным ІПК, а ў рэспубліканскім іх увогуле няма, бо няма там штатнай адзінкі метадыста.

Маглі б стаць цэнтрамі распаўсюджвання перадавога вопыту метадычных кабінетаў і Інстытут педагогікі Міністэрства асветы БССР, але... у інстытуце ўся «музыка ў школе» ўзвалена на плечы аднаго чалавека, які займаецца толькі пытаннямі рытмікі. А што датычыцца метадычнага кабінета, дык, як расказвала тая ж інспектарка, цяжка знайсці туды патрэбнага супрацоўніка — маўляў, работы больш, чым у школе, адказнасці—таксама, а грошай—наадварот. І ў выніку атрымліваецца нейкае замкнёнае кола, з якога быццам і выйсця няма. А шукаць яго трэба неадкладна.

...Дык ці патрэбны Віцьку Моцарт? Зразумела, гэтае пытанне рытарычнае. І на яго ўжо даўно адказала жыццё.

Н. ПЕРВЯКОВА,
музыказнавец.

ЦІ ПАТРЕБНЫ ВІЦЬКУ МОЦАРТ?

хіміі і іншых навуках, але ў большасці сваёй раўнадушныя да мастацтва ў многіх яго праявах. Толькі невялікая частка юнакоў і дзяўчат прысвячае сябе прафесійнаму мастацтву.

Сёння ўжо няма спрэчак вакол таго, што музыка ў школе — прадмет ідэалагічны. Усе згодныя і з думкай выдатнага савецкага педагога В. Сухамлінскага пра тое, што «музычнае выхаванне — гэта не выхаванне музыканта, а перш за ўсё чалавек». У шэрагу рэспублік нашай краіны, напрыклад, у Прыбалтыцы, РСФСР, ужо даўно ад слоў перайшлі да справы. Створаны новыя вучэбныя праграмы па музыцы, настаўнікі маюць неабходныя тэхнічныя і друкаваныя дапаможнікі для ўрокаў, вырашана і праблема кадраў. А як у нас, у Беларусі, ну хоць бы ў сталіцы?

Як давялося пераканана, пакуль яшчэ ў асноўным спрачаюцца. Шмат і на ўсіх узроўнях: ад школы да Міністэрства асветы БССР.

Настаўнікі школ у адзін голас сівярджаюць, што праграма па спевах і музыцы даўно састарэла і яе неадкладна трэба змяніць. З захопленнем пачынаюць яны расказваць аб праграме, якая зроблена калектывам аўтараў лабараторыі НДІ Міністэрства асветы РСФСР пад кіраўніцтвам акадэміка Д. Б. Кабалеўскага. Я знаёмілася з ёй: сапраўды чудоўная праграма. Яна створана на ўзроўні найвышэйшых дасягненняў музычназнаўства і педагогічнай навукі. А калі б гэтую праграму перапрацаваць з улікам «беларускай спецыфікі»?

Перапрацоўваюць. Ужо некалькі гадоў. Аднак пачуць што-небудзь пэўнае пра гэтыя «творчыя пакеты» даволі цяжка. Праўда, мне пашанцавала паглядзець вельмі ёмісты твор, над якім працавалі некалькі гадоў на кафедры вакала і тэорыі музыкі Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага. Гэтая праграма і была створана менавіта на аснове прапаноў Д. Б. Кабалеўскага. Здавалася б, справа зрушыла з месца. Але калі праца над гэтым творам была скончана і засталася яе ажыццявіць, з Міністэрства асветы БССР прыйшоў новы загад: тэрмінова пачынаць працу над новай праграмай, у аснову якой трэба пакласці ўжо зусім іншую — падрыхтаваную Маскоўскім інстытутам мастацкага выхавання.

цымі. Але калі пра гэта даведаліся ў райана, пачаўся скандал: хто дазволіў адступіць ад зацверджанай праграмы? Які эксперымент? Не чулі пра такі Міністэрствам не вызначана. А калі хочаце фантазіраваць, дык дайце дакумент на гэты эксперымент!..

У некаторых настаўнікаў пасля такіх дэбатаў рукі апускаюцца, іншыя робяць так: не дапускаюць «рэвізораў» на свае ўрокі. Але гэтакі смельчак—мала. Большасць шукае дапамогі ў розных метадычных кабінетах, у Інстытуце павышэння кваліфікацыі настаўнікаў. А там, як мне расказаў адзін выкладчык, ім не афіцыйна, а прыватна гавораць: рабіце самі, шукайце, эксперыментуйце!..

...Прайшло яшчэ шмат часу, і з'явілася на свет новая праграма, якая зараз знаходзіцца дзесьці на рэвізаванні. Праўда, створана яна толькі для першых трох класаў (у Кабалеўскага выкладанне музыкі распрацавана на ўвесь перыяд навучання). А што будуць рабіць вучні 4—7 класаў? Напэўна, сумаваль над лёсам «рацыяналізатара» Садко.

ПРА КІНАПРАЕКТАР,
МАГНІТАФОН І ІНШАЕ

Есць у справе выкладання музыкі ў школе яшчэ няма праблем. Адна з іх — дзе займацца і пры дапамозе чаго? Дырэктарам школ добра вядома, што прадмет музыкі не менш важны, чым любы іншы, бо і ён спрыяе фарміраванню гарманічнай асобы. Але пры наяўнасці толькі нотнага сшытка дасягнуць чагосьці немагчыма. Таму, зразумела, кабінеты музыкі павінны быць на ўзроўні сучасных стандартаў. На жаль, у большасці мінскіх школ спецыяльных кабінетаў або зусім няма (заняткі праходзяць у звычайным класе), або кабінеты ёсць, але надта бедныя, прымітныя, непрыстасаваныя да заняткаў.

Адпаведнымі інстанцыямі распрацаваны «Тыповыя пералікі вучэбна-наглядных дапаможнікаў і вучэбнага абсталявання для агульнаадукацыйных школ». Прычым падкрэслена, што гэты пералік абавязковы для аснашчэння вучэбных кабінетаў. Чытаю і адразу ж здзіўляюся: чаго тут толькі ні пералічана! Дошкі магнітныя з наборам цотных знакаў, нейкі загадкавы графапраектар у колькасці 3 шт., 4

трэбна было даць тэлеўрок на ўсю краіну. Вось тады, хоць і не цалкам, абсталявалі кабінет. (Праўда, цяпер я пачула ад Мішынай, што паціху сёння адбіраюць. Напрыклад, няма ўжо магнітафона: аддалі фізікам, бо ім для заняткаў патрэбны адразу два. А вось ці вернуць—невядома).

Другая настаўніца з сумам гаварыла мне, што пра магнітафон яна нават і не марыць. А пакуль шукае простага стала, каб хоць крыху падрамантаваць тое ламачча, што калісьці было мэбляй і пасля рамонтна школы знесена ў клас спеваў. «Нічога не зробіш, — сумна працягвала настаўніца, — але я ўсё роўна давяду свой кабінет да ладу, каб ён быў не горшы, чым у іншых. Бо гэта ж — музыка!»

НЕАБХОДНЫ НАСТАЎНІК

Кожнаму з суб'еснікаў я задавала адно і тое ж пытанне: ці дастаткова сямігадовага навучання музыцы ў агульнаадукацыйнай школе? Невялікая частка лічыць, што хапае, значна большая — наадварот. Я пагаджаюся з апошнімі. І не толькі таму, што праграма па музыцы часам апырэджае веды школьнікаў па літаратуры і гісторыі (напрыклад, у шостым класе вучаюць оперу А. Бардзіна «Князь Ігар», а толькі ў восьмым «Слова аб палку Ігараве» і г. д.). Галоўнае ў тым, што толькі ў старэйшых класах пачынаецца ў падлеткаў асэнсаванае стаўленне да жыцця, больш вострае ўспрыманне свету. І калі ўжо мы пераканаліся ў тым, што музыка ў значнай меры спрыяе ідэалагічнаму, эстэтычнаму і маральнаму выхаванню, дык асноўную ўвагу ёй, думаю, трэба надаваць у 8—10 класах.

Вось, напрыклад, у той жа Прыбалтыцы гэтае пытанне ўжо не абмяркоўваюць. Там і з першакласнікамі, і з выпускнікамі аднолькава сур'ёзна займаюцца рознымі відамі мастацтваў. Можна толькі парадавацца за прыбалтыйскіх падлеткаў, бо няма там ніводнага тэатра, канцэртнай установы, якія не аддавалі б рабоче са школьнікамі самай вялікай увагі.

Гэтае пачынаюць рабіць і ў іншых рэспубліках. Сёлета ў шэрагу школ краіны, пакуль у

Ад рэдакцыі:

Аўтар артыкула закранула вострыя і актуальныя пытанні музычнага выхавання дзяцей у сярэдняй школе. Мы спадзяемся, што чытачы, якіх цікавяць гэтыя пытанні, узятыя ў артыкуле, і тыя, хто мае дачыненне да эстэтычнага выхавання маладога пакалення, адгукнуцца, прымуць удзел у іх абмеркаванні.

«МОЙ АБАВЯЗАК— ЗАСВЕДЧЫЦЬ»

Сустрэча на Брэсцкім ванзале. Слабы поцём руні, ціхі галас, прадставіўся:

— Людо ван Энкаўт.

За тоўстымі шнелцамі акулараў—вочы ўмудронага жыццём чалавека. Гадамі ён не такі лшчэ стары, але на выгляд можна даць усе 70, а то і болей. Побач з ім вюлая маленькая жанчына, якая абавіраецца на кібн—жонка Марыета.

Гэта людзі цяжкія лёсу. У гады мінулай вайны яны ўдзельнічалі ў бельгійскім Супраціўленні, былі арыштаваны па даносе правакатара, пакутавалі ў турэмных засценках. Але самае страшнае—прайшлі праз гітлераўскія канцэнтрацыйныя лагеры, дзе людзі цярпелі невыносныя паныты. Дзе адбылася жудасная злачыніца. Людо ван Энкаўт быў вязнем Дахаў, жонка Марыета, тады лшчэ яго нявеста—жаночага канцлагера Равенсбрун.

Пазней, стаўшы пісьменнікам, Людо ван Энкаўт напіша:

«Я быў толькі адным з нумароў, адным з мільёнаў безыменных вязняў. У лагеры я не зрабіў нічога гераічнага. Для гэтага ў мяне не было сіл. Я стараўся выстаць, намагаўся выжыць. Імкненне стаць сведкам узнікла пазней. Не ў лагеры, у лагеры я страціў здольнасць мысліць. Там мае паводзіны дыктавалі інстынкты, амаль жывёльным. Выснову я зрабіў потым. Выснову пра тое, што мой абавязак—стаць сведкам».

І Людо ван Энкаўт стаў ім. Ён напісаў некалькі кніг пра гітлераўскія канцэнтрацыйныя лагеры—Асвенцім, Трэблінку, Маўтхаўзен, Бухенвальд, Равенсбрун. Варшаўскае гета. Але лепшая, ён лічыць, аўтабіяграфічная кніга «Гэта было ў Дахаў», перакладзеная на рускую мову і выдадзеная ў Савецкім Саюзе. Кожная з такіх кніг—суровае асуджэнне фашызму, вайны.

Грамадзянін Нідэрландаў, Людо ван Энкаўт напісаў некалькі кніг пра Савецкі Саюз. Некаторыя выдадзены даўно і хутка разыйшліся сярод галандцаў, іншыя ў бліжэйшы час выйдучь у свет. А нядаўна таварыства «Нідэрланды—СССР» заказала яму новую кнігу—«Дзеці вайны». Гэта будзе дзіцячае выданне. У ім, па задуме аўтара, знойдучь адлюстраванне лёсу дзяцей Савецкага Саюза, якія былі ў агні вайны.

Збіраючы матэрыял для будучай кнігі, Людо ван Энкаўт пабыў у Брэсце. Тут ён наведаў мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой», сустрэкаўся з П. П. Кацельнінавым, А. А. Бабоным, якіх у дзіцячым узросце вайна застала ў крэпасці.

У кнізе водгунаў музея абароны крэпасці Людо ван Энкаўт, аддаючы належнае мужнасці савецкіх людзей у барацьбе з фашызмам, напіша: «Няхай вайна ніколі не паўтарыцца, няхай дзеці растуць пад мірным небам». А падпісаўся так: «Пісьменнік, удзельнік бельгійскага Супраціўлення: палітвязень Дахаў, верны друг савецкага народа».

Вернасць гэтай дружбе Людо ван Энкаўт пацвярджаў неаднаразова. Яго кнігі існуюць за межамі чытачам праўду аб Савецкім Саюзе, пра яго барацьбу за мір. Пісьменнік часта бывае ў нашай краіне, наведучь шмат гарадоў і рэспублік. Гэта не проста турыстычныя паездкі. Нягледзячы на цяжкую хваробу, ён шмат працуе, шмат піша, і выхад у свет кожнай новай кнігі—гэта асабіста перамога над хваробай, уклад у барацьбу за мір.

У сьне на радзіме пісьменнік шырока вядомы, але адносіны да яго розныя. Не ўсім даспадобы, што ён піша пра жахі гітлераўскіх канцэнтрацый, Крытыкі спрабуюць паназіць яго чалавекам, якому падабаецца выгляд крывы, пакут. Сяму-таму хочацца, каб людзі забыліся пра мінулае, змрочныя гады фашысцкай акупацыі, а Людо ван Энкаўт ім у гэтым вельмі перашкаджае. Перашкаджае ён і тым, хто сачыне хлусяно пра нашу краіну, у снажонным выглядзе паназівае жыццё савецкіх людзей.

Пісьменнік застаецца верным свайму крэда, якое ён вынаў у прадмове да кнігі «Гэта было ў Дахаў»: «У Дахаў я атрымаў урок, які, відаць, кожны чалавек атрымлівае аднойчы ў жыцці. Давялося перажыць рабства, каб ацаніць свабоду. Давялося сутыкнуцца з варварствам, каб спазнаць сутнасць чалавечнасці. Давялося адчуць на сабе найглыбокую нянавісць, каб узлчы на сьне пазней місію міру і дружбы».

У. МАЛАШЭУСКІ.

Палессе. У нетрах яго лясоў і балот у гады Вялікай Айчыннай вайны бяспрашна змагаліся з гітлераўскімі полчышкамі нашы слаўныя партызанскія атрады.

Я спыняюся пад разложыстым волатам-дубам. У суровыя гады гітлераўскай акупацыі тут была лясная партызанская школа. Аб гэтым сведчыць патрэская ад часу класная дошка, а побач з ёю прабіты кавалак бяроствы, на якім яшчэ і сёння можна разабраць рэшткі напісанай табліцы множання і расклад урокаў.

Нягледзячы на суровыя выпрабаванні вайны і гітлераўскай акупацыі, партызаны змагаліся са зброяй у руках за вызваленне свай Радзімы, не забываліся аб дзецях, што жылі побач з ім. Як і ў мірны час, яны клапаціліся аб іх, думалі аб іх будучыні.

Але дзяцей гэтых трэба было не толькі карміць, апрагнаць, дбаць аб іх здароўі. Іх трэба было выхоўваць і вучыць. А рабіць гэта магла толькі школа і піянерская арганізацыя. І тут на дапамогу прыйшлі настаўнікі, якіх сярод партызан было няма. Верныя свайму высякароднаму святому настаўніцкаму абавязку, людзі гэтыя смела ўзяліся за справу. Сярод іх былі і настаўніцы Ядвіга Антонаўна Чарняўская, Вера Георгіеўна Іванова, Зінаіда Іванаўна Пяскоўская, Вера Зіноўеўна Харужая, Фаіна Пятроўна Карабеяна, а якімі мне пашчасіла сустрэкацца ў часе сваіх вандровак па Брэсцчыне.

Ядвігу Антонаўну Чарняўскую і Веру Георгіеўну Іванову вайна застала ў Брэсце. Спачатку яны хацелі пайсці з горада, але, параўшыся, вырашылі застацца і дзейнічаць супраць ворага.

Неўзабаве, аднак, яны былі арыштаваны і адпраўлены ў Германію. Па дарозе жанчынам пашчасіла ўцячы і яны зноў вярнуліся ў Брэст. На працягу некалькіх трывожных тыдняў яны хаваліся на гарышчы ў настаўніцы Зінаіды Іванаўны Пяскоўскай.

Аднак сядзець, склаўшы рукі, у той час, калі на іх роднай зямлі, у іх родным горадзе Брэсце чыніць жорсткую крывавую расправу гітлераўскія вылюдкі, было не ў характары мужных патрыёткаў. Сэрцы іх, перапоўненыя гарачай нянавісцю да акупантаў, клікалі да дзеяння, да помсты.

І тады Вера Георгіеўна і Ядвіга Антонаўна вырашылі пакінуць схованку і пайшлі працаваць на перавалачную базу, каб забяспечваць партызан медыкаментамі, бялізнай, цёплай вопраткай і іншымі рэчамі.

Аднак настаў час, калі ў горадзе заставацца было небяспечна, і тады яны вырашылі пайсці ў партызанскі атрад. Задача гэта была нялёгкая. Адчуваючы свой блізка кінець, акупанты наладжвалі аблаву за аблавай.

Два тыдні настаўніцы дабіраліся да партызанскага лагера.

І вось нарэшце лес і першыя партызанскія зямлячкі.

— Радасці нашай не было межаў, калі нас накармілі, аба-

грэлі, адправілі ў сямейны лагер і прапанавалі заняцца дзецьмі, — успамінае Вера Георгіеўна Іванова.

Сямейны лагер... Яны з'явіліся ў канцы 1942 года, калі фашысты, напалоханыя смелымі дзеяннямі партызан, пачалі крывавую расправу над іх сем'ямі.

Каб пазбегнуць гэтай расправы, жанчыны, старыя і дзеці цэлымі вёскамі пачалі ўцякаць у лясы і балоты пад ахову партызанскіх атрадаў.

На сухіх астраўках-грудках, якія былі параскіданы сярод непраходнай багны, яны капалі

кі бацькі, але і сам камандзір атрада.

Умовы працы ў школе былі вельмі складаныя. На пачатку заняткаў не было ніводнага сшытка, не было алоўкаў, ручак, чарніла, крэйд, падручнікаў. На ўсіх першакласнікаў—а іх было 63—знайшоўся ўсяго адзін буквар і адзін задачнік для вучняў трэцяга класа.

Праўда, з часам, дзякуючы пастаянным клопатам партызан, становішча ў школе пачало паляпшацца. Неўзабаве з'явіўся падручнік па гісторыі СССР, зборнік вершаў Янкі Купалы, некалькі экзэмпля-

Клопатаў было шмат. А самы галоўны з іх—з чаго пашыць піянерскія гальштукі і сцяг: у сямейным лагеры не знайшлося ніводнага кавалака чырвонай тканіны.

І тады на дапамогу прыйшоў камандзір партызанскага атрада. Ён падарыў для гэтай мэты парашут, з якога жанчыны пашылі гальштукі і сцяг, а пафарбавалі іх фарбай, зробленай з кары крушыны. І хоць гальштукі гэтыя атрымаліся не вельмі чырвоныя, з рудаватым адценнем, дзеці былі ад іх у захапленні.

І вось нарэшце настаў доўгачаканы радасны дзень: на піянерскую палянку пачалі сыходзіцца людзі. Іх сабралася тут у гэту сонечную высьнову раніцу каля трох тысяч чалавек. Былі тут і вольныя ад баявых заданняў партызаны і жыхары сямейных лагераў. Людзі ішлі сюды нібы на вялікае ўрачыстае свята. Жанчыны апранулі ўсе лепшае, што здолелі захапіць з сабой, уцякаючы з дому.

А калі, нарэшце, дзеці пастроіліся вакол кастра, старшая піянерважатая адрапартавала:

— Таварыш камандзір атрада, таварыш камісар! Піянерскі атрад для дачы ўрачыстага абяцання гатовы!

— Запаліць касцёр! — прыняўшы рапарт, загадаў камандзір партызанскага атрада, і ў неба ўзнялося яркае, вясёлае полымя агню.

У гэты дзень у піянеры было прынята 150 хлопчыкаў і дзяўчынак.

І пазіраючы на шчасліва абліччы дзяцей, слухаючы іх выступленні, людзям не верылася, што зараз ідзе вайна, што менавіта цяпер, чуючы сваю блізкаую пагібель, фашысты праводзяць блакаду ўсёй партызанскай зоны, што вяржыя самалёты кружаць над лясамі і балотамі Палесся, што ў любы момант можа быць аддадзены загад камандавання рыхтавацца да адступлення, і дзеці, атрымаўшы па некалькі сухароў і надзеўшы на плечы свае паходныя торбачкі, рушаць разам з дарослымі ўглыб лясоў і балот Палесся.

Лясная партызанская школа атрада імя Макарэвіча, як і ўсе іншыя школы партызанскіх атрадаў, працавала на працягу пяці месяцаў. Кожны вучэбны дзень у гэтай школе працягваўся дванаццаць гадзін. І, нягледзячы на неверагодна цяжкія ўмовы, за ўвесь гэты час яе існавання было прапушчана ўсяго два няпоўныя вучэбныя дні. А таму зусім не дзіўна, што першага верасня 1944 года пасля вызвалення ад фашысцкіх захопнікаў вучні яе, вярнуўшыся ў свае родныя школы, здолелі працягнуць навучанне ў наступным класе...

З таго далёкага суровага часу мінула сорак мірных гадоў. Тыя, хто вучыўся пад старым разложыстым дубам, працягваюць сёння на розных участках нашага сацыялістычнага будаўніцтва, множаць працоўную славу і моц нашай ардэнаноснай рэспублікі, гадуюць дзяцей. Але ў сэрцы кожнага з іх жыве ўдзячны ўспамін аб настаўніках, якіх у гады вайны і гітлераўскай акупацыі вучылі іх не толькі грамаце, але і вялікай сыноўняй любові да свай Савецкай Айчыны.

Я беражліва перабіраю старыя, выцвілыя ад часу фатаграфіі тых далёкіх вясенніх гадоў. З хваляваннем гляджу на піянерскі гальштук, ад якога, здаецца, і сёння яшчэ патыкае гаркаватым пахам ляснога кастра, чытаю пасведчэнне аб заканчэнні лясной партызанскай школы, і сэрца мае поўніцца глыбокай любоўю, павагай і удзячнасцю да людзей, якіх у суровыя гады вайны і жорсткай гітлераўскай акупацыі, рызкуючы сваім жыццём, мучна пераадоляваючы ўсе цяжкасці, выконвалі адзін з галоўных законаў нашай Савецкай улады — закон аб усеагульнай народнай адукацыі, сеялі добрае, мудрае, вечнае.

Ядвіга БЯГАНСКАЯ.

ШКОЛА ПАД ДУБАМ

зямлячкі, ставілі буданы, аддавалі ўсё, што здолелі захапіць з сабой, у агульны касцёл і пачыналі сваё лясное жыццё.

Жылося ў сямейных лагерах нялёгка. Дрэнна было з харчамі, з вопраткай, з медыкаментамі. У печак палілі толькі ўночы, каб не было відаць дыму, бо над лясам і балотам удзень ляталі фашысцкія самалёты.

У канцы 1943 года па ініцыятыве Брэсцкага падпольнага абкома камсамола і партызанскага камандавання ў сямейных лагерах пачалі стварацца першыя пачатковыя школы. Адна з такіх школ—школа № 2 «Пад дубам» была арганізавана ў сямейным лагеры партызанскага атрада імя Макарэвіча. У гэтай школе і распачалі працу настаўніцы Ядвіга Антонаўна Чарняўская і Вера Георгіеўна Іванова.

На сухім невысокім грудку непадалёк ад сямейнага лагера яны з двума байцамі-партызанамі і старэйшымі дзецьмі расчысцілі пляцоўку пад дубам-волатам і пачалі будаваць сваю школу. Укапалі пад дубам чатыры слупы, сцены зрабілі з неакораных бяроз, каб былі яны белымі. Ляўкі і сталы—з бярозавых плашак. На столы, зробленыя з жэрдак, накідалі вецця. Да дуба замест класнай дошкі прымацавалі ліст фанеры. Уверсе над дошкай павесілі партрэт Уладзіміра Ільіча Леніна. На бяросце напісалі расклад урокаў, табліцу множання і метрычныя меры. Над уваходам у школу прыбілі лозунг «Смерць нямецкім акупантам!»

Калі школа была гатова, яе абсадылі кветкамі, выкапанымі ў лесе, і ўзяліся за абсталяванне спартыўнай пляцоўкі.

Пад кіраўніцтвам дэсантніка, які часова жыў у лагеры, зрабілі спартыўную пляцоўку, бегавую дарожку, бум, кругі для кідання гранат, шост, турнік.

Ад сямейнага лагера і да школьнага грудка праклалі трэбулю.

Праз два дні школа была гатова і можна было пачынаць заняткі.

— Раніцай, пасля сьнедання, мы сабралі сваіх вучняў, правялі з імі гутарку, абралі камандзіра роты—вучня чацвёртага класа Сашу Лойку, а з кожнага класа—узводнага камандзіра. Камандзір роты пастроіў вучняў і павеў іх на суседні грудок, дзе размяшчалася наша лясная партызанская школа, — успамінае Вера Георгіеўна Іванова.

Праводзіць дзяцей у школу ў гэты дзень прыйшлі не толь-

раў газеты «Піянерская праўда», некалькі сшыткаў і ажно 30 алоўкаў, якія падзялілі на часткі і раздалі вучням.

Ідучы на заданне, кожны партызан помніў пра школу і пры зручным выпадку здабываў для яе нешта патрэбнае. Так з'явілася ў школе класная дошка і нават школьны званок.

Займалася школа ў дзве змены. У першую змену вучыліся першакласнікі, а ў другую—разам вучні другога, трэцяга і чацвёртага класаў.

Дзеці вучыліся з вялікай ахвотай. Не было ніводнага выпадку, каб хто-небудзь з вучняў не прыйшоў на заняткі або не выканаў хатняга задання.

Хатнія заданні першакласнікі звычайна выконвалі на пяску. Для гэтага перад школай была зроблена роўная, пасыпаная пяском і разліваная старэйшымі вучнямі пляцоўка. Возьме малы замест алоўка сучок і піша. Старэйшыя вучні вельмі часта пісалі на бяросце.

Неўзабаве ў першакласнікаў з'явілася і разразная азбука. Яе выразалі з дубовай кары старшакласнікі. З галінак і чурбачкоў яны змайстравалі і ставячы лічбылікі.

Жылі паміж сабой школьнікі вельмі дружна. Асаблівым клопатам старэйшых школьнікаў былі акружаны іх меншыя сястрычкі і брацікі.

Праводзілася ў лясной партызанскай школе і вялікая пазашкольная работа.

Дзеці працавалі на сваім прышкольным агародзе, збіралі грыбы, ягады, лекавыя расліны і карэнне, большую частку якіх адпраўлялі самалётамі за лінію фронта, дапамагалі дарослым у іх гаспадарчых справах.

Была ў школе і свая самадзейнасць. Пад кіраўніцтвам настаўніц вучні развучвалі вершы, песні, танцы, ставілі інсцэніроўкі, выпускалі насценную газету, заметкі, у якую, калі не было паперы, пісалі на бяросце.

Неўзабаве справа са школамі была наладжана. Вясной 1944 года ў лагерах брэсцкіх партызанскіх брыгад працавала ўжо 19 лясных партызанскіх школ, пры якіх дзейнічала свая піянерская арганізацыя.

Прыём у піянеры вырашылі правесці 22 красавіка—у дзень нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

Да гэтай вялікай падзеі ў сямейным лагеры рыхтаваліся з асаблівым запалам. Не было, здавалася, ніводнага чалавека, які б стаяў у баку ад гэтай справы, не прымаў у ёй хоць бы самы сціплы ўдзел.

«СУЧАСНІК-84»

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» ўбачыў свет чарговы нумар штогодніка «Сучаснік». Як і папярэднія выпускі, ён адкрываецца падборнай фотаздымкай «Спыніся, імгненне».

Традыцыйны раздзел «Вёсна: будні і святы» сілалі нарысы «Жамчужына» І. Дуброўскага, «Быць на зямлі гаспадаром» У. Наркевіча, «Наб людзі былі шчаслівыя» М. Герчыка і «Аліна» М. Вайццхонак.

Наступны раздзел «Думаем, раімся, спрачаемся» адкрывае нарыс А. Кукевіча «Брыгадзёрскі рычаг», у якім аўтар расказвае пра брыгадзёра аўтаномна-біната, вадзіцеля «МАЗа», Героя Сацыялістычнай Працы І. Беластоцкага.

У гэту платформу Мінскага аўтамабільнага завода больш за трыццаць гадоў рамантуе штамп і розную іншую аснастку слесар-інструментальшчык Ілья Дзмітрывіч Забаўчык. Аб ім, таленавітым рацыяналізатары, расказвае С. Ваганяў — «Патрабуюцца Забаўчыкі».

З праблемным артыкулам выступіла В. Мыслівец — «Горны воскі».

Пятнаццаць гадоў прыкаваны да лонка, камуніст Д. Захараў адшукаў і перапісаў з былымі дзедомі і бацькамі, дзецімі вайны. Пошук Захарава падхапілі самі дзедомі і бацькі. Праз год іх было дзевяць чалавек. І сабраліся яны ў Мінску, у музеі Вялікай Айчыннай вайны. Усім ім прыслаў адкрытае пісьмо іх «хросны» бацька Д. Захараў. Пра гэтага нястомнага і нязломнага чалавека расказвае ў сваім нарысе «Салдат і дзеці» У. Ліпскі.

Дзеці вайны... Гэта ж тема ў цэнтры ўвагі В. Казько ў артыкуле «Абуджанне памяці».

Падборку з хронікі 1944 года пад назвай «Правда» і «Звязда» паведамляў падрыхтавала С. Алексіевіч.

У раздзеле «У творчай лабараторыі пісьменніка» змешчана гутарка С. Дубаўца з народным пісьменнікам Беларусі В. Быкавым.

Як заўсёды, цікава прадстаўлены раздзел «Роздум над кнігай». В. Палтаран рэцензуе кнігу Я. Будзінаса «Один практычны шаг», якая расказвае пра старшыню калгаса «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна У. Бядулю.

В. ВАЛЫНСКІ.

ЯШЧЭ АДНА ПРЫСТУПКА...

З чым можна параўнаць імгненні творчасці? З высокім натхненнем? Так. Але ж не толькі з ім. Бадай, самым натуральным станам кожнага творцы з'яўляецца праца, якая мацуе талент, жывіць ягоныя крыніцы, шліфуе непаўторныя грані. Такая мэтанакіраваная праца і дазволіла пераадолець яшчэ адну творчую прыступку, прыступку майстэрства, гэтым двум аматарскім калектывам, якія маюць сваіх прыхільнікаў далёка за межамі рэспублікі.

Яны зусім розныя. Розны ў іх кантынгент удзельнікаў, ды і віды мастацтваў, якімі яны займаюцца, таксама непадобныя. І ўсё ж іх многае родніць: абодва калектывы маюць ганаровае званне «народны», абодва — лаўрэаты прэміі Ленінскага камсамола Беларусі. І задача ў іх адна: глядзець на свет не проста вачамі спажывацтва прыгажосці, а быць яе творцамі, стваральнікамі.

Нашы навагоднія інтэрв'ю — з кіраўнікамі гэтых цікавых калектываў. Па традыцыі мы задаём ім такія пытанні:

Які плён прынес калектыву 1984 год?

Што ў планах на 1985-ты?

Карэспандэнт «ЛіМа» адказваюць:

Васіль Сумараў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, мастак кіраўнік народнай дзіцячай студыі выяўленчага мастацтва мінскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў:

— Што магу сказаць пра мінулы год? Як заўсёды ў студыі адбываліся заняткі. Дзеці малюлі, ляпілі, ткалі габелены, распісвалі талеркі, выраблялі маскі для карнавала. А цяпер вось рыхтуем чатыры новыя вітражы для памяшкання нашай студыі. Мы кожны год афармляем яе па-новаму... Мае выхаванцы ўдзельнічалі ў пяці разнастайных выстаўках. Адна з самых адказных і буйных была прысвечана 40-годдзю вызвалення Савецкай Беларусі ад

фашысцкіх захопнікаў. Былі і міжнародныя вернісажы: работы некаторых хлопчыкаў і дзяўчынак — найбольш цікавыя і самабытныя — экспанаваліся на выстаўках дзіцячай творчасці ў ГДР і Злучаных Штатах Амерыкі. Самы актыўны ўдзел студыйцы прымалі і ў рэспубліканскай перасоўнай выстаўцы дзіцячага малюнка, якая вандруе па школах і сельскіх дамах культуры Міншчыны. З ёй пазнаёміліся жыхары Клецка, Нясвіжа, Барысава, вёсак Аздыцічы, Немаіца, Лошніца... Выраслі і Валерыя Ціханавіч павышаюць цяпер сваю кваліфікацыю ў творчай майстэрні Акадэміі мастацтваў ССРС пад кіраўніцтвам народнага мастака ССРС акадэміка Міхася Савіцкага...

Пра планы на будучы год скажу каротка. Нас чакаюць дзве падзеі, да якіх будзем сур'ёзна рыхтавацца. Самая галоўная — выстаўка, прысвечаная 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Ужо сёння мы працуем над габеленам, тема якога — Дзень Перамогі. Выстаўка гэтая пройдзе ў рамках Усеаюзнага агляду самадзейнай мастацкай творчасці. І яшчэ. У гэтым годзе мы адзначаем і свой маленькі юбілей — дваццацігоддзе нашай студыі і Палаца культуры тэкстыльшчыкаў.

Раіса і Мікалай Красоўскія, заслужаныя артысты БССР, мастакі кіраўнікі і балетмайстры народнага эстрадна-харэ-

аграфічнага ансамбля «Чараўніцы» Дома культуры работнікаў гандлю:

— Шчаслівы і сапраўды плённы для нас год 1984-ты! Мастацтва калектыву атрымала высокую ацэнку — сёлета мы сталі лаўрэатамі прэміі Ленінскага камсамола Беларусі. Гэта вымагае ад нас яшчэ больш сур'ёзнай працы над рэпертуарам, над канцэртнай дзейнасцю. Мы былі ў Маскве, дзе разам з прафесійнымі і аматарскімі калектывамі рэспублікі ўдзельнічалі ў канцэртах праграмы «Беларусь мая сям'я», прысвечанай 40-годдзю Перамогі. Тэатралізаванае прадстаўленне адбывалася ў вясенна-літэратурнай зале спартыўнага комплексу «Алімпійскі». Мы разам з ансамблем скрыпачоў нашай кансерваторыі выконвалі «Вальс» з музыкі А. Хачатурана да драмы М. Лермантава «Маскарад»... Сёмы год запар ансамбль «Чараўніцы» запрашаюць удзельнічаць у папулярнай праграме Цэнтральнага тэлебачання «Шырэй круг!». На прысуд тэлеглядачоў мы выносім названы ўжо «Вальс» і «Цыганскі танец». Памятнай і адказнай была для калектыву сустрэча ў Зорным гарадку. Па запрашэнні П. І. Клімука мы прыедзем туды яшчэ раз у маі з сольным канцэртам на Дзень Перамогі...

Як і ўсе аматарскія калектывы краіны, мы ўдзельнічаем ва Усеаюзным аглядзе самадзейнай мастацкай творчасці, працуем над новымі харэаграфічнымі творами. Гэта «Гарэзлівыя прыпеўкі» Р. Шчадрына і «Танец дзяўчыны» з балета «Сяжынай грома» Кара-Караева, кампазіцыя «Купалле» Я. Глебава... І яшчэ адна вельмі важная падзея, якая чакае нас у 1985 годзе. Нядаўна стала вядома, што ансамбль наш будзе прымаць удзел у XII Суветным фестывалі моладзі ў Маскве. Арганізатар фестывалю прапанаваў нам не толькі выступіць з канцэртнай у час форуму, але і ўдзельнічаць у конкурсных спаборніцтвах.

Застаецца толькі пажадаць гэтым самабытным аматарскім калектывам рэспублікі, каб творчыя планы іх набылі рэальнае ўвасабленне, каб спраўдзілася мара!

Інтэрв'ю ўзяла Л. КРУШЫНСКАЯ.

Анатоль СЕРБАНТОВІЧ

І УРЫВАЮЦА У СНЫ ГАЛАСЫ

Мне з былога свайго не смешна — Нават крыўдна. Як ні кажу — На ўсё я рашаўся паспешна. Я паспешна на свеце жыў.

Я паспешна запісаў вершы, Я паспешным у дружбе быў. Я заўсёды паспешна верыў, І паспешна дзівіўся любіў.

І цяпер наступнае грозна, Лежа думка ў вочы асоў, Што было ўсё несур'ёзна, Бо паспешна зроблена мной.

Мне з былога свайго не смешна... Сбра любі мой, ты глядзі, Ні на што не рашайся паспешна І паспешна мой верш не судзі...

Я рос і смаку перніна не ведаў, Я у вайну нідзе не бачыў пернік, А апынуўся у далоні пёўнік, Які дастала недзе мудрасць дзеда.

Зубамі я ўсю рабіў праверку, Пакаштаваў і ледзьве не заплакаў, Я толькі бульбу пазнаваў па смаку, І на падлогу выплюнуў цукерку.

Смяляліся ўсе: «Ну што ты, хлопец! Не хочаш есці, то аддай намусьці». І толькі дзед нахмурыўся чамусьці, Адрэзаўшы сыноў уладным «Хопці!».

Паслухаўшы, вы мусіце згадзіцца, Якое у мяне было дзясціства.

Злева — возера, а справа — Лес і ў лесе край бярог. Я хачу такую з'яву — Сетку вуліц і дарог.

А калі ўсё стане явай, Захачу, каб бачыць мог: Злева — возера, а справа — Лес і ў лесе край бярог.

Хоць дэблы падае ля ялыны У шую травы, у рыжы мох, Упаў, напэўна, ён у яму, Я адшукаць яго не змог.

Яго, відаць, засыпе лісце, Пясоч сыпучы замяце, А ён, як брат яго калісці, На гэты свет не прарасце.

А тут з трывогаю маўклівай І з болам, што не загіць, Стаіць, апёршыся на слявы, Сівая ялына стаіць...

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ЖЫВЫ АГОНЬ ПАЭТАВАЙ ДУШЫ

Да 80-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра ХАДЫКІ

У апошнія амаль што трыццаць гадоў хораша і сардэчна пісалі пра Уладзіміра Хадыку ў сваіх успамінах Мікола Хведаровіч, Алесь Званок, Станіслаў Шушкевіч. Добрага слова заслугоўваюць артыкулы Рыгора Бярозкіна, Сяргея Грахоўскага, Варлена Бечыка і некаторых іншых пра яго паэзію. Высокую ацэнку творчасці У. Хадыкі даў у сваім выступленні на юбілейным пленуме праўлення СП ССРС Максім Танк.

І тым не менш спадчына гэтага таленавітага і арыгінальнага мастака слова патрабуе далейшага, новага асэнсавання і вывучэння. У сувязі з гэтым нам хацелася б толькі ўдакладніць некаторыя факты біяграфіі паэта, звярнуць увагу на асобныя яго вершы.

Рыхтуючы да выдання кнігу «На ўзвешах дзён», якая выйдзе сёлета ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», мы заўважылі, што вершы паэта «На паллях беленькай», «За далінаю нязнаная», «Просні, зоры чыр-

воныя» мелі адпаведна паметкі: Навазыбкаў, 1926 г.; гор. Навазыбкаў, 5.XII.1926 г.; м. Навазыбкаў, 1927 г. Значыць, яны былі напісаны ў горадзе Навазыбкаве, што на Браншчыне. Тут Уладзімір Хадыка служыў у Чырвонай Арміі. Аднак гэта супярэчыць энцыклапедычным і даведніковым звесткам, у якіх гаварылася, што пасля заканчэння ў 1923

годзе агульнаадукацыйных курсаў у Мінску Хадыка ў 1923—1925 гады служыў у Чырвонай Арміі. Узнікае пытанне: калі і колькі гадоў служыў Хадыка ў арміі? Ці маглі юнака, якому было ў 1923 годзе 18 гадоў (нарадзіўся паэт 21 снежня 1904 года, паводле новага стылю 3 студзеня 1905 года), прызваць на сапраўдную воінскую службу?

Узмацніла наша перакананне ў тым, што не мог Хадыка ў 1923—1925 гады служыць у арміі наступнае паведамленне, змешчанае 8 кастрычніка 1925 года ў газеце «Савецкая Беларусь»: «Урадам ССРС прынята абвешчана новы закон аб вайскавай службе. ...Новым законам усталяваецца тэрмін вайскавай службы. Гэты тэрмін устаноўлены ў 21 год, пачынаючы з 19 года жыцця.

...Дарыўшына падрыхтоўка цягнецца на працягу першых двух гадоў ад 19 да 21 года жыцця. Кожны год моладзь прызваецца на падрыхтоўку на працягу аднаго месяца, не адрываючыся ад сваіх звычайных заняткаў і ад месца свайго сталага жыцця.

Па дасягненні 21 года прызваецца на дзейную службу, якая, залежна ад характару падрыхтоўкі, цягнецца ад 2 да 4 гадоў».

Такім чынам, ёсць усе падставы меркаваць, што Хадыка быў прызваны ў армію ў 1926 годзе, калі яму было 21 год і, маючы за спіной агульнаадука-

цыйныя курсы, праслужыў 2 гады.

Падмацавала наша сумненне і знойдзена ў Цэнтральным дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва БССР пазатава анкета (Ф. № 255, воп. № 1, справа № 2, с. 69), якую ён запоўніў 25 лістапада 1925 года як удзельнік першага з'езда «Маладняжыка». У шостага графе анкеты (ці быў у Чырвонай Арміі і колькі часу) рукой Хадыкі быў пастаўлены прочырк. Значыць, можна ўнесці ўдакладненне: Уладзімір Хадыка служыў у Чырвонай Арміі ў 1926—1927 гады.

З маладняжкоўскай анкеты Уладзіміра Хадыкі мы таксама даведваемся, што прыехаў ён на з'езд з вёскі Дудзічы Самыхвалаўскага раёна Мінскай акругі, што нарадзіўся ў 1904 годзе, беспартыйны, адукацыя сярэдняя няскончаная, піша з 1922 года, нумар мандата 46, голас рашаючы. Праўда, гэта анкета выклікала і дадатковыя пытанні. Напрыклад, з якога часу ён пачаў друкавацца? Калі быў удзельнікам з'езда «Маладняжыка», то ці меў ужо надрукаваныя творы? Мікола Хведаровіч і Алесь Званок сьвярджаюць, што першыя друкаваныя творы паэта з'явіліся ў 1926 годзе на старонках часопіса «Маладняжык». Аднак гэта не адпавядае сапраўднасці. Друкавацца ў «Маладняжыку» Хадыка пачаў у 1927 годзе, хоць, праўда, ужо ў другім нумары гэтага выдання за 1926 год у рэкламе называлася імя Хадыкі сярод тых пісьменнікаў,

якія «прымаюць удзел у часопісе».

Не знайшлі мы друкаваныя творы паэта і ў іншых беларускіх перыядычных выданнях 1924—1925 гадоў. Таму ёсць усе падставы пагадзіцца з энцыклапедычнымі звесткамі і з думкай такога аўтарытэтнага пісьменніка і даследчыка літаратуры, як Максім Гарэцкі. Ён у артыкуле «Маладняжык» за пяць гадоў. 1923—1928» пісаў пра Хадыку наступнае: «Піша выключна вершы. Першы раз друкаваўся ў 1926 г. — адразу выпусціў зборнік вершаў («Суніцы»)». Сапраўды, першы верш Хадыкі «Вясна» быў надрукаваны ў газеце «Чырвоная змена» (1926, № 62). Пазней ён увайшоў у зборнік «Суніцы». У кароткай біяграфічнай даведцы пра Хадыку, змешчанай у анталогічным «Сборніку беларускай поэзіі» (М.-Л., 1930), які выйшаў яшчэ пры жыцці паэта, таксама паведамлялася, што ён друкаваўся з 1926 года.

Таму можна зрабіць заключэнне, што Хадыка быў удзельнікам з'езда «Маладняжык» не маючы надрукаваных твораў.

Мусіць, яшчэ да прыезду на з'езд «Маладняжыка» Хадыка, вясковы актывіст і завадатар, пісаў вершы. Таму ў яго былі ўсе падставы прыехаць на маладняжкоўскі з'езд. Але яго імя ў гэты час, думаецца, не было яшчэ шырока вядома ў літаратурных колах, аб чым можа сведчыць хоць бы наступны факт. 25 лістапада 1925 года ў газеце «Савецкая Беларусь» у рубрыцы «Да першага Усебеларускага

Макар Трафімавіч ПАСЛЯДОВІЧ

30 снежня 1984 года на 79-м годзе жыцця пасля працяглай цяжкай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік, старэйшы журналіст, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, персанальны пенсіянер рэспубліканскага значэння Макар Трафімавіч Паслядовіч.

Нарадзіўся Макар Паслядовіч 21 жніўня 1906 года ў вёсцы Караваява Пухавіцкага раёна ў сям'і рабочага-чыгуначніка. Пасля сканчэння сямігодкі вучыўся на падрыхтоўчых курсах для паступлення ў вышэйшую навучальную ўстанову. Затым працаваў у газеце «Беларуская вёска». У 1935—39 гг. быў адказным сакратаром часопіса «Полымя рэвалюцыі». У час Вялікай Айчыннай вайны — кіраўнік мар'інагорскай падпольнай групы, сувязны партызанскага атрада. Пасля вайны працаваў спецыяльным карэспандэнтам газеты «Звязда».

Першае апавяданне Макара Паслядовіча было апублікавана ў 1927 годзе. Плёнам актыўнай

творчасці пісьменніка ў 30-я гады з'явіліся зборнікі апавяданняў «Зруйнаваныя межы», «Людзі вясны», «Чатырнаццаты нумар», «Снайпер», апавесці «Марсель», «Хада ў заўтра», «Магістральны канал», роман «Паўстанне».

Пасля перамогі над гітлераўскай Германіяй пісьменнік бярэцца за адлюстраванне працоўнага гераізму савецкіх людзей, якія аднаўлялі разбураныя вайной гарады і сёлы рэспублікі. Апавесці «Цёплае дыханне», «З табою побач», роман «Святло над Ліпскам», створаныя ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе, сталі прыкметнымі вехамі на творчым шляху пісьменніка.

Макар Паслядовіч вядомы таксама як аўтар п'ес, гумарыстычных апавяданняў. Яго ярау належыць кнігі для дзяцей «Вучоны верабей», «Зялёны канверт», прыгодніцкая апавесць «Па воўчых сцежках», шматлікія пераклады з рускай мовы, сярод якіх творы А. С. Пушкіна, А. П. Чэхава, А. М. Горькага.

М. Т. Паслядовіч быў адным з актыўных членаў праўлення Беларускага аддзялення Літфонду СССР. Праца ў літаратуры і друку, грамадская дзейнасць пісьменніка адзначаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалямі, Генаровымі граматамі і Граматамі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Адышоў з жыцця вядомы празаік і публіцыст, чалавек багатага творчага вопыту, чулы таварыш, нястомны і добрасумленны працаўнік.

Светлая памяць аб Макару Трафімавічу Паслядовічу назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

М. М. Слюнькоў, І. Я. Палякоў, У. І. Бровікаў, Г. Г. Барташэвіч, А. Т. Кузьмін, Н. Л. Сняжкова, І. І. Антановіч, С. Я. Паўлаў, Г. С. Таразевіч, Я. І. Скурко (Максім Танк), М. І. Дзялец, Г. М. Бураўкін, В. А. Пячэнікаў, А. А. Тупік, Н. С. Гілевіч, А. А. Тоўцік, К. К. Атраховіч (Кандрат Крапіва), І. А. Брыль, В. У. Быкаў, Ц. В. Крысько (Васіль Вітка), А. А. Лужанін (Максім Лужанін), І. Я. Навуменка, П. Е. Панчанка, Б. І. Сачанка, І. П. Шамякін, В. Ф. Карамазыў.

СВЕДКА І УДЗЕЛЬНІК ВЯЛІКІХ ПАДЗЕЙ

Хвароба мучыла яго даўно. Але ён не здаваўся. Загэртаны яшчэ ваеннымі выпрабаваннямі, ён упарта мацаваўся, хадзіў да астатняга дня. Выступаў на пасяджэннях праўлення Беларускага аддзялення Літфонду, цікавіўся будаўніцтвам новага Дома творчасці, чытаў рукапісы. Я бачыў, як яму хацелася больш працаваць, як ён цягнуўся да пяра і паперы.

— От, лжычы усё на стала, а не магу, — скардзіўся Макар Трафімавіч.

Я ўспамінаю, якім быў Макар Трафімавіч калісьці. Высокі, стройны, у жоўтай скуранцы карэспандэнт газеты. Упершыню ўбачыў яго, калі ён з шэфам прыехаў у наш калгас. З таго часу многа бывала сустрэч, гутарак — і вось праводжу свайго першага творчага дарадцу, старэйшага друга ў апошні шлях... Калі праводзілася індустрыялізацыя і калектывізацыя, Макар Трафімавіч, нібы мабілізаваны воін, ездзіў па ўсёй краіне. У газеце «Калгаснік Беларусі» амаль у кожным нумары друкаваліся ягоныя нататкі, нарысы, карэспандэнцыі з Урала, з Сібіры, дзе паўста-

валі гіганты першых пяцігодкаў, з Далёкага Усходу. З 1925 года і да канца свайго жыцця звязан быў з гэтай газетай. 60 гадоў! Ён любіў газету, і газета зрабіла на яго творчасць вялікі ўплыў.

Макар Паслядовіч быў сябрам Кузьмы Чорнага, Міхася Лынькова, Пятруся Броўкі, Пятра Глебкі і многіх іншых старэйшых і маладзейшых літаратараў. Ён меў частыя сустрэчы з Янкам Купалам, Якубам Коласам, Янкам Маўрам, З Кузьмой Чорным ён працаваў у «Беларускай вёсцы», з Міхасём Лыньковым — у «Полымі».

У Вялікую Айчынную вайну ён быў кіраўніком мар'інагорскай падпольнай групы і сувязным асобага партызанскага атрада. Ядвігу Усцінаўну, ягоную жонку, фашысты кінулі ў турму як заложніцу. Сам Макар Трафімавіч быў вывезены на катаржныя работы ў Нямеччыну. Ён быў верны Бацькаўшчыне, народны мсцівец, беспартыйны бальшавік.

Бывай, наш дарагі Макар Трафімавіч! Творы твае і ты будзеш жыць у нашых сэрцах.

Іван ГРАМОВІЧ.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці пісьменніка, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны ПАСЛЯДОВІЧА Макара Трафімавіча і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Міхасю Тычыне з прычыны напатнаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Там хітраасцю заўсёды можна браць».

Відаць, запомніў ён. Калі туман нашлаты Спаўзаў, нібыта коўдра, з сініх гор. Напэўна, праглядзела штосьці вярта — У горадзе з'явіўся матадор.

З'явіўся і ў народзе скоры Уголос дома, шэптам у гасцях Казалі, што хусцінна ў матадора Нагадвае усім чырвоны сцяг...

Гора часта не ў ваеннай насцы. На грудзях не носіць аўтамат. У руках яго сінеюць краскі — Новы і надзейны маскхалат.

Свой закон. Свае старыя звычкі. Галава пасаджана грубей, Чым у іншых птушак.

Невялічкі Рыжы шэраховы верабей

Раніцай зірне з галінкі ў вочы. У акно пастукае: тук-тук... І здаецца, што праверыць хоча Чалавека ён на дабрату.

Што ж, праверка лішняя не шкодзіць. Я яму зярнят сыпну на брук. Дзіўна ўсё ж, чаму не падыходзіць. Не бярэ, як голуб, зерне з рук?

Хітры і малы камочак пер'я. І, напэўна, прага жыць і жыць Умясцілі столькі недавер'я, Колькі ў цэлым свеце не ўмясціць!

ПРОДКИ

Як продкі жылі — Здагадацца не цяжка: На вечных палотнах працягваюць жыць.

Калі ён казах, то мадонна — назашка, Калі беларус, то Хрыстосам — мужык.

Незамужнія цёці — удовы, Вы дзлұчаты... у сорак год... Малады, а ўжо суровы, Як дзяды, пасівелы народ.

Малана выпіваеце крынку. Адцячорак расстане. Ноч. Побач з вамі кладзецца крыўда — З ёй да рання не звесці воч...

Лапамога бывае рэдка. Сам старайся. Не занядуш. Каб управіцца за суседняй, У якой ёсць дзібелы муж.

Цёці Машы і цёці Дашы, За якія вы так грахі? У магілах даленіх вашы З верай паўшыя жаніхі...

Малана выпіваеце крынку. Распуснаеце валасы. Побач з вамі кладзецца крыўда, І ўрываюцца ў сны галасы.

Пры жыцці Анатоль Сербантовіч (1941—1970) выдаў два невялічкія зборнікі паэзіі: «Азбука» (1966) і «Міннае поле» (1968). Трэці зборнік, «Пярэсценан», выйшаў пасля смерці паэта. Вершы, змешчаныя ў гэтых кнігах, і шматлікія публікацыі на старонках перыядычнага друку выклікалі заслужаную ўвагу і чытачоў, і крытыкі; высокі ўзровень таленту і багаты творчы патэнцыял паэта не выклікалі сумненняў. На жаль, заўчасная смерць спыніла жыццёвы і пісьменніцкі шлях гэтага арыгінальнага творцы.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» плануе ў бліжэйшы час выдаць кнігу выбранага А. Сербантовіча. Прапаную ўвазе чытачоў невялікую падборку неапублікаваных вершаў паэта з Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР і з архіва маці пісьменніка. Сяргей КАВАЛЕУ.

Вам, як і ёй, о нашы мамы, Не знаць, куды мы упадзём. На пух зямлі ці ў горла ямы. Загінем мы ці прарасцём.

Кожнай раніцай на світанні Не паспееш падняць галаву. Як прагнуцца твае пытанні І сумненні твае ажывуць.

Выйдзеш з імі, Стаіш на ганку. Першы промень — Іскрыстая цень. Свет, абманлівы, як цыганка, Пра далёкае шчасце пляце.

Есць камень. Надпіс не забудзеш. І сведчыць ён з далёкіх дзён: «Налева пойдзеш — смерць здабудзеш, Направа — трапіш у палон».

І я, падумаўшы сядома, І між магіл, і між крыжоў Рашыў пайсці ў невядомасць. Як у Паэзію пайшоў.

Адны бягуць да фінішу. Другія на Парнасе, Дзе вінаград і фінікі, І абганяюць нас.

Але як ні спышаюцца — А Байрана узяць — Кульгае, аддалецца, І так, што не дагнаць...

Жыццё ідзе, звяніць падковамі, Жыццё маторамі грывіць. І сёння я не выпадкова Хачу пісаць і гаварыць. Хачу крычаць, што сэрца скажа Пра неба, сонца, пра ваду. Паэма, як дарога, ляжа, І я дарогай той пайду. Пайду ў музыку і танцы, Пайду ў гром, у зван падноў. Мне, як прыпыначны станцыі, Ступенькі знойдзеных радноў.

Дзяды і прадзеды — якія вы? І дзе, сканьчыце, тая ніць, Якую ў спадчыну пакінулі, Каб ёй які навечна зліць?

І што цяпер вам можа сніцца, Калі я тут, пад шум травы Звіню танюсянкаю ніццю Між мёртвым светам і жывым.

Жывеш І дзіўна так выходзіць: Ступенькі год Ля ног ляглі. І колькі ты Ні узыходзіш, А апынаешся У зямлі.

Хмары над сярпастай асакою І буслы пльвучы, ці журавы? Какуць, што усе ў нас з галавою. Можна, я адзін без галавы?

І чыя магіла пад рабінай, І чыю засыпаў сні снег? Можна, ірыж, што некаму рабілі, Быў накіраваны толькі мне...

Хто з іх праў, падумаў, я не знаю. Шышыя магільная палляя Мне гаворыць, што нам ураўняе Эпілог спрадвечны наш — зямля.

Грымі, грымі, зялёна-сіні вал! Каб у каханні не было кур'ёзу, Любоў я з бурным морам параўнаў, Дзе хвалі сутыкаюцца сур'ёзна.

Тут радасць стрэч, і развітанняў боль, І крык душы, якую ты пакінуў... На берагах ляжыць марская соль, Як сівізна трывожных успамінаў.

Упаўненасці, ведаў не стае. І мы, свае, як быццам не свае.

Я над табой ужо нямала год Кружуся, як падбіты самалёт.

А пазыўны і сёння невядомы Да губ тваіх — жывых аэрадромаў.

«Іспанія ў крыві палае сцягам, Яе трасе гарачка злых гармат. Хай помніць толькі: дзе не Узяць адвагай,

цеуце») была не запоўнена. Мы пакуль што не ведаем дакладна, чым займаўся паэт пасля вайскавай службы, да пераезду ў Мінск. Максім Гарэцкі ў згаданым нам артыкуле пісаў: «Настаўнік. Працуе ў Мінску». Мікола Хведаровіч успамінаў, што ў 1928 годзе паэт спрабаваў паступіць ва ўніверсітэт, а потым, з пачатку 1929 года пэўны час працаваў у часопісе «Полымя».

Многае з жыцця і творчасці Уладзіміра Хадзькі і яго літаратурных паплекнікаў патрабуе далейшага вывучэння. Патрэбны, вядома ж, архіўныя пошукі, але многае знікла ў завяршэнні падзей. І таму вельмі каштоўнымі для будучых даследчыкаў літаратуры будуць успаміны людзей, асабліва пісьменнікаў, якія жылі і працавалі ў той час і якія многае памятаюць з тых параўнальна недаўжых, аднак ужо гістарычных 20—30-х гадоў.

Як успамінаюць сучаснікі Уладзіміра Хадзькі, вельмі любіў яго Янка Купала, які нават напісаў у 1934 годзе эпіграму «Валодзьку Хадзьку»:

Хадзька хадзькае, Дыбае, Сто вершаў задумністых Выбаў.

Мой мілы, мой добры Валодзькі! Па-мойму, во гэтак здаецца: «Задумністых» можа ўжо годзе, А болей — ад сэрца, ад сэрца...

Уладзімір Хадзька напісаў адказ на эпіграму Янкі Купалы

над назвай «Ад сэрца», дзе, пераймаючы стыль вядомага купалаўскага верша «Я не паэта», сказаў наступнае:

«Задумністых» вершаў я збаў За век свой ці многа ці мала — Аб лепшых слягоння я дбаю... Дзень добры Вам, Янка Купала.

Я рад зразумелым быць свету. Дзе даль ледзяная адтала... А што не ўдалося дагэтуль, — Прабачце мне, Янка Купала.

Паэт выказвае свае думкі далікатна, тактоўна і адначасова з пачуццём уласнай годнасці, з усведамленнем асаблівай адказнасці за тую справу, якую ён робіць. Таму нам і сёння блізка паэтава шчырасць, чысціня і самазавярнасць, з якімі ён служыў мастацкаму слову.

Эпіграма Янкі Купалы і адказ на яе ўзніклі тады, калі паэзія Уладзіміра Хадзькі паступова вызвалялася ад моўнай архаікі і фармалістычнай ускладненасці і набліжалася да класічнай выразнасці і завершанасці, што так характэрна для яго твораў, напісаных у сярэдзіне 30-х гадоў.

Вядома ж, нешта з паэтычнай спадчыны Уладзіміра Хадзькі мае гісторыка-літаратурнае значэнне. Аднак многія яго творы, як, напрыклад, паэтычныя нізкі «На ўзвях дзён», «Песні з поўдня», вершы «Германіст», «Пры святле тваіх усмешак», «Радзіме», «Я люблю» і шмат якія іншыя, застаюцца ў актыве беларускай паэзіі.

Анатоль ВЕРАБЕЙ.

3 НАРОДНЫХ КРЫНИЦ

Трэці год ідзе па нашай краіне ярыае свята—Усесаюзны агляд самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечаны 40-годдзю Вялікай Перамогі. У самых розных яго мерапрыемствах, якія праводзяцца ў Брэсцкай вобласці, прынялі ўдзел дзесяткі тысяч мастацтва-амацараў, народных умельцаў, мастакоў.

І вось яшчэ адна значная падзея ў культурным жыцці Брэстчыны — абласная выстаўка народнай творчасці. На ёй даволі шырока прадстаўлены самыя розныя жанры: саломалляцтва і разьба па дрэве, жывапіс і ганчарны промысел.

Патрыярхам беларускай саломкі з поўным правам

раней кувры ў многіх палескіх вёсках.

Падоўгу спыняюцца наведвальнікі выстаўкі каля экспазіцыі, на якой прадстаўлена ткацтва. Славяцца палескія ткачы сваім майстэрствам. Яшчэ і сёння ў многіх вясковых хатах сустрачаеш рытмічны перастук кроснаў, парадуючы вона сваёй прыгожасцю поцілкі, настольнікі, фіранкі. А душу сагрэе шчымліва-працяжная песня. Гэтак, напэўна, было заўсёды: ткалася палатно—снавалася песня. Ткалася сляпянае жыццё, дзе асновай была штодзённая нялёгая праца, а ўтокам — народная творчасць, спрадвечнае імкненне чалавека да прыгожана.

Сапраўдных вышніх ткацкіх майстэрстваў дасягнулі беларускія жанчыны-сялянкі ў вясельных руч-

На выстаўцы студэнты Брэсцкага педінстытута імя А. С. Пушкіна.

прадстаўлены на выстаўцы, — людзі сталага веку. І ў абарону народнага промыслу ўстала... школа. Тут адкрыты ганчарны факультэт, і патомныя ганчары, такія, як І. Ільчэўскі, перадаючы вучням свой багаты вопыт. Матэрыяльную дапамогу ў гэтай вельмі патрабнай справе аказвае школе праўленне калгаса «Зара». Ёсць, вядома, свае праблемы, але ёсць і поспехі.

Даволі разнастайная і прадстаўнічая на выстаўцы экспазіцыя прац мастакоў-амацараў Брэстчыны. Невялікая па памерах карціна М. Пашоўскага «За кудзелю», палотны В. Сагановіча «Шчодрасць», Ю. Сергіенкі «Успамін» — даволі ўдалыя спробы ў жанры тэматычнай нарцыі.

Але, бадай, найбольш плённая працуюць мастакі-амацары ў пейзажным жанры. Рэгулярна экспануюцца на выстаўках народнай творчасці працы П. Мысліўца, М. Майбарадзіна. Кожная з іх — крок наперад у росце прафесійнага майстэрства аўтараў.

Непасрэднасцю, якая натуральна спалучаецца з жыццёвым вопытам і мастацкім асэнсаваннем убачанага і перажытага, вабяць да сябе творы Ю. Сергіенкі, Абавязкова захоўваюцца працы па яго запаветных сцяжынах, ахутаных, нібы сівымі легендамі, смугой часу, пабываючы ў гэтых нерушых кутках. Тут адпачываеш душой, далучаешся да нечага вечнага.

Амаль кожны з аўтараў выстаўкі адгунаўся на хвалючую тэму барацьбы савецкага народа ў гады Вялі-

кай Айчынай вайны. У серыі акаварэльных партрэтаў ветэранаў вайны і працы, выкананых урачом-кардыёлагам санаторыя «Брэсце» К. Нікалаічуком, перад намі паўстаюць людзі, якія шмат перажылі, але змаглі захаваць галоўнае — веру ў чалавечую дабрыню, веру ў жыццё. І толькі недзе ў глыбіні вачэй, у маршчынах, што прарэзалі іх твары, прыхаваўся незагойны боль, далёкі адгалосак бабў, сум па таварышах, што не дажылі да сённяшняга дня.

Сапраўдным адкрыццём выстаўкі сталі працы мастака-амацара з вёскі Моладава Іванаўскага раёна М. Налівайкі. «Пачаток вайны» — так называў ён адну са сваіх карцін. Выкананая ў чырвона-карычневых тонах, без дэталізацыі і вылісвання вобразаў, карціна ўражае сваёй эмацыянальнасцю, дынамізмам.

Гісторыя роднай зямлі, яе слаўнае мінулае хваліла мастака з Луніна В. Кіслова, які паказаў на выстаўцы дыпціх «Братэрства». У вобразах-сімвалах расказвае аўтар пра барацьбу беларусаў з захопнікамі, пра мужных і прыгожых людзей — сваіх далёкіх продкаў.

Традыцыйны для народнай творчасці жанр разьбы па дрэве. Цікавае серыя з дванаццаці паю інжынера з Брэста С. Сурыкава. Даўно вядома на Брэстчыне драўляная скульптура. Сёння традыцыі народных майстроў з поспехам працягвае разьбяр, бібліятэкар з вёскі Цераблліцы Столінскага раёна І. Супрунчык. Наведвальнікам папярэдняй выстаўкі, я ўпэўнены, запамнілася серыя яго прац, народжаная пад уплывам бунтарнай паэзіі Янкі Купалы, якая цвёрда экспануецца ў археалагічным музеі «Брэсце».

На сёлёнай выстаўцы, побач з асобнымі скульптурамі, такімі, як «Рэйкавая вайна», «На кірмаш», якія найбольш удаліся аўтару, І. Супрунчык прадставіў фігурную кампазіцыю «Вяселле». У ёй ён упершыню выкарыстаў фарбы — каб падкрэсліць урачыстасць абраду, яго непаўторны наларыт. «Як на грыбы, багата ты на таленты, глядзі пільней і нерушы знаходзь», — пісаў пра родную Беларусь Рыгор Барадудлін. Абласная выстаўка змагла змясціць далёка не ўсе з таго, што ствараюць нашы землякі сёння. Але і тыя экспанаты, з якімі могуць пазнаёміцца наведвальнікі выстаўкі, — іскравае сведчанне невычэрпнасці крыніцы хараства, якую з'яўляецца народная творчасць.

Мікола ПРАКАПОВІЧ.
Фота Э. КАВЯКА.

Трыбаднішч ХАРАСТВА

назваюць адну са старэйшых нашых майстэрстваў — В. Гаўрылюк. Яе вырабы шырока вядомы не толькі ў нашай краіне, яны неаднаразова экспанаваліся за мяжой. Нарадзілася майстэрства на Палесці, і яе творчасць блізка пачатак з народнага жыцця. Вера Ільчэўска добра ведае вясковы побыт, народныя звычкі і абрады, умела, з любоўю перадае ім малюніцасць. Разглядаеш яе творы — і нібыта трапляеш у чужую краіну, дзе ўсе з'яўляецца новым, дзе булія фантазія майстэрства ўвасабляецца ў зямных, блізкіх табе вобразах.

Традыцыі саломалляцтва, адноўленыя і развітыя В. Гаўрылюк, працягваюць сёння на Брэстчыне многія маладзейшыя майстры. Тонкім густам, высокай тэхнічай выканання вылучаюцца вырабы сям'і Саламянкаў з Баранавіч, цэлай дынастыі саломалляцельшчыкаў, дзе разам з бацькамі, Яўгенам Паўлавічам і Галінай Уладзіміраўнай, працуюць дзеці — Настусь і Таціяна. Некальні гадоў назад захапілася саломалляцтвам Галіна Шацкая з Брэста, але ўжо сёння яна лічыцца аўтарытэтным майстрам.

Знайшоў свой працяг, увасобіўшыся ў сувенирных куврынах, і вядомы агоўскі роспіс, якім упрыгожваліся

ніках, якія былі паказчыкам умельства і працавітасці маладой. Таму зусім не дзіўна, што паўсюль яны розныя: шматфарбныя — славуцілі мотальскія, строгія, незвычайна ўрачыстыя — блорэцкія, багатыя ўзорамі — маларыцкія.

Творамі мастацтва станаўліліся ў залатых руках майстра прадметы штодзённага хатняга ужытку. Менавіта такія вырабы А. Такарэўскага, выдатнага прадстаўніка чорна-глінявай керамікі, Серабрыста — чорныя званы, гаршкі, глянкі яго работы — гэта сапраўднае дзіва.

Унікальна з'ява — і бытавалі кераміка з вёскі Гарадная Столінскага раёна — адзіным на Беларусі ганчарным цэнтрам, дзе і сёння вырабляюць белагліняныя непаліваныя посуд. Яшчэ да вайны ў Гарадной ганчарным промыслам займаліся ці не ў кожнай хаце. Бедная зямля не магла пракарміць сяляніна, і галоўным багаццем была гліна. У кірмашовыя дні вазы з ганчарнымі вырабамі, разнастайнымі па форме і аб'ёмах, светлага, жаўтавата-белага колеру, дэкараваныя чырвоным ангомам, цягнуліся з Гарадной у розныя куткі Палесся. І ўсюды яны карысталіся нязменным поспехам.

Сёння ганчароў у Гарадной можна на пальцах пералічыць. Амаль усе яны, як і І. Ільчэўскі, чые вырабы

Работы саломалляцельшчыцы В. Гаўрылюк.

з 7 па 13 студзеня 1985 года
7 студзеня, 20.05
ДЗЕННІК УСАЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ
самадзейнай мастацкай творчасці,
прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчынай вайне. Выступаюць прадстаўнікі Гомеля.

8 студзеня, 18.10
«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНІК».
Выступае А. Варановіч.
8 студзеня, 19.45
«МУЗЫЧНАЕ МАСТАЦТВА НАРОДАУ СССР».
Канцэрт латышскай народнай музыкі. Выканаўцы — самадзейныя артысты Латвіі.

8 студзеня, 21.40
А. МАКАРАУ. «НЕ БЫЎ... НЕ ЗНАХОДЗІУСЯ... НЕ УДЗЕЛНІЧАУ».
Спектакль Магілёўскага драматычнага тэатра. Рэжысёр — В. Маслюк.
12 студзеня, 15.05
«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ».
Перадача знаёміць з творчасцю маладых мастакоў А. Кузьміча і Р. Сініцы.

12 студзеня, 16.15
«НАВІНКІ КНИГАРНІ».
Вядучая — паэтэса В. Аколава.
12 студзеня, 17.05
«РОЗДУМ».
Вы пазнаёміцеся з мастацкім афармленнем выдання верша Янкі Купалы «А хто там ідзе?»
Вядучы — мастацтвазнаўца У. Бойна.

12 студзеня, 19.45
«ПАТ АЛЕСЬ ДУДАР. СТАРОНКІ ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ».
Сваімі ўспамінамі пра паэта дзеліцца Алесь Званок.
Вершы чытаюць артысты мінскага тэатраў.

12 студзеня, 20.20
«НАШЫ ГОСЦІ».
Вы пабываеце на канцэрце ансамбля скрыпачоў ДАВТА СССР. У праграме творы Гендэля, Паганіні, Глазунова, Пракоф'ева, Святлава, Хачатурана, Саратэза.

12 студзеня, 23.00
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».
Музычная праграма з удзелам артыстаў савецкай і замежнай эстрады.

13 студзеня, 15.00
КАНЦЭРТ КАМЕРНА-ІНСТРУМЕНТАЛЬНАГА АНСАМБЛЯ БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ.
Вы пачуеце творы У. Прохарава, Э. Зарыцкага, А. Клеванца.

ПАКЛОН ПРЫРОДЗЕ

Альбомаў штогод выходзіць шмат. Альбомаў розных. У рэспубліканскім выдавецтве «Беларусь» — таксама. І ўсе гэтыя належаць да тых ільмногіх, што з'яўляюцца не часта. «Паніліся прыродзе» — так называецца важкі том, што мовай шматлікіх здымнаў, выкананых такімі фотамайстрамі, як В. Алеша, В. Ганчарынка, Г. Ліхтаровіч, В. Ждановіч і іншыя, расказвае пра жывёльны і раслінны свет роднага краю, яго вабнасць і непаўторнасць.

Аўтар-сладальнік альбома пісьменнік Змітрок Бяспалы стаў перад нялёгкай задачай: патрабна было так сістэматызаваць багаты матэрыял, каб і змешчаныя здымкі, і сам тэкст не паўтаралі тое, што ўваходзіла ў іншыя выданні, у якіх удзелялася паўнае месца прыродзе. З. Бяспалы выбраў каля трохсот найбольш цікавых здымкаў, такіх, якія б дазволілі ўбачыць прыгожасць бацькаўшчыны ва ўсёй яе паўнаце і шматграннасці, дапамаглі б чытачам «прайсціся» найбольш запаветнымі яе куточкамі.

Выканаць пастаўленую перад сабой задачу аўтару-сладальніку удалося. І не толькі таму, што большасць здымкаў — гэта сапраўдныя творы роднай прыроды. Да месца выкарыстання ўрыўкі з твораў вядомых беларускіх пісьменнікаў. Слова аб харастве роднага краю гавораць на старонках альбома Янка Купала і Януб Колас, Максім Багдановіч і Паўлюк Трус, Іван Шамякін і Станіслаў Шушкевіч і многія іншыя майстры слова.

Акрамя таго, у альбоме выкарыстаны выступленні вядомых вучоных, натуралістаў, якія расказваюць аб багачці прыроды, неабходнасці берагчы яе, ашчадна ставіцца да багачыні, каб не толькі захаваць іх, а і перадаць нашым нашчадкам.

Г. ВАРЧЭНЯ.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04004. П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарва, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масвай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ПІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЯН, Юрый СЕМАЯНКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.